



Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
İlköğretim Anabilim Dalı

**SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİLERİN DÜŞÜK DÜZEYDE  
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARINA YÖNELİK TEPKİLERİNİN  
NİTEL BİR ANALİZİ  
(Kars İli İlköğretim Okulları Örneği)**

Ebru KARAHANCI

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2013

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİLERİN DÜŞÜK DÜZEYDE  
İSTENMEYEN DAVRANIŞLARINA YÖNELİK TEPKİLERİNİN NİTEL BİR  
ANALİZİ  
(Kars İli İlköğretim Okulları Örneği)

Ebru KARAHANCI

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü  
İlköğretim Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

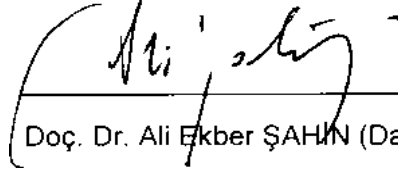
Ankara, 2013

## KABUL VE ONAY

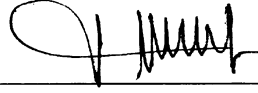
Ebru KARAHANCI tarafından hazırlanan ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkilerinin Nitel Bir Analizi’’ başlıklı bu çalışma, 21.06.2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.



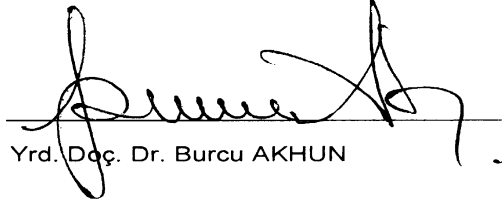
Doç. Dr. S. Sadi SEFEROĞLU (Başkan)



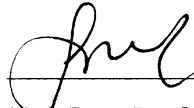
Doç. Dr. Ali Ekber ŞAHİN (Danışman)



Yrd. Doç Dr. Hakan DEDEOĞLU



Yrd. Doç. Dr. Burcu AKHUN



Yrd. Doç. Dr. Sevgi KINGİR

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

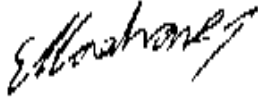
Enstitü Müdürü

## BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

21.06.2013



---

Ebru KARAHANCI

## TEŞEKKÜR

Araştırmamın her aşamasında yoğun çalışma temposuna rağmen, bana her konuda destek olan, ilgisini ve güler yüzünü hiçbir zaman esirgemeyen ve sonsuz sabrı, bilgi ve tecrübesiyle her zaman bana yardımcı olan değerli danışmanım Doç. Dr. Ali Ekber ŞAHİN'E sonsuz teőekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimime başlamam için beni destekleyen; başladığım andan itibaren her zaman yanımda olan ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme en içten sevgilerimi sunarım.

Araştırmamda değerli görüşleri ve yardımlarıyla benden desteğini esirgemeyen Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf ğretmenliği Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi Derya CAN'A sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Araştırmam sırasında bana yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Özgür ÇELEBİ'YE, desteğini benden esirgemeyen Doç Dr. Muzaffer ALKAN'A teşekkür ederim.

Çalışmamda, veri toplama sürecinde benimle görüşmeyi kabul eden, değerli ğretmen meslektaşlarıma, müdür ve müdür yardımcılara zaman ayırıp ilgi ve duyarlılıklarını esirgemedikleri için teşekkür ederim.

İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde çalışan ilköğretim müfettişlerine yardımlarından ötürü teşekkür ederim.

## ÖZET

KARAHANCI, Ebru. *Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkilerinin Nitel Bir Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.

Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkilerini analiz etmektir. Bu temel amaç doğrultusunda, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkilerinin; cinsiyet, yaş, kıdem ve öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kurumun niteliği gibi kişisel özellikler ile sınıf düzeyi ve okulun yapısı ve özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır.

Araştırma, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Kars ili merkezinden uç örneklem yöntemi ile seçilen iki ilköğretim okulundan 9'u erkek, 5'i kadın toplam 14 sınıf öğretmeni ve 120 ilköğretim öğrencisi (1.,2.,3.,4. ve 5.sınıf) ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veriler yüzyüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin toplanmasında, araştırmacı tarafından geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, araştırma kapsamındaki her iki okulda da düşük düzeyde istenmeyen davranışların sıklıkla görüldüğü ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik sınıf öğretmenlerinin çoğunlukla düşük düzeyde tepkiler verdikleri; ancak bazı öğretmenlerin geleneksel yaklaşımla bu davranışlara aşırı tepkiler verdikleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en çok “sözel uyarı, açıklama yapma ve görmezden gelme” tepkilerini, en az “rehberlik hizmetlerinden yararlanma, küme/grup çalışması, anlatım şeklini değiştirme” tepkilerini verdikleri ortaya çıkmıştır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik çok talep edilen okulda düşük düzeyde tepkilerin daha fazla verildiği belirlenmiştir. Az talep edilen okulda ise, daha gelenekselci bir sınıf yönetimi anlayışı içinde “ceza” gibi

yüksek düzeyde tepkilerin verildiği ve “dayak atma, bağırma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışlarda bulunulduğu belirlenmiştir. Yanı sıra öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin en çok “sözle uyarma ve kızma, bağırma, görmezden gelme, söz hakkı vermeme” tepkilerini; “göz kontağı, derse dikkatini çekme, nasihat verme, mizahtan yararlanma ve kural hatırlatma” tepkilerini ise en az verdikleri ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkileri, onların cinsiyetlerine, okuttukları sınıf düzeylerine ve öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kurumun niteliğine göre anlamlı farklılık göstermemiştir. Bununla birlikte, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkilerinin, onların yaşına, mesleki kıdemine, sınıflarındaki öğrenci sayısına ve okulların yapı ve özelliklerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

### **Anahtar Sözcükler**

Sınıf öğretmeni, Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranış, Sınıf Yönetimi

## ABSTRACT

KARAHANCI, Ebru. *A Qualitative Analyse of the Responds Made by Classroom Teachers to Minor Misbehaviors of Students*. Master Thesis, Ankara, 2013.

The purpose of this study was to analyse the responds of the classroom teachers to minor misbehaviours of students. It was also aimed at finding out whether the responds of the teachers to such behaviours are differentiated according to the personal characteristics such as gender, age, seniority and educational institutions, level of class and structure of school or not.

The data were collected from two primary schools in Kars province selected by extreme case sampling method in the education period of 2011-2012. 14 classroom teachers (9 male, 5 female) and 120 primary school students (1.,2.,3.,4. and 5.classes) have participated in the study. Qualitative research method was used in the research and interviews have been made in this frame. In collecting data interviewing form developed by the researcher was used. In the analyse of the data gained from research, content analyse was used.

In direction of findings, it was found out that minor misbehaviors have been frequently observed in both school. It was also found out that the classroom teachers mostly use low intervention approaches to the minor misbehaviors of the students. However, some teachers overreactions to such behaviours in traditional approach. According to the research, it was found out that classroom teachers mostly give responds for minor misbehaviors of students such as “verbal warning, making explanations and overlooking”, whereas “benefiting from guidance services, the cluster/group work, changing the way of expression” are the less used responds of classroom teachers. It is also been observed that the less used responds of classroom teachers in the much requested schools are more common, on the other hand, responds given in the less requested schools are more traditional in classroom management such as high level of responds like “punishment” and “beating, shouting, intimidation” which are not



accepted as ethical. In the end of interviews made with students it was found out that the classroom teachers much frequently applied to “verbal warning, getting angry, shouting, overlooking, giving no speaking right” but less applied to “eye contact, attraction interest to class, advising, benefetting from humour and reminding rules”.

The responds given by the classroom teachers to the minor misbehaviors of the students are not different from the gender of teachers, class level and educational institutions. In addition to that, the responds given by the classroom teachers to the minor misbehaviors of the students are meaningly different from the points such as age of teachers, professional seniority, the structures and characteristics of the schools.

The responds given by the classroom teachers to minor misbehaviors of the students were not found to be statistically meaningful interms of gender of teachers, class level and educational institutions. However they are meaningly different from the points such as age of teachers, professional seniority, the structures and characteristics of the schools. The teachers in the less requested school are more traditional. They respond to such behaviours more vehemently. At the much requested schools the responds are lower level, convenient to the minor misbehaviors

### **Key Words**

Classroom Teacher, Minor Misbehaviors, Classroom Management

## İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
<b>BÖLÜM 1: GİRİŞ.....</b>	<b>1</b>
1. 1 Problem durumu.....	1
1. 2 Araştırmanın amacı ve önemi.....	13
1. 3 Problem cümlesi .....	14
1. 4 Sayıtlılar.....	15
1. 5 Tanımlar.....	15
1. 6 Sınırlılıklar.....	16
1. 7 İlgili Araştırmalar .....	16
<b>BÖLÜM 2: ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....</b>	<b>22</b>
2. 1 Sınıf Yönetimi.....	22

2. 2 İstenmeyen Öğrenci Davranışları .....	25
2. 2. 1 Disiplin Modelleri.....	33
2. 2. 2 İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Sınıflandırılması.....	36
2. 2. 3 Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarının Nedenleri.....	39
2. 2. 4 İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tepkileri.....	41
2. 3 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları.....	49
2.4 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri .....	56
<b>BÖLÜM 3: YÖNTEM .....</b>	<b>73</b>
3. 1 Araştırmanın Modeli.....	73
3. 2 Çalışma Grubu.....	74
3. 3 Verilerin Toplanması.....	80
3.3.2 Görüşme.....	80
3. 4 Geçerlik.....	84
3. 4. 1 Nitel Araştırmalarda Geçerlik.....	84
3. 4. 1. 1 İç Geçerlik .....	84
3. 4. 1. 2 Dış Geçerlik.....	85
3. 5 Verilerin Analizi.....	85

<b>BÖLÜM 4: BULGULAR VE YORUM.....</b>	<b>87</b>
4. 1 Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler.....	87
4. 1. 1 Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Genel Bilgiler	87
4. 1. 2 Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Genel Bilgiler .....	90
4. 2 Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	91
4.2.1 Sınıf Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri Nelerdir?.....	91
4.2.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarda Öğrencilerinin Sıklıkla Karşılaştıkları Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	91
4.2.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar .....	97
4. 2. 1.3 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Nedenlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	114
4. 2.1.4 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları Göstermekteki Amaçlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	119
4. 2. 1.5 Öğrencilerin Düşük Düzeyde istenmeyen Davranışlarının Olumsuz Etkilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar .....	122
4.2. 1.6 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Verilen Tepkilerde Dikkat Edilenlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	126
4.2.2 Öğretmenlerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlara Verdikleri Tepkilere Yönelik Öğrencilerin Düşüncelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	130

<b>BÖLÜM 5: SONUÇ VE ÖNERİLER.....</b>	<b>138</b>
5. 1 Sonuçlar.....	138
5.1.1 Araştırma Sorusuna İlişkin Sonuçlar.....	138
5.1.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri.....	138
5.1.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri Kişisel Özelliklerine, Sınıf Düzeylerine ve Okul Yapısı ve Özelliklerine Göre Nasıl Farklılaşmaktadır?.....	146
5. 2 Öneriler .....	149
 <b>BÖLÜM 6: KAYNAKÇA VE EKLER.....</b>	<b>152</b>
6. 1 Kaynakça .....	152
6. 2 Ekler.....	165
Ek-1 Kişisel Bilgi Formu. ....	165
Ek-2 Öğretmen Görüşme Formu.....	167
Ek-3 Öğrenci Görüşme Formu.....	170
Ek-4 Uzman Bilgi Formu.....	172

## TABLOLAR LİSTESİ

<b>Tablo 1.</b> Sınıf İçindeki Uygun Olan ve Olmayan Davranışlar.....	30
<b>Tablo 2.</b> İlköğretim ve Lise Öğretmenlerine Göre Disiplin Sorunlarının Sıklığı.....	32
<b>Tablo 3.</b> İstenmeyen Öğrenci Davranışları.....	52
<b>Tablo 4.</b> Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlara Yönelik Öğretmen Tepkileri.....	60
<b>Tablo 5.</b> Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler.....	87
<b>Tablo 6.</b> Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler .....	89
<b>Tablo 7.</b> Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Sıklıkla Karşılaştıkları Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları.....	91
<b>Tablo 8.</b> Öğretmenlerin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri.....	98
<b>Tablo 9.</b> Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Nedenlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	114
<b>Tablo 10.</b> Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları Göstermekteki Amaçlarına Yönelik Düşünceleri.....	118
<b>Tablo 11.</b> Sınıf Öğretmenlerinin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışların Olumsuz Etkilerine Yönelik Düşünceleri.....	122
<b>Tablo 12.</b> Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepki Verirken Dikkat Ettikleri Unsurlar .....	126

<b>Tablo 13.</b> Öğrencilerin Öğretmen Tepkilerine Yönelik Düşünceleri .....	130
--	-----

# BÖLÜM I

## GİRİŞ

Bu bölümde; problem durumu, problem cümlesi, sayılılar, tanımlar, sınırlamalar, araştırmanın amacı ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

### 1.1 PROBLEM DURUMU

Bir ülkeyi ekonomik, siyasi, kültürel açılardan başarıya ulaştıracak en temel nokta eğitim sisteminde yer alan uygulamalar, kazanımlar, programlar ve hedeflenen olumlu öğrenci davranışlarıdır. Tüm bu amaçlara ulaşmak içinse eğitim sisteminin en küçük birimini oluşturan sınıflarda düzenin sağlanması, sınıf yönetimi sürecinin etkili bir şekilde işlemesi gerekmektedir. Çağdaş eğitim ve öğretim ilkelerine göre öğretmen, öğrencilerinin davranışları üzerinde çalışır. Eğittiği her öğrencisinin önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmasına yardım eder ve onların istenilen davranışlara sahip birer kişi olmasını sağlar (Çalık ve diğerleri, 2010). Öğretmenlerin bu amaçlara ulaşabilmesi, sınıf içerisinde öğrencilere uygun davranışları kazandıracak etkili sınıf yönetimi ile mümkündür.

Doyle (1986) sınıf yönetimini, öğretmenin düzeni korumak ve sürdürmek için kullandığı stratejiler olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Burden, 1995, s.3). Sınıf yönetimi öğretmenlerin, olumlu sosyal etkileşim, öğrenmede aktif katılım ve kişisel motivasyonu teşvik edici bir öğrenme ortamı oluşturmaya yönelik yaptığı faaliyetlerin tümünü içermektedir (Burden, 2006). Sınıf yönetimi, dersin amaçlarının öğrenciye kazandırılması için, ders ve derslikle ilgili düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, dersin amaçları doğrultusunda iletişim kurularak, öğrenci davranışlarının denetimi ve yönlendirilmesi olarak tanımlanabilir (Balay, 2003, s.18).

Öğretmenlerin akademik hedeflerindeki başarıyı sağlayabilmeleri için sınıf içindeki düzeni korumaları gerekmektedir. Sınıf yönetimi kavramı; öğretmenin düzeni korumada kullandığı stratejiler ve hareketler olarak nitelendirilir (Burden, 1995). Düzen,



öğrencinin sessizce oturup öğretmeni izlemesi demek değildir (Evertson & Weinstein, 2006). Sınıf süreçlerinde herkesin hangi zamanlarda neleri nasıl yapıp yapmayacağı kurala bağlanıp işleyişi sağlanırsa, düzen vardır. Doyle (1986) sınıf düzeni oluşturma süreçleri olarak şunları sıralamaktadır (Aktaran: Başar, 2010, s.115):

1. Sınıf kuralları ve bunları izleme yollarının belirlenip açıklanması.
2. Çeşitli sınıf durumlarında bu kuralların belirlenen yollara uygun şekilde işletilmesi

Sınıf yönetimi tanımından yola çıkarak, Burden (1995) sınıf yönetiminin; düzeni oluşturma, düzeni koruma ve sürdürme, düzeni yeniden sağlama olarak 3 boyutu olduğunu söylemektedir. Sınıfta düzeni kurmak ve bu düzeni kurup sürdürmek için öncelikle yeni ders yılı için organize olmak, yönetim planı yapmak ve sınıfta yönetmek gerekmektedir. Sınıf düzenini oluştururken, yönetsel hazırlıkları tamamlamaya, öğretimsel hazırlıkları yapmaya, engelleyici davranışlara ilişkin bir plan oluşturmaya ve ilk günü planlamaya dikkat edilmelidir. Sınıf yönetiminin düzeni oluşturma boyutunda öğretmenlerin dikkat etmesi gereken yönetsel hazırlıklar; okulu ve çevreyi tanıma, öğretmenleri tanıma, sınıf fiziksel düzenlemeleri, destek materyallerin hazırlanması, araç-gereç temini ve okul-aile iletişimidir. Öğretimsel hazırlıklar ise; dersi planlama, destek materyallerin hazırlanması, ödev verme stratejisini belirleme, değerlendirme etkinliklerini planlama, prosedür ve rutinleri belirlemedir. Engelleyici davranışlar ilişkin bir plan oluşturmada ise kuralların belirlenmesi ve öğretilmesinde istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin plan hazırlamaya dikkat edilmelidir.

Kural ve prosedürleri oluşturmak sınıftaki düzeni oluşturmanın temel boyutlarından biridir. Bu kurallar sınıftaki disiplin problemlerini önlemenin en etkili yollarından biridir. Öğrencilerle tanışma, okul ve sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte belirlemek sınıfta düzeni oluşturmanın yollarından biridir. Zil çalmadan önce sınıfta düzeni sağlamak, kendinizi tanıtmak, idari işlerle ilgilenmek, kuralları ve beklentileri açıklamak, dersi anlatmak ve dersi bitirmek gibi etkinliklerle sınıftaki ilk günün düzenlenmesine yönelik uygulamalarla, yılın geri kalanında düzenin korunmasını sağlayacaktır (Gürsel ve diğerleri, 2011).

Sınıf düzeninin korunması ve sürdürülmesindeki amaç ise kural çerçevesinin dışına çıkmadan düzenin nasıl korunacağıdır. Burden (1995) bu noktada öğretmenlerin öğrencileriyle iletişiminin sağlıklı olmasını, öğretmenlerin davranışlarında tutarlılık göstermesini ve araç-gereç kullanımının etkili bir şekilde değerlendirilmesini önermektedir. Sınıf yönetiminin düzeni koruma ve sürdürme boyutunda dikkat edilmesi gereken en önemli şey beş duyu organına hitap eden, dikkat çekici ve eğlenceli araç-gereç kullanımının sıkça kullanılması gerektiğidir. İkinci aşamada devreye öğretmen ve öğrencilerin sınıf ortamında istenilen düzeyde uygun esprilerle derse katılımı gelmektedir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler belirli seviyelerde dersten kopmadan espri yapabilmelidir. Bu durum dikkatleri derse ve öğretmene çekmede başarı getirmektedir. Öğretim sürecinde mutlaka olması gereken güdülememe, pekiştirme-dönüt-düzeltilme dörtlüsü öğretmenin öğrencileri motive etmesinde ve dersin istenilen öğretim sürecine dahil edilmesini sağlamaktadır. Öğretmenin soru tekniklerini etkili bir şekilde kullanması da düzeni korumada ve sürdürmede etkili rol almaktadır. Öğretmenler akademik bilgilerinin desteği ve kişilik özelliklerinin zenginlikleriyle, sorulara zenginlik katabilirler. Sadece konuyu buldurmaya yönelik hazırlanan soruların bile öğrencilerin dikkatlerini çekmede etkili olduğu düşünülmektedir.

Sınıfta kurulan düzeni korumak ve sürdürmek her zaman mümkün olmamaktadır. Sınıf düzeninde başarı; sınıfı tanıma, sınıf olaylarını anlama, bu bilgilerden de yararlanarak işleyişi düzenleme, sürdürme, yöneltme, alışkanlık haline getirme, gerekirse karışma süreçlerinin iyi düzenlenmesine bağlıdır. Ancak sınıf düzeni bir kez sağlanınca hep sürmez, çok kolay bozulur (Doyle, 1986; Aktaran: Başar, 2010, s.116).

Burden (1995), alınan önlemlere ve sağlanan kontrole rağmen ödev aksamalarının ve istenmeyen davranışların meydana gelebileceğini belirtmiştir. Bu durumda düzen tekrar sağlanmalıdır. Ödevlerini aksatma sinyalleri verme ya da ödevini yapmayan öğrencileri derse tekrar motive etmede yardımcı olmak için *durumsal yardım* kullanılabilir. Durumsal yardım, öğrenenin ilgisiz davranışını fark ettiğimiz anda durumun daha kötüye gitmesini engellemek için ve tekrar ders aktivitelerine katılımını sağlamak için öğrenene yapılan yardımdır. En etkili yönetim yaklaşımlarının kullanıldığı sınıf ortamlarında dahi öğrenenler derse olan ilgilerini kaybedebilirler, ilgisiz ya da

engelleyici davranışlar gösterebilirler. Öğrenenlerin, eğitim ortamındaki bu tür davranışları derin problemler olarak görülmesi de rahatsız edicidir ve engellenmelidir.

Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenme süreçlerini engelleyen ve öğretmenin öğretim sürecini olumsuz etkileyen her türlü davranış istenmeyen davranıştır (Burden, 1995). Sınıf düzenini, eğitsel amaçların gerçekleşmesini ve sınıf üyelerini olumsuz etkileyen davranışlar, istenmeyen davranışları oluşturur (Başar, 1999). Öğretmenlerin beklentileri dışında, diğer bir deyişle istenmedik, yanlış ya da disiplinsiz olarak nitelendirilen davranışlar kısaca *olumsuz öğrenci davranışları* olarak adlandırılmaktadır (Erden, 2008: 39). Bu davranışlar bazen parmak kaldırmadan konuşmak, izinsiz yerinden kalkmak gibi basit müdahalelerle yok edilebilecek davranışlar olabildiği gibi; bazen de yalan söyleme, hırsızlık yapma gibi ciddi müdahaleler gerektiren istenmeyen davranışlar şeklinde olabilmektedir.

Öğrencilerin istenmeyen davranışlarının gerek sınıf dışından gerekse sınıf içinden olmak üzere birçok nedeni olabilir. Sınıf dışı etkenler olarak; sınıfın dışındaki çevrenin özellikleri, okuldaki bireyler arasındaki geçimsizlik, öğrenme fırsatlarının eşit olmayışı vb. sayılabilir. Sınıf içi etkenler olarak da; öğretmen merkezli yöntemlerin kullanılması, öğretmenin deneyimi, kişiliği, tutumu, duygusal durumu, öğrencinin yaşantısı, başarısı, etkileşim düzeyi, sosyal becerileri, gereksinimleri, sınıfın aşırı kalabalık olması, fiziksel yapısının uygun olmaması, oturma düzeninin uygun olmaması olarak sayılabilir. Öğrencinin istenmeyen davranışlarının başlıca nedenleri arasında okul, öğretmen ve aileler gösterilmektedir (Dağlı ve Bays, 2012: 260).

Sınıf düzeni, öğrenci davranışlarını değiştirmeye, yani eğitime hizmet etmelidir. İyi düzen, öğrenciyi davranışlarından sorumlu hale getirendir. Bu düzeni sağlamak ve istenmeyen davranışları yönetmek de öğretmenin becerilerine ve ona verilen desteğe bağlıdır (Başar, 2010: 116). Öğretmenin asıl amacı sınıf içerisinde oluşturulan bu düzeni yeniden sağlamak, müdahale etmek, istenmeyen davranışları azaltmak olmalıdır. İstenmeyen davranışlarla baş etmeye yönelik şu stratejiler kullanılabilir: Öğretmenin bu davranışlar karşısında sakin olması, göz kontağı, fiziksel yakınlık, vücut duruşu, yüz ifadesinin kullanımının yanı sıra öğrencilerin sorumluluk almasını sağlama ve onları

uygun davranışı gösterme konusunda teşvik etme şeklindeki olumlu sınıf disiplini yaklaşımları (Charles & Senter, 2002).

İstenmeyen öğrenci davranışları her sınıf ortamında olabilmektedir. Ancak istenmeyen davranışın sıklığı ve düzeyi açısından her sınıf ortamı farklı özellikler gösterir. Bu farklılığı meydana getiren temel unsur, öğretmenin sınıf yönetimi bilgi ve becerilerine sahip olma düzeyidir. Bundan dolayıdır ki sınıf ortamlarında sürekli olarak görülen istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etme becerileri sınıf yönetiminin önemli bir boyutunu oluşturur (Tanhan ve Şentürk, 2011b: 45).

Genç ve deneyimsiz öğretmenlerin çoğu kendilerini yeterli bulduklarından sınıfta disiplin sorunu ile karşılaşmayı pek beklemezken; deneyimli öğretmenler disiplin kurmaları gereken zamanları sevimsiz bulurlar. Fakat buna rağmen birçok öğretmenin zamanının büyük bir kısmı düzeni kurmak ve disiplini sağlamakla geçmektedir. Çünkü öğretmenler eleştirme ve yargılamayı tercih etmektedirler. Bu da öğrencinin zayıflıklarını ortaya çıkartmakta, çocukları değiştirmekten çok engellemektedir. Bu durumda bazı öğrenciler kendilerini en az zarara uğratacak tepkiler verir, bazıları da öğretmeni rahatsız eden ne kadar davranış varsa yapar ve onu nereye kadar kışkırtabileceğini görmek ister. Bu tür tepkiler de öğrenme işlemini durdurur, sınıftaki eğitimi engeller (Gordon, 1996: 14).

Eğitim genel olarak davranış değiştirme sürecidir. Eğitimden geçen bireylerin davranışlarında olumlu yönde gelişme ve değişimin yaşanması beklenir. Bu olumlu yöndeki davranış değişimlerini sağlamakta öğretmenlere ve özellikle öğretmenlerin öğrencilerin istenmeyen, “yaramazlık” olarak nitelendirilen davranışlarına yönelik gösterdikleri tepki, müdahale ve davranışı yönetme stratejileri önemli rol oynamaktadır (Tanhan ve Şentürk, 2011a).

Öğrencilerin istenmeyen davranışlarının şiddeti ve sıklığı farklı düzeylerde olabilmektedir. İstenmeyen davranışların sınıflandırılması, öğretmenin sorunların neden ve sonuçlarını birbirinden ayırabilecek mesleki ve sosyal yeterliği göstermesine bağlıdır. İstenmeyen davranışların sınıflandırılması genel olarak; davranışın sıklığı,

yoğunluğu ile ortama ve öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu gibi değişkenlere göre yapılır. Davranışın sıklığı ortaya çıkma oranı ile ilgilidir. Sıklık, aynı zamanda istenmeyen davranışın sınıfta ne ölçüde yaygın olduğu konusu ile ilgili bir kavramdır (Aydın, 2012: 180). Burden (1995) istenmeyen davranışları düşük, orta ve yüksek seviyede olmak üzere çeşitli şekillerde sınıflandırmaktadır:

**Düşük Seviyedeki İstenmeyen Öğrenci Davranışları:** Uygunsuz davranışta bulunmak, arkaya dönerek konuşmak, yerinden kalkmak, sınıfta uyumak, başkalarını rahatsız etmek gibi davranışlardır.

**Orta Seviyedeki İstenmeyen Öğrenci Davranışları:** Sınıfı başına buyruk terk etmek, sınıfı bölmek, uzanmak, sigara içmek ya da tütün kullanmak, başkalarını aşağılayıcı konuşma ve tavırda bulunmak, saygısız ve terbiyesizce konuşmak, kavga etmek gibi davranışlardır.

**Yüksek Seviyedeki İstenmeyen Öğrenci Davranışları:** Okulun ve arkadaşlarının huzurunu bozmak, alkol ya da diğer uyuşturucu maddelerin etkisi altında olmak, silah gibi maddeleri başkasına vermek, satmak ve dağıtmak, zorlama ve baskıda bulunmak, öğrencilere hakaret etmek, uygunsuz davranışları sergilemede istikrarlı olmak, hırsızlık, sahiplenmek ya da başkasının malını satmak, öğretmene hakaret etmek gibi davranışlardır.

Sınıflardaki istenmeyen davranışların çoğunu “yüzeysel davranışlar” oluşturmaktadır. Gülme, gereksiz konuşma, not atma, hayal kurma, yönergeleri takip etmeme, saç tarama, karalama yapma, sınıfta uğultu yapma gibi davranışlar yüzeysel (düşük düzeyde) davranışlardan bazılarıdır. Bunlar “etiketlenmiş” yüzeysel davranışlardır; çünkü öğrenciler kendilerini küçük bir alanda diğer öğrencilerle birlikte hapsedilmiş gibi hissettikleri zaman normal gelişimlerine bağlı olarak bu davranışları gösterirler (Borich, 2007). Dolayısıyla etkili bir sınıf yönetiminde en önemli etkenlerden biri; öğrencilerin sıklıkla görülen düşük düzeydeki istenmeyen davranışları ile baş edebilmektir. Zira bu tür davranışlar sınıf içerisinde bir dalga etkisi oluşturarak bütün öğrencileri etkiler ve sınıf düzenini bozar (Kounin, 1970).

Sınıflarda sıklıkla görülen “düşük düzeyde istenmeyen davranışlar”la etkili şekilde baş edebilmede, öğretmenlerin tutum ve yaklaşımları büyük önem taşımaktadır. İstenmeyen davranışların kontrol edilmesi, önlenmesi veya etkili yönetilebilmesi istenmeyen davranışa nasıl yaklaşıldığına bağlıdır. Bu da öğretmenlerin verecekleri olumlu disiplin yaklaşımları ile mümkün olmaktadır (Çankaya ve Çanakçı, 2011).

İstenmeyen öğrenci davranışları düşük düzeyde olduğunda, öğretmenlerin vereceği en iyi tepki; düşük düzeyde, zorlayıcı olmayan müdahale yaklaşımı olmalıdır. Bu tepkileri seçerken öğrencilerin ihtiyaç ve amaçları ile olumlu bir sınıf çevresini sağlamak konuları üzerinde durulmalıdır. Düşük düzeyde müdahale yaklaşımını kullanmanın en önemli avantajlarından biri, bunların genellikle kullanımının kolay olması ve öğretmenin herhangi bir çaba göstermesine gerek olmaması, öğrencilerin saygısını kaybetmemeleri ve öğrenci ile öğretmen arasında oluşacak güç çatışmasını engellemesidir. Bu yaklaşımdaki tepkiler, öğrenenlerin davranışlarının sorumluluğunu almalarını ve öz kontrol kazanmalarını sağlamaktadır (Savage & Savage, 2010: 157).

Rinne (1997) ve Leriche (1992) öğretmenlerin bu tür yüzeysel davranışlarla baş edebilmesine yönelik “*düşük düzeyde sınıf yönetimi profili*”nden bahsetmektedirler. Bu yaklaşımı; etkili öğretmenlerin dersin akışını bozmadan istenmeyen davranışlarla baş etme yöntemi olarak tanımlamaktadırlar. Bu yöntemler sınıftaki istenmeyen davranışların büyük bir kısmını oluşturan “yüzeysel davranışlar” için etkilidir (Aktaran: Borich, 2007, s. 201).

Yüzeysel davranışlarla baş etmeye yönelik düşük düzeyde yönetim yaklaşımı; öğretmenin istenmeyen davranışın oluşmasını engellemeye yönelik, davranışı önceden tahmin etmesi, istenmeyen davranışın yeninde yönlendirmesi ve istenmeyen davranış meydana geldikten sonra herhangi bir sıkıntı oluşturmadan istenmeyen davranışa anında tepki vermesi şeklindeki bir dizi tekniklerden meydana gelmektedir. Öğretmen sürekli sınıfı izlemeli ve olası istenmeyen davranış daha büyük bir sorun haline gelmeden ya da ortaya çıkmadan o problemi önlemelidir. Bu tür istenmeyen davranışları gösteren öğrencilerin dikkatini tekrar çekmek için öğretmenler ses tonunu yükseltip alçaltarak ve sürekli olarak sınıfın farklı bölümlerine giderek bu tür davranışlarla baş edebilmektedirler. Öğretmenlerin bazıları bu tür yüzeysel davranışlarla baş etmek için,

örneğin öğrenciler arasındaki tartışmayı en aza indirmeye yönelik, öğrencilerin yerini değiştirmektedirler (Borich, 2007: 201). Bu tür istenmeyen davranışlar hatalı öğrenciyle birlikte sınıfın geri kalanını da etkiler; bu nedenle öğretmenler sakin olmalı ve bu davranışlara yönelik yaklaşımlarında mantıklı ve akılcı bir şekilde tepki vermelidirler (Lemlech, 1988: 22). Aksi halde bu tür düşük düzeyde istenmeyen davranışlara verilecek aşırı tepkiler daha büyük problem davranışlara neden olacaktır. Bu durum eğitim-öğretim etkinliklerini ve sınıf düzenini olumsuz yönde etkilemektedir. Aşağıda verilen haber, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verilen aşırı tepkileri ve bu tepkilerin olumsuz sonuçlarını açıkça ortaya koymaktadır.

**Trabzon'un Akçaabat İlçesi'ndeki Yıldızlı TOKİ İlköğretim Okulu'nda 1'inci sınıf öğrencilerine sınıfta şiddet uygulayan öğretmenin görüntüleri ortaya çıktı.**

Olay Aralık ayında meydana geldi. Birinci sınıf öğrencisini döverken cep telefonu kamerası ile çekilen görüntüleri bir veli Milli Eğitim'e verdi, M.K. hakkında şikayette bulunuldu. Soruşturma sonucunda öğrencilerini dövdüğü iddia edilen sınıf öğretmeni M.K.'ye maaş kesintisi verildi ve 1 ay okuldan uzaklaştırıldı. Görüntülerde öğretmen M.K.'nin 'yaramazlık yaptığı' gerekçesiyle öğrencisinin koluna vurduğu, bir başka öğrencisini de yere su döktüğü için azarlaması yer aldı. Trabzon Milli Eğitim Müdürü, öğretmen M.K. hakkında soruşturmanın tamamlandığını belirterek, "Maaş kesim ve görevinden kısa bir süreliğine uzaklaştırma cezası aldı. Şimdi görevine devam ediyor." dedi. **DHA**

(Kaynak: 11.04.2013 tarihli haber, <http://www.aksam.com.tr/yasam/ogretmen-dayagi--kamerada/haber-185940#> Erişim: 11.04.2013)

Sözkonusu haberde, öğrencinin yaramazlık yapması ve suyu yere dökmesi gibi biraz da çocuk olmanın doğası gereği gösterdiği bazı düşük düzeyde istenmeyen davranışlarından söz edilmektedir. Ancak öğretmenin bu davranışlara yaklaşımı “azarlama, dayak” gibi aşırı tepkiler şeklinde olmuş; dayak, hakaret gibi bu davranışlara kesin çözüm getireceğine inanılan müdahalelerle bu sorunlar çözülmeye çalışılmıştır. Öğretmenin bu davranışı hiçbir sınıf yönetimi ilkesiyle bağdaşmadığı gibi öğrencinin

küçük istenmeyen davranışına yönelik gösterdiği orantısız müdahale yaklaşımı ve tepkileri ise oldukça şiddetlidir. Bu tür tepkiler öğretmenlik mesleği etik kurallarına da aykırıdır.

Literatür incelediğinde bu tür davranışlara yönelik öğretmenlerin düşük kontrol yaklaşımını kullanmalarının daha etkili olduğu görülmektedir. Ancak ülkemizde durumun uygulamada böyle olmadığı görülmektedir. Basit birkaç müdahale ile çözülebilecek bir sorun, öğretmenin aşırı tepkisi sonucunda büyük bir sorun haline gelmiş, üstelik öğrencinin fiziksel ve kişisel yapısına büyük zarar vermiştir. Bu örnekler; ülkemizde öğretmenlerin öğrencilerin basit davranışlarını büyük ve ciddi bir problem davranış olarak gördüklerini ve sınıftaki otoritelerine yönelik bir tehdit olarak gördükleri bu davranışları aşırı tepkiler ve yanlış müdahalelerle azaltmaya çalıştıklarını göstermektedir. Böylesi bir yaklaşım ise, istenmeyen davranışı azaltmak yerine sınıf düzenini tehdit edici daha ciddi sorunların oluşmasına neden olmaktadır.

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, her sınıfta sıklıkla meydana gelmesinden ötürü sınıf yönetimi ve ders düzenini önemli derece etkilemektedir. Bu nedenle öğretmenlerin bu davranışlara yönelik tepkileri, müdahaleleri ve davranış önlemeye yönelik kullandıkları stratejiler büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik bir diğer görüş; “*düşük seviyeli müdahale*”dir. Bu yaklaşıma göre; öğretmen, öğrencilerini küçük suçlarından dolayı azarlayabilir. Ancak öğretmen, hiçbir zaman öğrenciyle sınıf içerisinde karşılıklı olarak sözel tartışmaya girmemelidir. Öğretmen, bu tür öğrencilerle diğerlerinin farkına varmayacak şekilde ve telaşlanmadan ilgilenmelidir. Öğrenciyle gayet doğal bir yolla konuşmalı, öğrencinin yanlış davranışları konusunda gereksinim duyarsa ders dışı bir zamanda sınıf dışında konuşmalıdır. Bir öğrenciyle, diğer öğrencilerin önünde sözel tartışmaya girmek, öğretmenin diğer öğrenciler üzerindeki etkililiğini düşürecektir (Arslan ve diğerleri, 2011: 91).

*“İlkokul üçüncü sınıfa giderken okula karşı ilgisiz bir öğrenci vardı. Sürekli dışarı çıkıp oyun oynuyor, derslerine çalışmıyordu. Ödev yapmaktan nefret ederdi. Bir gün öğretmen verdiği ödevlere bakıyordu. Sıra bu öğrenciye geldi, öğretmen bu öğrencinin ödev yapmadığını gördü. Öğretmen, öğrenciye döndü ve;*



- *Yavrum, neden ödevini yapmadın? diye sordu.*

*Öğrenci sustu, cevap vermedi. Ertesi gün, bu öğrenci yine ödevini yapmadı. Öğretmen görmezden geldi. Üçüncü gün öğretmen yine ödevlere bakıyordu. Aynı öğrenci kafasını yere eğerek, boş defteri öğretmene gösterdi. Öğretmen boş defteri görünce, adeta çılgına döndü. Aşırı yüksek bir ses tonu ile bu öğrenciye bağırmağa başladı:*

*- Neden ödevini yapmadın? Ne derdin vardı? Kalemin mi yoktu? Defterin mi yoktu? Elektrikler mi kesildi? diye bağırıldı.*

*Ama öğrenciden ses yok. Bir sonraki gün öğrenci yine ödev yapmadan derse geldi. Öğretmen cetvelle eline vurdu. Ertesi gün yine ödevsiz geldi. Öğretmen bu öğrenciyi kolundan tutarak müdüre götürdü. Müdüre;*

*- Müdür Bey, bu öğrenci hiç ders çalışmıyor, hiç ödev yapmıyor, dedi. Müdür de bu öğrenciyi, ceza olarak, bir haftalığına başka bir sınıfa gönderdi.” (Okutan, 2010: 80).*

Bu olayda, *ödev yapmama* davranışı istenmeyen davranış olarak değerlendirilmiş ve bu davranışın önlenmesine ilişkin öğretmen stratejilerine yer verilmiştir. Öğrencilerin ödev yapmaması elbette istenmeyen bir davranıştır. Bu davranışın öğretmen tarafından istenmeyen davranış olarak algılanması doğru ve haklı bir davranıştır. Ancak bu davranışı yönetme adına geliştirdiği stratejiler ve öğretmenin böylesi basit düzeydeki bir davranışı büyük bir problem haline getirerek aşırı tepkiler vermesi konusunda haklı olduğunu söylemek doğru değildir. “Öğretmenin sinirlenmesi, çılgına dönmesi, aşırı yüksek sesle öğrenciye bağırması, eline cetvelle vurması ve öğrenciyi müdüre göndermesi” şeklindeki aşırı tepkilerinin hiçbiri yapılandırmacı sınıf yönetimi yaklaşımı ile açıklanamaz. Öğretmenin tepkileri, geleneksel sınıf yönetimi anlayışı içinde olduğunu göstermektedir. Ayrıca okul müdürünün öğrenciyi bir haftalığına başka bir sınıfa göndermesi de, öğrencinin kişilik gelişimine ve onuruna vurulan önemli bir darbe olarak değerlendirilmelidir. Bunun yerine öğrencinin bu davranışının temel nedenini anlamaya çalışmak, aile ile iletişime geçerek bu konuda işbirliği yapmak veya verilen ödevlerin öğrenci seviyesine uygun olup olmadığını kontrol ederek yeniden düzenlemek gibi yeni eğitim anlayışı ile bağdaşan, öğrencinin istenmeyen davranışını önemli derecede azaltacak olumlu, düşük müdahale yöntemlerinin kullanılması çok daha doğru olacaktır.

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları; dersin akışını ve öğretimi bozabilen, ancak küçük müdahalelerle kontrol edilebilen problem davranışlar olarak nitelendirilebilir. Galton ve Türnüklü (2001) tarafından İngiltere ve Türkiye’de ilköğretim birinci kademedeki görülen istenmeyen davranışlara ilişkin karşılaştırmalı araştırmada da, her iki ülkede, gürültülü ya da rahatsız edici konuşma, uygun olmayan hareket, diğer öğrencileri engelleme gibi davranışları düşük düzeyde istenmeyen davranışlar en fazla gözlemlenen istenmeyen davranışlar olarak tespit edilmiştir. Önemli olan bu tür davranışların öğretmenler tarafından etkin bir şekilde kontrol edilmesi ve yönetilmesidir.

Bu tür davranışlar, öğrencinin kısa süreli dikkat dağınıklığına bağlı olarak gerçekleştiği, sınıf düzenini ve öğretim sürecinin işleyişini ciddi oranda etkilemeyen davranışlardır. Bu davranışlar, öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenmesine engel olan, ancak öğretmeni ve diğerlerini çok fazla rahatsız etmeyen davranışlardır. Dolayısıyla bu tür davranışlar küçük müdahalelerle engellenebilmektedir. Bu noktada öğretmenlerin bu davranışlara yönelik tutum ve yaklaşımları büyük önem taşımaktadır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilecek aşırı tepkiler; basit uygulamalarla çözülebilecek bu davranışların dersin akışını, sınıf düzenini ve diğer öğrencileri ciddi şekilde etkileyen önemli sorunlar haline gelmesine neden olacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin bu konuda yapılabilecek en uygun müdahalelerin bilincinde olmaları gerekmektedir.

Ancak çoğu gazete haberleri ve güncel olaylar; ülkemizde sınıf öğretmenlerinin bu tür düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla nasıl başedeceklerini ve ne tür yöntemleri kullanmaları gerektiğini bilmediklerini ortaya koymaktadır. Aşağıdaki haber de bu tespiti destekler niteliktedir.

### **SINIF ÖĞRETMENİ ÖĞRENCİYE ÖYLE BİR CEZA VERDİ Kİ...**

Olay, 11 Mart Perşembe günü merkez Selçuklu İlçesi'ne bağlı Tepeköy Beldesi'ndeki Tepeköy İlköğretim Okulu'nda meydana geldi. 2'nci sınıf öğrencisi F. O., okula giderek ilk ders saatindeki Türkçe dersine girdi. Sınıftaki öğrenciler çantalarından Türkçe kitabını çıkartarak derse başladı. Bu sırada F. O.'nun kitabını çıkartmaması sınıf öğretmeni H. A.'nın dikkatini çekti. H. A., F. O.'ya kitabının nerede olduğunu sordu.

F. O. da, evde unuttuğunu belirtti. İddiaya göre buna sinirlenen öğretmen H. A., F.O.'nun bu durumu birkaç kez tekrar ettiğini öne sürerek, F. O.'yu tahtaya çıkardı. Ardından iddiaya göre, sınıftaki 28 öğrenciye F. O.'ya tokat attırdı. F. O. da ailesine durumu anlattı. Aile H. A.'dan şikayetçi oldu. Şikayet üzerine H. A.'nın ifadesi alındı.

(Kaynak: 16.03.2010 tarihli haber, [http://www.habervirtini.com/sinif\\_ogretmeni\\_ogrenciye\\_oyle\\_bir\\_ceza\\_verdi\\_ki-451221.html](http://www.habervirtini.com/sinif_ogretmeni_ogrenciye_oyle_bir_ceza_verdi_ki-451221.html) Erişim: 18.06.2011)

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar, öğrencilerin dikkatinin dağılmasına, sınıf aktivitelerinin aksamasına, gerginliğe, gereksiz zaman kaybına ve olumsuz akademik sonuçlara yol açabilmektedirler. Yanı sıra bu tür davranışlar öğrencilerin sorumluluk duygusu ve öz kontrol duygusu kazanmalarını engellemekte, motivasyonlarının düşmesine neden olmaktadır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar iyi yönetilmediklerinde fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Bu nedenle bu tür davranışların önlenmesi ve kontrol edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu davranışlara aşırı tepki verilmesi, öğretmenlerin iletişim becerisi düşük, grup yönetimini sağlayamayan “kötü öğretmen” olarak görülmelerine neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmalar ve günlük hayattan alınan haberler göstermektedir ki, sınıf yönetimi sürecinde, sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik tepkileri çoğu zaman kişisel, psikolojik, ekonomik ve fiziksel açıdan yıkıcı etkileri olan aşırı tepkiler şeklindedir. Yukarıdaki gazete haberinde görüldüğü gibi, ülkemizde de öğretmenler öğrencilerin düşük düzeyde müdahaleler ile ortadan kaldırılabilecek istenmeyen davranışlarına yönelik olarak aşırı tepkiler vermekte, bu tepkiler de öğrencilerin cezalandırılmasına, psikolojik ve fiziksel bakımdan zarar görmesine yol açmaktadır. Üstelik bu aşırı tepkiler anaokulundan liseye kadar her yaş ve sınıf düzeyindeki öğrencilere, kıdemli ya da genç, çoğu öğretmen tarafından gösterilmektedir. Özellikle sınıf öğretmenleri düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik oldukça tahammülsüz ve yetersiz olmakla birlikte, çoğu öğretmen bu tür davranışlara yüksek düzeyde müdahalelerde bulunarak yanlış tepkiler vermektedir. Bu tür haberler ülkemizde öğretmenlerin istenmeyen davranışları, özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışları yönetebilme becerisinin oldukça eksik ve yetersiz olduklarını

göstermektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki alan bilgi ve becerisinin yetersiz olması, bu tür davranışlara yönelik hizmetiçi eğitim ve seminerlerin yetersiz olması, öğretmen adaylarının eğitim fakültelerinde bu alana yönelik yeterli bilgi almadan yetişmeleri ve öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik yapılan çalışmaların yetersiz olması gibi nedenler bu tür sorunlara yol açmaktadır.

## 1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Sınıf içerisinde etkili bir öğrenmenin sağlanması, sınıfın temel dinamiklerinden biri olan sınıf düzeninin sağlanması ve istenmeyen davranışların kontrol edilmesi açısından sınıf yönetimi öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sınıf yönetiminde geçmişten günümüze değin öğretmenlerin yaşadıkları en büyük sıkıntılardan birisi de “problem davranış” ya da “yaramazlık” olarak da nitelendirilen istenmeyen öğrenci davranışlarıdır. Bu tür davranışlar parmak kaldırmadan konuşmak gibi düşük düzeyde olduğu gibi; sigara, içki gibi okul dışındaki kötü alışkanlıkları sınıfa getirmek gibi yüksek düzeye varan istenmeyen davranışlar şeklinde de ortaya çıkmaktadır (Çalık ve diğerleri, 2010). Günümüzde çoğu okulda düşük düzeyde istenmeyen davranışlara daha sık rastlanmaktadır. Sınıf yönetimi sürecinde, bu tür davranışlar öğretmenler tarafından doğru bir şekilde kontrol edilip yönetilmediğinde düşük düzeydeki pek çok davranış baş edilmesi zor büyük sorunlar haline gelebilmektedir. Öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verdikleri tepkiler ve yaptıkları uygulamalar, bu davranışları tamamen ortadan kaldırabildiği gibi yıkıcı etkileri olan olumsuz sonuçlara da neden olmaktadır.

Gazete haberleri, güncel olaylar ve ilgili kaynaklar; ülkemizde sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına aşırı tepkiler verdiklerini ortaya koymaktadır. Bu durumun sonuçları, eğitim-öğretim sürecine olumsuz yansımaktadır.

Bu araştırmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına verdikleri tepkileri analiz etmektir. Bu analiz öğretmen tepkilerinin öğretim sürecini engelleyici değil, destekleyici bir etki oluşturmaya yönelik önlemler alınması açısından önemsenmektedir.

Yapılan bu araştırmanın; öğretmenlerin sınıf yönetimi sürecinde düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla etkili şekilde başedebilmelerine yönelik gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları bakımından bir kılavuz olarak görülmekte; öğretmenlerin mesleki gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Düşük düzeyde istenmeyen davranışların ortadan kaldırılmasının odak noktasının öğretmen tepkilerinin olmasından ötürü, yapılan bu çalışma ile öğretmen tepkilerinin analiz edilmesi ve böylece eksik ya da hatalı davranışların tespit edilerek gerekli önlem, eğitim ve uygulamalar ile sınıf öğretmenlerinin bu konuda kendilerini geliştirmelerini sağlamalarına katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Yanı sıra çalışmadan elde edilecek özgün bilgiler ve yeni davranış stratejilerine yönelik elde edilebilecek bulguların, eğitim süreci ve sınıf yönetimi alanına ve bu alanın gelişimine katkı sağlayacağı, sınıfta istenmeyen davranışların yönetimine yönelik olarak literatüre bir fikir oluşturabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın; düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilen tepkiler konusunda eğitim fakültelerindeki ders programlarının içerikleri ve bu alandaki hizmetiçi uygulamalara yönelik yeniden düzenlenmeye gidilmesi açısından bir fikir oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma sonucu elde edilecek veri ve bulguların; sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkileri açısından, ilgili alana ve literatüre, öğretmenlerin mesleki gelişimlerine fayda sağlayacak bir kaynak olarak önemli görüldüğünden bu çalışmanın yapılması gerekli bulunmaktadır.

### **1.3 PROBLEM CÜMLESİ**

Sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkileri nelerdir?

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkileri kişisel özelliklerine, sınıf düzeylerine ve okul yapısı ve özelliklerine göre nasıl farklılaşmaktadır?

#### 1.4 SAYILTILAR

1. Amaçlı örneklem yoluyla katılımcıların seçilmesinde öğretmen, yönetici ve ilköğretim denetmenlerinin önerileri kabul edilebilirdir.
2. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ilköğretim sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkilerini analiz etmek açısından yeterlidir.
3. Veri toplama araçlarına verilen cevaplar güvenilir, doğru ve samimidir.

#### 1.5 TANIMLAR

Sınıf öğretmeni: İlkokul 1.,2.,3. ve 4. sınıf düzeylerinde eğitim veren öğretmenlerdir.

Araştırma verilerinin 2011-2012 eğitim öğretim yılında toplanmasından ötürü çalışmanın bazı bölümlerinde “ilköğretim” (1.,2.,3.,4.,5. sınıf) ifadesi kullanılmış, eğitim sisteminde yapılan değişiklikler doğrultusunda 4+4+4 sistemine bağlı olarak çalışmanın bazı bölümlerinde ise “ilkokul” ifadesi kullanılmıştır.

İstenmeyen davranış: Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenme süreçlerini engelleyen ve öğretmenin öğretim sürecini olumsuz etkileyen her türlü davranış istenmeyen davranıştır (Burden, 1995). Başar (1999) istenmeyen davranışı; sınıf düzenini, eğitsel amaçların gerçekleşmesini ve sınıf üyelerini olumsuz etkileyen davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Düşük düzeyde istenmeyen davranış: Öğrencinin kısa süreli dikkat dağınıklığına bağlı olarak gerçekleştirdiği, sınıf düzenini ve öğretim sürecinin işleyişini ciddi oranda etkilemeyen davranışlardır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları; öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenmesine engel olan, ancak öğretmeni ve diğerlerini pek rahatsız etmeyen ve küçük müdahalelerle engellenebilecek istenmeyen davranışlardır.

Öğretmen tepkileri: Öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yönelik; öğretmenler tarafından yapılan müdahaleler ile davranışı önleme, azaltma veya ortadan kaldırmaya yönelik kullanılan stratejiler ve tekniklerdir.

### **1.6 SINIRLILIKLAR**

1. Araştırmaya konu olan problemin çözümü için hazırlanacak görüşme formu, 1.,2.,3.,4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkilere ilişkin görüşleri ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma, Kars ili, Merkez ilçesi ilköğretim okullarından seçilen 1.,2.,3.,4. ve 5. sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır.

### **1.7 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR**

Bu araştırma ile ilgili olduğu düşünülen bazı araştırmalar aşağıda sunulmuştur. Araştırmalar; önce yurtdışında yapılan çalışmalar ve sonrasında yurtiçinde yapılan çalışmaların sunumu şeklinde sıralanmıştır:

Allday (2011) tarafından, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmen tepkilerinin araştırıldığı çalışma, bu davranışlara yönelik öğretmen tepkilerinin aşırı olduğu şeklindeki sonucu ile önemli görülmektedir. Çalışma sonucunda, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına öğretmenlerin zaman zaman kınama, bağırma gibi aşırı tepkiler verdiklerini belirtmektedir. Bu tür davranışları azaltmanın ve önlemenin en etkili yolu olarak daha olumlu ve basit müdahale yöntemlerini önermektedir. Yapılan araştırma sonucunda, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilmesi gereken tepkiler şu şekilde sıralanmaktadır: Yakınlık, mesafe kontrolü, tepki seçenekleri, kural hatırlatma, uygun davranışı övme, kuralları hatırlatma, göz kontağı ve geçici kaçış.

Benzer bir araştırma Carotenuto (2011) tarafından öğrencilerin istenmeyen davranışları üzerinde uyumun etkisi üzerine yapılmıştır. Ayrıca araştırmada ortaokul

öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarını nasıl yönettikleri ve bazı öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla baş etmede diğer öğretmenlere göre nasıl daha etkili oldukları konusu da incelenmiştir. Sınıf içi gözlemler, öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ve okul dökümanlarının kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucu elde edilen veriler; öğrencilerin davranışlarını öğretmenlerin inanç sistemleri, sınıf yönetim şekilleri ve okul uyumu gibi birçok faktörün etkilediğini ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda, öğrencilerin istenmeyen davranışları şunlardır: Derse geç kalma, izin almadan konuşma, sınıfta yüksek sesle konuşma, izin almadan yerinden kalkma, dersi bölme, izinsiz konuşma, derste gülme, sakız çiğneme, derste cep telefonu ile uğraşma gibi çoğunlukla düşük düzeyde istenmeyen davranışlar. Okulda en fazla görülen istenmeyen davranışın “izinsiz/sürekli konuşma” davranışı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tür istenmeyen davranışların öğrencilerin çalışmasını engellediği ve zaman kaybına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerle yapılan görüşmeler, bu tür davranışlara yönelik öğretmenler tarafından verilen cezaların, sınıftan izole etme ve dışlama, bağırma, tehdit etme gibi tepkilerin etkili çözümler olmadığını ortaya koymuştur. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin öğrencilerin istenmeyen davranışlarına yönelik eğitimsel uygulamalara sık başvurmadıklarını ve düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik herhangi bir uygulamalarının olmadığını ortaya koymaktadır.

Konti (2011) tarafından ilköğretim okullarında sınıf yönetiminin nasıl işlediği ve sürdürüldüğüne yönelik bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın bir alt amacı olarak da öğretmenlerin plan ve program hazırlıkları, ders yılı başlamadan önce ne gibi hazırlıklar yaptıkları, sınıflarındaki iletişimi nasıl yönettikleri, öğrenme ortamını nasıl düzenledikleri, sınıflarında istenmeyen davranışların oluşmasını nasıl önledikleri, bu davranışların ortaya çıkmasının nedenleri ve sınıftaki istenmeyen davranışları engellemeye yönelik nasıl yöntemler kullandıkları bakımından sınıf öğretmenleri ve şube öğretmenlerinin uyguladıkları yöntemler araştırılmıştır. Araştırma sonucunda ilkokul öğretmenlerinin sınıf yönetimi eğitimine ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmaktadır.



Benzer bir araştırma da Martin ve Shoho (2000) tarafından, öğretmen özelliklerinin sınıf yönetimi stilleri üzerindeki etkisi üzerine yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin yaşları ve deneyim süreleri arttıkça sınıf yönetiminde daha kontrolcü ve disiplinler oldukları belirlenmiştir.

Yıldırım (2012) tarafından sınıf öğretmenlerinin sınıflarında sergiledikleri davranışlara yönelik yapılan araştırma sonucunda, öğretmenlerin sergiledikleri otokratik davranışların cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği; demokratik davranışların ise yaş ve mesleki kıdem değişkenine göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Sonuçlar bu konuda yapılan diğer araştırmalar ışığında tartışılarak gerekli önerilerde bulunulmuştur.

Çankaya ve Çanakçı (2011) sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları ve bu davranışlarla başa çıkma yollarını araştırdıkları çalışmalarında, yüzyüze görüşme yaptıkları 60 sınıf öğretmeninden şu görüşleri almışlardır: Öğretmenlerin sıklıkla karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları “derse ilgisiz olma, kopya çekme, fiziksel ve sözlü şiddet, öğretmene karşı saygısızlık, sorumluluk üstlenmeme, dersi düzenini bozma ve gruplaşma” yer almaktadır. Öğretmenlerin istenmeyen davranışlara karşı başvurdukları çözüm yolları arasında ise; “rehberlik-danışmanlık yapma, yüzleştirme, sorumluluk kazandırma, ödüllendirme ve sosyal destek sağlama” gibi kısa ve uzun vadeli çözüm önerileri yer almaktadır.

Girmen ve arkadaşlarının (2006) sınıf öğretmenlerinin istenmeyen öğrenci davranışlarına gösterdikleri tepkiler konusuna yönelik yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, gözlenen sınıf öğretmenleri istenmeyen öğrenci davranışlarına genellikle “kuralları hatırlatma” tepkisini göstermiştir. Araştırma sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır:

Öğretmenlerin 26.48 ortalamayla istenmeyen öğrenci davranışlarına en çok *sınıf kurallarını hatırlatma* yönünde tepki gösterdiği görülmektedir. Öğretmenler, 23.70 ortalamayla *sesli uyarma* tepkisini göstermiştir. Öğretmenler, 23.13 ortalamayla *soru sorma* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenler, yanına yaklaşma tepkisini 19.06 ortalamayla göstermişlerdir. Öğretmenler, 15.78 ortalamayla *dikkat çekme* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenlerin 9.62 ortalamayla *göz teması kurma* tepkisini gösterdiği

görülmektedir. Öğretmenler, 8.51 ortalamayla *görmezden gelme* tepkisini göstermişlerdir. Öğretmenlerin *istenilen davranışı gösterme* tepkisini 7.68 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenler, *sessizce uyarma* tepkisini 6.83 ortalamayla göstermişlerdir. Öğretmenlerin *dokunma* tepkisini 5.57 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin, gözlem süresince *azarlama* tepkisini, 4.62 ortalamayla gösterdikleri gözlenmiştir. Öğretmenlerin, öğrencinin *yerini değiştirme* tepkisini 1.27 ortalamayla gösterdikleri görülmektedir. Öğretmenler, gözlem süresince *görüşmeye çağırma* tepkisini 0.81 ortalamayla göstermişlerdir. Öğretmenler, gözlem süresi boyunca *ceza verme* tepkisini göstermemesi, sınıf yaşantısı ve öğrencilerin kişilik gelişimi ve öğrenciyi öğretim etkinliklerinden alıkoyan bir durum oluşmaması açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir.

Araştırma sonuçları, öğretmenlerin istenmeyen davranışlara yönelik genel olarak “kural hatırlatma, sesli uyarma, yanına çağırma” şeklinde olumlu tepkiler verdikleri ortaya çıkmaktadır.

Akın (2006), öğretmenlerin sınıf yönetimi becerileri ile iş doyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin sınıf yönetim becerilerinin deneyim sürelerine göre anlamlı farklılaşma gösterdiğini, deneyim süreleri 1–5 ve 6–10 yıl olan öğretmenlerin deneyim süreleri 21–30 yıl olanlara göre sınıf yönetimi becerilerinin daha yüksek olduğunu belirlenmiştir.

İlgar (2007), İstanbul’da özel ve devlet ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenler üzerinde yaptığı uygulama sonucunda, öğretmenlerin deneyim sürelerine göre sınıf yönetimi becerilerinin anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Araştırmanın sonucunda, deneyim süreleri 26 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin, deneyim süreleri 1–5, 6–10, 11–20 ve 21–25 yıl olanlara göre sınıf yönetimi becerilerinin daha yüksek olduğu, deneyim süreleri 11–20 yıl olan öğretmenlerin de, deneyim süreleri 1–5 ve 6–10 yıl olanlardan sınıf yönetimi becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Kutlu (2006), sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre sınıf yönetiminde davranış düzenleme sürecinin değerlendirilmesi, sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaşmış oldukları istenmeyen öğrenci davranışları, istenmeyen davranışlara karşı kullandıkları

yöntemler, sınıf ortamının düzenlenmesi ve davranışlar ikliminin olumlulaştırılması, istenmeyen öğrenci davranışlarının önceden tespit edilerek önlenmesi, sınıf kurallarına uyum sağlanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını saptamaya çalışmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda, kadın öğretmenlerin sınıflarında istenmeyen öğrenci davranışlarının sık olduğu görülmüştür. Araştırmacı, erkek öğretmenlerin sınıflarında istenmeyen öğrenci davranışlarının daha az olmasını, onların baskıcı bir sınıf ortamı oluşturması ile açıklamaktadır. Kadın öğretmenler sınıflarında istenmeyen öğrenci davranışları ile daha fazla karşılaştıkları için ödül ve ceza içeren yöntemleri daha fazla kullanmaktadırlar. Erkek öğretmenlerin okutmuş oldukları sınıflarda istenmeyen öğrenci davranışları az yer tutmasına karşın, öğrenci devamsızlığı ve saygısız davranışlar ile daha fazla karşılaştıkları görülmüştür. Öğrencilerin, erkek öğretmenlerden korkmaları, onlara olan sevgilerinin azalmasına, mazeretsiz devamsızlık yapmalarına ve saygısız davranışlar sergilemelerine neden olmuştur. Sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre, istenmeyen öğrenci davranışlarını önlemek için kullandıkları yöntemlere, sınıf ortamının düzenlenmesine ve sınıf ikliminin olumlulaştırılmasına ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Benzer bir çalışma Korkmaz (2007) tarafından yapılmıştır. Araştırmada, eğitim ve öğretimi etkileyen sınıf içi uygulamalara ilişkin, öğretmen algıları ile öğrenci görüşlerini karşılaştırmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin cinsiyetlerine göre sınıf yönetimi becerilerinin farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır.

Atcı (2004) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim 1. kademe öğretmenlerinin sınıf içi problemlere yönelik müdahaleleri incelenmiştir. Bunun yanında, problem davranışların okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıf düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır. Ayrıca problem davranışlara müdahalelerin öğretmenin cinsiyetine ve deneyimine göre değişip değişmediği, problem davranışı yapan öğrencinin cinsiyetinin ve başarı durumunun psikolojik danışmanıyla ne tür işbirliği yaptığı da incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda, “söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma” sınıflarda en çok gözlenen problem davranışlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanında “gürültü yapma, derse ilgisizlik, yerinden kalkıp dolaşma ve sesli parmak kaldırma” da sıkça gözlenmiştir. Arkadaşıyla kavga etme, başkasının eşyasına zarar verme ve araç-gereç getirmeme davranışları en az gözlenen problem davranışlardır. Okulun sosyo-ekonomik düzeyine, sınıfın düzeyine, öğretmenin deneyimine ve sınıftaki öğrenci sayısına göre problem davranışlarda büyük farklılıklar görülmemekle birlikte bütün sınıflarda “söz almadan konuşma ve arkadaşıyla konuşma” en çok gözlenen problem davranışlar arasında yer almaktadır. “Emir verme, işaret kullanma ve görmezden” gelme öğretmenlerin problem davranışlarla baş etmede en çok kullandıkları yöntemlerdir. Bununla birlikte öğretmenler tarafından sıkça kullanılan yöntemler; “göz iletişimi kurma, ismini söylemem, azarlama, soru sorma, tehdit etme, fiziksel yakınlık, mizah kullanma ve eleştirme”dir. Problem davranışlara müdahaleler, öğretmenin cinsiyetine ve deneyim yılına göre benzerlik göstermekle birlikte bazı farklılıklar vardır.

## BÖLÜM II

### ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde; sınıf yönetimi, sınıf yönetimini etkileyen etmenler, istenmeyen öğrenci davranışları, istenmeyen davranışların sınıflandırılması, istenmeyen davranışların nedenleri, disiplin modelleri, istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik sınıf öğretmenlerinin tepkileri, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışlarına yönelik tepkileri konuları üzerinde durulacaktır.

#### 2.1 SINIF YÖNETİMİ

“*Bilgi ve teknoloji çağı*” olarak da adlandırılan günümüz 21. yüzyıl çağı, yaşanan hızlı değişim ve gelişimler ile birlikte birçok yeniliği ve değişimi de zorunlu kılmıştır. Toplum ve dünya hızla değişmekte, bilgi birikimi ilerlemekte, bilgi, beceri ve değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasının önemi artmaktadır (Çalık ve diğerleri, 2010). Öğretmenlerin görevi, bu gelişmelerin olumlu etkilerinden yararlanabilme, öğrenci davranışı üzerindeki olumsuz etkilerini de azaltabilmenin yolları üzerinde yoğunlaşmaktır (Boyacı ve diğerleri, 2008) .

Bilgi birikiminin büyük artış göstermesi tüm örgütler gibi, eğitim örgütlerinin işleyişini de olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir (Gürsel ve diğerleri, 2011: 21). Bu nedenle etkili bir sınıf yönetiminin gerekliliği kaçınılmazdır. Çünkü yaşanan hızlı toplumsal değişimler, bilginin yaygınlaşması ve öğretmenin bilgi otoritesi rolünün zayıflaması, aile yapısındaki değişimler ve öğretmenlerin disiplin sorunlarıyla nasıl baş edecekleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmamaları gibi nedenlerden dolayı sınıf yönetimi ve disiplini güncelliğini ve önemini korumaya devam etmektedir (Çalık ve diğerleri, 2010:3).

Yönetim; öğrencilerin konsatrasyon ve düşünmeye elverişli bir sınıf ortamı ihtiyacını yansıtmayla ilgilidir (McEwan, 2000: 3). Sınıf yönetme ya da sınıf yönetimi, başlangıçta

öğretmen otoritesinin sınıfta hakim kılınması anlamında kullanılmaktaydı ve disipline dayanan bir görüş egemendi. Günümüzde ise sınıf yönetimi daha çok, öğrenmeyi sağlayıcı bir sınıf ortamının sağlanmasıyla açıklanmaktadır (Demirel, 2011). Sınıf yönetimi, öğrencileri verimli bir çalışma içinde tutmak için yapılan uygulamalardır. Buna göre sınıf yönetimini; kesintilere uğramaksızın düzenli bir şekilde işleyen ve öğrencilerin görev odaklı olmasını sağlayan bazı grup yönetimi tekniklerini kullanma olarak tanımlayabiliriz (Grossman, 2004). Eğitim-öğretime yönelik hedeflere ulaşılması, amaçlanan kazanımların sağlanması açısından eğitim sisteminin temel dinamiklerinden biri olan sınıflardaki eğitim-öğretim ve davranış değiştirme sürecinin başarıyla yönetilmesi büyük önem taşımaktadır (Çalık ve diğerleri, 2010).

Sınıf yönetimi öğrencilerin istenmeyen davranışlarını cezalandırmak yerine, bu tür davranışsal sorunlarını çözmek için gerekli sistemleri kurmanın ve sürdürmenin yolları üzerine odaklanmaktadır (Burden, 1995).

Terzi (2000)' ye göre; sınıf yönetimine sistematik olarak bakıldığında sınıf yönetimi; kaynakları örgütleme, çevreyi etkili biçimde düzenleme, öğrenci gelişimini gözleme, öğrenci sorunlarını önceden tahmin edebilme gibi unsurları etkili bir biçimde koordine edebilme olarak tanımlanabilir (Aktaran: Yeşilyurt ve Çankaya, 2008, s. 275). Sınıf yönetimi; sınıf yaşamının (öğretim programı, kaynaklar, kurallar, ...) bir orkestra gibi düzenli ve uyumlu bir şekilde yönetilmesidir (Lemlech, 1988: 3). Sınıf yönetimine yönelik bir başka tanım ise; sınıf yönetiminin istenmeyen davranışları önlemeye ve yönetmeye yönelik öğretmen davranışlarını yöneten bir dizi ilkeler bütünü olması şeklindedir (Levin & Nolan, 2000: 7).

Sınıf yönetimi, eğitim yönetimi sıra dizininin ilk ve temel basamağıdır. Eğitim yönetiminin kalitesi, büyük ölçüde, sınıf yönetiminin kalitesine bağlıdır (Başar, 1999). Öğretmen etkililiği üzerine yaptıkları araştırmada Brophy and Evertson (1976), öğretmen başarısını belirleyen birinci etkenin, öğrencilerin öğrenmesi bakımından ele alındığında, onun sınıf yönetimi becerisi olduğunu bulmuşlardır. Sınıf yönetimi öncelikle öğrencilerin kişisel ve psikolojik ihtiyaçlarına dayalı bir özellik gösterir. Bu anlamda öğretmenlerin öncelikle öğrenci ihtiyaçlarını dikkate alması ve öğrencilerin sınıfta bu ihtiyaçlarını karşılamak için iyi bir sınıf yönetimi uygulaması gerekir

(Aktaran: Yıldırım, 2012, s.122). Etkili öğretmenler öğrenciler için güvenilir, destekleyici ve olumlu sınıf ortamı oluşturmalarıdır (Ahmad ve diğerleri, 2012).

Sınıf yönetiminin birçok boyutu olmakla birlikte Martin ve Baldwin (1999) sınıf yönetimini birey, disiplin ve öğretim olmak üzere toplam üç boyutlu bir yapı olarak ele almıştır. Birey boyutunda öğretmenlerin öğrencilere ilişkin beklentileri, tutumları, davranışları ile öğrencilerin bu beklentileri karşılamaya yönelik davranışları gerçekleştirme düzeyleri yer almaktadır. Öğretim boyutu etkinliklerin planlanması, çevrenin düzenlenmesi ve zaman yönetimini kapsamaktadır. Disiplin boyutunda sınıf kurallarını öğrencilerin benimseyip uygulaması için öğretmenlerin kullandığı yöntemler yer almaktadır. Sınıf yönetiminin değişkenleri ise; Türnüklü (1999) tarafından öğretmen, öğrenci, eğitim ve okul programları, eğitim ortamı, eğitim yönetimi, aile ve çevre olarak sıralanmaktadır. (Aktaran: Yeşilyurt ve Çankaya, 2008, s. 275).

Alanyazında sınıf yönetimi ile ilgili olarak çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır: Wragg'ın (1993) otoriter, serbestçi anlayış, davranış yönlendirme, insanlar arası ilişkiler, bilimsel, sosyal sistem ve folklor olmak üzere yedi yaklaşımı; Levin, & Nolan'ın (1991) müdahaleci, müdahaleci olmayan ve etkileşimci olmak üzere üç yaklaşımı ve Başar'ın (2001) tepkisel, önlemsel, gelişimsel ve bütünsel olmak üzere dört yaklaşımı gibi (Aktaran: Paliç ve Keleş, 2011, s.203).

Doyle'e göre (1986) sınıf yönetimi; öğretmenin, etkili bir öğrenme için gerekli düzeni sürdürmek için kullandığı stratejileri ve teknikleri ifade eder. Düzen; öğrenci davranışlarının sınıf içi etkinlikleri başarıya ulaştıracak nitelikte ve kabul edilebilir bir çerçeve içerisinde seyretmesidir. Düzen kavramı, itaat ya da pasif öğrenci davranışlarını tanımlamamaktadır. Buna göre sınıf yönetiminin başarısını oluşturan temel dinamik; sınıf içerisindeki düzenin sağlanması korunması ve sürdürülmesi olarak görülebilir. Öğretmenler, sınıfta potansiyel olarak önemli sayılan birçok özelliğe sahip olsalar bile, eğer sınıfta düzeni sağlayamıyorlarsa öğrenciler çok az öğreneceklerdir. Bu durum, öğretim ve yönetimin birbiriyle bağlantısını ortaya koymaktadır. Öğretmenin görevi, sınıf düzenini sağlamak ve böylece sınıf eğitsel işler için hazır ve uyanık tutmaktır (Aktaran: Başar, 2010, s.114). Burada asıl düşünülmesi ve üzerinde durulması gereken

sorular şunlardır: Düzen nasıl kurulur ve sürdürülür? Kurulan bu düzen bozulduğunda nasıl yeniden sağlanır?

Öğretmenler sınıfta olumlu bir öğrenme ortamı oluşturarak sınıfta bir düzen oluşturabilir; bu düzeni kuralları oluşturarak, sınıf ortamını daha ilgi çekici bir şekilde düzenleyerek yapabilirler (Karlin & Berger, 1972).

Borich (2007) sınıf içerisinde düzenin oluşturulmasına yönelik olarak bazı önerilerde bulunmaktadır. Bunların başında etkili bir sınıf ortamı oluşturmak gelmektedir. Bu ortamları sosyal çevre ve organize edilmiş çevre olmak üzere iki grupta incelemektedir: Sosyal çevreyi oluşturmak demek, sınıfta etkileşim modellerini düzenlemektir. Organize edilmiş çevre ise; sınıfın fiziksel ya da görsel düzenlemesidir. Sınıfın genişliği, sınıf alanının çeşitli etkinliklerin yapımı için bölünmesi, ısı, ışık, gürültü düzenekleri, renkler, temizlik, estetik, eğitsel araçlar, oturma düzeni, öğrencilerin gruplanması sınıf ortamının düzenlenmesine ilişkin sınıf yönetimi etkinlikleridir (Demirel, 2011: 187).

Burden (1995) sınıf yönetiminde düzeninin önemini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda sınıf yönetiminin; düzeni oluşturma, düzeni koruma ve sürdürme, düzeni yeniden sağlama olarak 3 boyutu olduğunu ifade etmektedir. En genel tanımı ile sınıf yönetimi; öğretmenin sınıfta öğrenme için gerekli düzeni sağlamak üzere etkili bir ortam hazırlamak amacıyla yaptığı uygulamalardır. Etkili bir sınıf yönetimi, sadece davranış bozukluğu olan öğrencilerle uğraşmak, engelleyici davranışlara müdahale etmek değil, sınıfta kurulan düzenin korunmasıdır aynı zamanda. Sınıf yönetimi, öğretimin en önemli yönlerinden biridir; bu nedenden dolayı doğru bir sınıf yönetimi uygulandığında öğretim çok daha etkili olabilecektir (Konti, 2011: 4094 ).

## **2.2 İSTENMEYEN ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARI**

Davranış insanların; iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış, faydalı ya da faydasız, yaptıkları her şey olarak tanımlanabilir. Bu davranışlardan bazıları öğrencilere kazandırılmak istenen istendik davranışlar, bazıları ise sınıf düzeni ve yönetimini bozan öğrencilerin istenmeyen davranışları, bir diğer deyişle *yaramazlıkları* şeklindedir (Balay, 2003).



İstendik davranış terimi, belli bir eğitim etkinliği ile öğrenciye kazandırılmak istenen duygusal, düşünsel, teknik, akademik yeterliklerin tümünü içeren kompleks bir kavramdır (Aydın, 2012: 162). Yaramazlık, diğer bir deyişle istenmeyen davranış ise; meydana geldiği durum için uygun olmayan davranışları ifade etmektedir (Charles & Senter, 2002: 2).

Eğitim-öğretimin üst derecede gerçekleşmesini desteklemek için; sınıf atmosferini bozan ve diğer öğrencileri rahatsız eden öğrenci davranışlarına önlem almak, dolayısıyla sınıf düzenini ve öğrencilerin eğitim-öğretim etkinliklerine motive olmasını sağlamak gerekmektedir (Akar, Erden, Tor ve Şahin, 2010). Burden (2006) sınıf yönetimini; sınıfta düzeni oluşturma, düzeni koruma ve sürdürme ve düzeni yeniden sağlamak olmak üzere üç boyutta açıklamaktadır.

Öğretmenlerin disiplin müdahalelerinden önce sınıfta düzeni nasıl oluşturacağı ve sürdüreceği daha önemlidir. Düzeni oluşturup sürdürmeye yönelik öğretmenler şunları yapabilir: Fiziksel ortamı düzenleme ve kural ve prosedürleri oluşturma (Evertson & Weinstein, 2006: 378). Sınıf davranışlarını yönetme ve sınıf kuralları, öğretmen ve öğrencilerin birlikte katılımıyla oluşturulmalıdır (Charles & Senter, 2002).

Sınıf düzeni, sınıftaki eğitsel etkinliklerde yapılacakların planlanması, herkesçe bilinmesi ve uygulanması ile kurulur, bunların gücüne ve sürekliliğine bağlı kalır. Sınıf etkinlikleri programı, akademik çalışma gerekleri ile, sosyal katılım kurallarını bir bütün olarak ele almalıdır. Öğretmenin görevi sınıf düzenini sağlamak ve böylece sınıfı eğitsel işler için hazır, uyanık tutmaktır (Başar, 2010: 114). Fredric Jones, istenmeyen davranışlara yönelik sınıfta düzeninin oluşturulması için masa ve sıraların düzenlenmesi, sınıf kurallarının oluşturulması gibi sınıf düzenlemelerinin yapılması gerektiğini belirtmektedir (Charles & Senter, 2002: 54).

Ancak alınan bütün önlemlere rağmen sınıfta oluşturulan düzen zaman zaman bozulmakta ve bunun sonucunda da istenmeyen davranışlar ortaya çıkmaktadır (Burden, 2006). Fiilen 180 gün ve her gün yaklaşık beş, altı saat aynı sınıfta yer alan onlarca öğrencinin bulunduğu sınıflarda farklı davranışların sergilenmesi kaçınılmazdır. Farklılıklar kendini sınıfta değişik öğrenci davranışları biçiminde gösterir. Farklılıklar, bazı durumlarda sınıfın havasına hoş bir renk, güzel bir anı katarken bazı durumlarda ise

sınıfın psikolojik, toplumsal ve duygusal yapısına zarar verebilmektedir. İşte bu tür davranışlar “istenmeyen davranışlar” olarak nitelendirilmektedir (Saritaş, 2006: 169).

Başar’a göre (1999) sınıf yönetimi etkinlikleri beş boyuttan oluşmaktadır: Bunlardan sonuncusu da davranış düzenlemelerinden oluşur. İstenilen davranışların kazandırılması, istenilmeyen davranışların önceden tahmin edilip önlem alınması ile ilgilidir (Demirel, 2011: 187).

Davranış sorunları Amerika, İngiltere gibi birçok batı ülkesi için büyük bir sorun ve endişeye neden olmaktadır. Bu endişenin temel nedeni, ilkokul öğrencilerindeki agresif tavırlar ile sosyal uyumsuzluk sorunlarının giderek artmasıdır (Schiff & BarGil, 2004). İstenmeyen davranışlar genellikle, okul ile öğrencilerin ihtiyaçları arasında bir uyumsuzluk yaşandığında ortaya çıkmaktadır (Sun & Shek, 2012: 7). İstenmeyen davranışların sağlıklı bir şekilde tanımlanması, bu tür davranışların önlenmesi ve gerekli müdahalenin yapılabilmesi açısından belirleyici bir öneme sahiptir (Altun ve Çolak, 2009). İstenmeyen davranışın ne olduğu hususundaki farklılık, sınıf düzenine, yürütülen etkinliğin türüne, çocukların yaşlarına bağlı davranışlarına, daha önceki yaşantılarına ve öğretmen beklentilerine dayanmaktadır (Balay, 2003).

Görüldüğü üzere, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin olarak herkes tarafından kabul görececek bir tanıma ulaşmak oldukça güçtür. Buna karşın, bu çalışma kapsamında Burden’in (1995) istenmeyen davranışlara ilişkin yapmış olduğu tanımdan hareketle, sınıf içi istenmeyen öğrenci davranışları şöyle tanımlanmıştır (Aktaran: Tanhan ve Şentürk, 2011a, s.63):

*Öğrencinin kendisinin ve arkadaşlarının öğrenme süreçlerini engelleyen ve öğretmenin öğretim sürecini olumsuz etkileyen her türlü davranış, istenmeyen davranıştır.*

İstenmeyen davranışlara yönelik birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımlardan biri; öğrencinin kendi öğrenmesini, diğer öğrencilerin öğrenmesini ve öğretmeni ciddi şekilde engelleyen tüm etkinliklerinin istenmeyen davranış olmasıdır. Lawrence

(1983) ise; öğretim sürecini, sınıfın normal işleyişini önemli derece etkileyen tüm davranışları istenmeyen davranış olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Carotenuto, 2011, s.13).

İstenmeyen davranış; öğretmenin öğretimini, öğrencinin kendisinin ve diğerlerinin öğrenmesini ciddi biçimde engelleyen, öğrenme ortamını doğrudan ya da dolaylı olarak rahatsız edici olan, karışıklığa neden olan davranışlar olarak tanımlanabilir (Sadık ve Doğanay, 2007). Doyle (1990) ise; yaramazlık kavramını; sınıfta dersin akışını bölen ya da sınıfı alternatif bir program ve aktiviteye çeken öğrenci davranışları olarak nitelendirmektedir (Aktaran: Çandar, 2007, s.40). Tanımlarda da görüldüğü gibi istenmeyen davranışlar esasında; öğretmen ve öğrenciler tarafından hoş karşılanmayan davranışları içeren “görev dışı davranışlar”ı ifade etmektedir. Öğretmenlere büyük zorluklar oluşturan, sıklıkla görülen ya da uzun süreyi kapsayan biçimde gözlenen, öğrenmeyi etkileyen davranışlara “istenmeyen davranışlar” denir (Selimoğlu, 2009:18).

Öğretmenlerin dersi işlemeye odaklı, dersin akışını bozacak müdahaleci yöntemlerle derslerini planlama ve uygulama cabalarına rağmen davranış problemleri ortaya çıkabilir. Araştırmalarda, sınıf ortamlarında en çok ortaya çıkan sorunlu davranışların “gürültü çıkarmak, sırasını beklemeden sözalmak, akranlarını şikayet etmek, dikkatsizlik ve verilen sınıf içi ödevini yapmamak” olduğu saptanmıştır (Akar, Erden, Tor ve Şahin, 2010: 793). İstenmeyen davranışlar; dikkatsizlik, acemilik, korku, heyecan, bilgisizlik nedeniyle tesadüfen sergilenen ve tekrarlanmayan davranışlar biçiminde olabileceği gibi, kasıtlı, art niyetli, olumsuzluk içeren davranışlar biçiminde de olabilir (Sarıtaş, 2006: 171) .

Öğretmenler ne kadar yeterli ve sınıf ortamını kontrol edebiliyor olsalar da, sınıftaki bazı öğrenciler istenmeyen davranışlarıyla öğretim etkinliklerini bozacaktır (Konti, 2011: 4094). Bu davranışlar bazen izin almadan konuşmak ya da kısa süreli dikkatsizlikler gibi büyük bir sorun olarak algılanmayan basit düzeyde davranışlar olabileceği gibi bazen de hırsızlık, şiddet gibi öğrencinin kendisine, arkadaşlarına, sınıf düzeni ve öğretim çalışmalarına zarar verebilecek şekilde yüksek düzeyde müdahale gerektiren büyük sorunlar şeklinde de olabilmektedir.

Kendi arasında konuşma, yanındaki arkadaşını rahatsız etme, ders dışı şeylerle ilgilenme saygısız ve sorumsuz davranma gürültü, lakap takma, birbirine vurma, dersten kaçma istenmeyen davranışlardan bazılarıdır. Walker, Stiller, Severson & Golly (1998) huzursuzluk, hiperaktiflik, yetişkinlere yönelik saygısız davranışlar, sürekli görev dışı aktiviteler, sınıf düzenini bozucu davranışlar ve saldırganlık gibi öğrencilerin sınıf içinde gösterdikleri bazı davranışları istenmeyen davranış olarak ifade etmektedirler (Aktaran: Schiff & BarGil, 2004, s.208). İlk ve orta öğretimde öğretmenlerin karşılaştığı sınıf içi istenmeyen davranışlar; en fazla öğrencilerin dersi dinlememeleri, kendi aralarında konuşmaları ve birbirlerine pusula yazıp atmaları gibi küçük sorunlardır (Gürsel ve diğerleri, 2011).

Öğrencinin sınıf ortamında gösterdiği her davranışı sorun davranış olarak görmek yanlıştır. Öğrenciler, öğretim süreci içinde istenen davranış sergilediği gibi, bazen istenmeyen davranışlar da sergileyebilirler. İstenmeyen davranışın olumsuzluk derecesi davranıştan davranışa göre farklılık gösterir (Çelik, 2012: 153).

Öğrencilerin sınıf içindeki davranışlarını, istenmeyen davranış olarak adlandırabilmek için dört temel ölçüt vardır. Bunları şöyle sıralamak mümkündür (Çalık ve diğerleri, 2010: 188) :

1. Davranış, öğrencinin kendisinin ya da sınıftaki arkadaşlarının öğrenmesini engeller.
2. Davranış, öğrencinin kendisinin ya da sınıftaki arkadaşlarının güvenliğini tehlikeye sokar.
3. Davranış, okulun araç ve gereçlerine ya da arkadaşlarının eşyalarına zarar verir.
4. Davranış, öğrencinin diğer öğrencilerle sosyalleşmesini engeller.

Burden (1995) sınıf içerisinde uygun olan ve uygun olmayan davranışların neler olabileceğini aşağıdaki tabloda ifade etmiştir:

**Tablo 1. Sınıf İçindeki Uygun Olan ve Olmayan Davranışlar**

<b>Uygun olmayan davranışlar</b>	<b>Uygun davranışlar</b>
İşine ancak hatırladığında başlar.	İşlerine düzenli bir şekilde başlar.
İşe katılmaz.	İşe katılır.
İşi tamamlamada başarısızdır.	İşini tamamlar.
Talimatları takip etmez.	Talimatları takip eder.
Dikkatsiz ve özensiz çalışır.	Çalışmalarını derli toplu bir şekilde tamamlar.
Yerinden kalkar.	Yerinde oturur.
Başkalarının sözünün keser.	Yerinde ve zamanında konuşur.
Sırasını beklemeden konuşur.	İzin alarak konuşur.
Yalan söyler.	Doğru söyler.
Bozuk ağızla konuşur.	Düzgün konuşur.
Başkalarından çekinir.	Diğerleriyle iletişim kurar.
Zorlamayla cevap verir.	Zorlanmadan katılım sağlar.
Kendini küçültücü yorumlarda bulunur.	Kendiyle ilgili gerçekçi ifadeler kullanır.
Uygunsuz zamanlarda ağlar.	Uygun zamanda ağlar.
Kendi yaşına uygun olmayan oyunlarla meşguldür.	Kendi yaşına uygun oyunlarla meşguldür.
Başkalarıyla iletişim kurmada başarısızdır.	Başkalarıyla iletişim kurmada başarılıdır.
Hemen pes eder.	Kararlıdır.
Paylaşımçı değildir.	Paylaşmayı sever.
Hasta olduğunu iddia eder.	Gerçekten rahatsızlandığında hasta olduğunu ifade eder.
Davranışın sonucundan kaçır.	Davranışlarının sonucunu kabul eder.
İşbirliği yapmaz.	İşbirliği yapar.
Okulda ve sınıfta kurallara uymaz.	Okul ve sınıf kurallarını takip eder.
Saldırgan ve vahşidir.	Kargaşa çıkarmadan problemlerini çözer.
Düzeni bozar.	Düzene saygı duyar ve korur.
Öfke nöbetleri sergiler.	Problemlerini uygun bir şekilde çözer.
Hırsızlık yapar.	Özel eşyaları izin alarak kullanır.
Konuşur.	Ödevini tamamlar.

Disiplin yaklaşımlarının en önemlilerinden biri olan, öğretmenlerin öğrencilerini tanıması ve böylece işbirliğine dayalı bir sınıf ortamı ile disiplinin etkili bir şekilde sağlanması yaklaşımını ortaya koyan Linda Albert, genel olarak öğrencilerin şu dört amaca ulaşmak için yanlış ya da istenmeyen davranışlar gösterdiklerini ileri sürmektedir (Charles & Senter, 2002: 70):

1. Dikkat çekme
2. Güç
3. İntikam
4. Başarısızlıktan kaçınma, korkma

Bir sınıfta istenmeyen davranış sorunlarının olması kaçınılmazdır. Yapıcı disiplin anlayışında öğretmenin istenmeyen davranışlara tepki, istenmeyeni azaltmak ve isteneni çoğaltmak biçiminde ifade edilebilir. Temel amaç, istenmeyen davranışların meydana gelme riskini azaltmak, sınıf içi disiplini bozan davranışları çabuk ve etkili şekilde zayıflatmak ve aynı zamanda iyi davranışı güçlendirmektir (Balay, 2003).

Kounin (1970) öğrencilerin istenmeyen davranışlarını sıklıklarına göre şöyle sıralamaktadır:

- Konuşma - % 30
- Gürültü, gülme ve yüksek sesle konuşma - % 25
- Ders dışı/görev dışı faaliyetler - % 17.2
- Sakız çiğneme - % 6.8

Bu davranışların bir kısmını da geç kalma, ödevi ya da okul araç gereçlerini getirmeyi unutma, sınıfta dolaşma gibi davranışlar oluşturmaktadır. Sıklıkla görülen davranışların çoğu sınıf ortamına çok büyük etkisi olmayan basit sorunlardan oluşmaktadır.

İstenmeyen davranışları en iyi şekilde yönetip azaltmak için öğretmenlerin gerekli disiplin sistemine sahip olmaları gerekmektedir. Disiplin, okul ve sınıf yönetiminin en önemli ögesidir. Sınıfta öğretme-öğrenme etkinliklerinde düzeni kurma ve koruma ihtiyacı duyan öğretmenler disiplin rollerine dikkat etmelidirler. İstenmeyen öğrenci

davranışları ile sık karşılaşan öğretmenler; zamanlarının çoğunu öğretmenlik görevlerinden çok, bu davranışları kontrol etmek için harcamak zorunda kalmaktadırlar (Demirel, 2011). Davranış yönetimi, eğitim yaşamının belirleyicisidir. Bazı araştırmacılar, üç önemli alanda odaklaşmaktadır: Bunlardan ilki öğrencilerin güdülenmesi, ikincisi, etkin ve yeterli denetim ve üçüncüsü ise öğretmenlerin etkili öğretim stratejisidir (Kayabaşı ve Cemaloğlu, 2007: 150).

Bloom (2009: 198) ilköğretim ve lise okullarında görülen öğrencilerin disiplin sorunlarını sıklıklarına göre aşağıdaki tabloda listelemiştir.

**Tablo 2. İlköğretim ve Lise Öğretmenlerine Göre Disiplin Sorunlarının Sıklığı**

<b>Sürekli ya da Çoğunlukla Karşılaşılan Problem Davranışlar</b>	<b>Tüm Öğretmenlerde</b>	<b>İlköğretim Öğretmenlerinde</b>	<b>Lise Öğretmenlerinde</b>
Okul / ev ödevini yapmama	71	68	78
Sınıf düzenini bozacak, bölecek davranışlar	58	65	45
Arkasına dönerek konuşma, öğretmene itaat etmeme	50	54	43
Okuldan kaçmak	41	35	57

Tablodan da açıkça görülmektedir ki istenmeyen davranışlar tüm sınıf seviyelerinde görülmektedir. Özellikle ilköğretim düzeyinde çoğunlukla ödev yapmamak, arkasını dönerek konuşmak gibi eğitim öğretim sürecinin işleyişini ve sınıf düzenini ciddi bir şekilde etkilemeyecek yüzeysel, basit davranışlar istenmeyen davranış olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çoğu öğretmen her gün, sıklığı ve şiddeti düşük ya da yüksek, birçok istenmeyen davranışla karşılaşmaktadır. Bu davranışlarla başedebilmek için de sınıfta bir düzen, disiplin kurmak zorundadır. Sınıfta disiplinin sürekli kılınması konusunda sınıf yönetimi alanında birçok model ve bunlarla ilgili çalışma vardır. Sınıf yönetiminde öğretmenlerin istenilen amaca ulaşması ve sınıf içi disiplin sorunlarıyla baş edebilmeleri bakımından bu disiplin modellerinin bilinmesi, öğretmenlerin kendilerine “Öğrenciler neden kurallara uyar? Öğretmen için faydalı olacak bazı disiplin modelleri nelerdir? Demokratik bir sınıf oluşturulması doğrultusunda belli disiplin eylemlerinin kullanılmasının sonuçları neler olabilir?” gibi soruları sormalıdırlar (Çalık ve diğerleri, 2010: 114).

### 2.2.1 Disiplin Modelleri

Disiplin davranış denetimidir (Erzurum ve Kır, 2011). Disiplin, öğrenci davranışına odaklı olmalı ve istenmeyen davranışı etkin bir şekilde yöneterek istenilen davranışa ulaşmayı hedefleyici yöntem ve teknikleri içermelidir. Disiplin, öğrencinin öz kontrolünü sağlamasıdır. Disiplin, öğretmenlerin öğrencilere nasıl uygun davranacakları konusunda yardım etmeleridir. Disiplin istenmeyen davranışı önlemek ve düzeltmektir. Bu nedenle öğretmenler sınıflarında kendi disiplin sistemlerini kurmalıdırlar (Charles & Senter, 2002: 3).

Disiplin sorunları ortaya çıktığında uygulanan her strateji, ne kadar başarılı olursa olsun, öğretmen ve öğrencilerin olumsuz olarak etkilenmesine neden olabilir. Sınıf yönetimi ve disiplin kavramları birbirinden ayrıdır. Sınıf yönetimi, düzenli bir sınıf ortamı sağlamak ve bunu koruyabilmek için öğretmenin uyguladığı stratejilerle ilgilidir (Kounin, 1970). Disiplin ise, öğretmenin davranış sorunları karşısındaki tepkilerini içerir. Sınıf yönetimi sorunları önlemeye yönelikken; disiplin, sorunlar ortaya çıktıktan sonra izlenecek yolu gösterir (Eggen & Kauchak, 2001). Disiplinin amacı, öğrenciye kendi davranışlarını denetleme, değerlendirme yeterliliği kazandırmaktır.



Öğretmenlerin sınıfa girdiklerinde, disiplin kurmak için zaman yitirmek yerine, öğretmek istemeleri doğaldır. Peki neden bu kadar çok öğretmen öğretimle geçmesi gereken zamanın büyük bölümünü düzeni kurmak için harcar? Çünkü öğretmenler genelde disiplini ceza tehditleri, cezalar ya da sözlü utandırmalarla ve suçlamalarla sağlamayı öğrenmişlerdir (Gordon, 1996: 14). Ancak disiplin ile ceza birbirine karıştırılmamalıdır. Ceza yıkıcı davranışa tepkidir. Disiplin ise yıkıcı davranış ve bundan doğan tepkiyi önlemeye yöneliktir. Sorunlu davranışı önlemek için ne yaptığımızın yanında, sorunlu davranış ortaya çıktığında ne yapacağımızla da ilgilidir (Tertemiz, 2003).

Disiplini sağlama ve sınıf yönetimini en etkili şekilde gerçekleştirmeye yönelik birçok disiplin modelinden söz etmek mümkündür. Burada belli başlı modeller üzerinde durulacaktır.

**Canter modeli:** Canter modeli, öğrencilerin sorumlu davranışlar sergilemesi esası üzerine kurulmuştur. Hem aile, hem de toplum için öğrencilerin sorumluluklarını bilmesi gerekir. Öğretmenler sınıflarında disiplini sağlamak için ilk derste beklenti ve duygularını açıkça belirtmeli, belirlenen sınıf kurallarını bir yere asmalı ve bu konuda istikrarlı davranmalıdır. Canter, ilk olarak otorite kurmayı temel alır. Otorite kurmanın öğretmenlerin disiplin süreçlerini etkili kullanmaları açısından önemli olduğuna inanır. Bu klasik yöntemde öğrencilere öğüt vererek, uygun davranışta bulunmaları ve itaat etmeleri sağlanır (Tertemiz, 2003).

**Fredric Jones Modeli:** Jones, istenmeyen davranışlar ve sınıf yönetimine yönelik bazı stratejiler geliştirmiştir. Beden dili ve yakınlık, teşvik etme ve bireysel yardım sağlama, göz kontağı, jest ve mimikler, yüz ifadesi, öğrencilere yönelik fiziksel yakınlık ile birlikte öğretmenin sakinliğini koruyarak sınıfta öğrencilerle iletişime geçmesi gibi yöntemler, etkili sınıf yönetimi sağlamaktadır (Cangelosi, 1988). Jones'un yaklaşımının odak noktasında öğrencileri öz kontrollerini edinmeleri konusunda desteklemek ve yardımcı olmak, böylece onların uygun şekilde davranmalarını ve olumlu tutumlarını sürdürmeye devam etmelerini sağlamaya çalışmak yer almaktadır (Charles & Senter, 2002).

**Glasser modeli:** Glasser, 1985 öncesi ve sonrası olmak üzere iki disiplin modeli ortaya atmıştır (Glasser, 2001). 1985 öncesi modelde sınıf kuralları, davranışlar ve disiplin konularıyla ilgili toplantıların etkili olacağını savunmaktaydı. Sınıf kuralları kaçınılmazdır ve kurallara uyma konusunda kararlılık şarttır. Öğrencilerin okul programına istekli bir şekilde katılmaları için motive edilmeleri ve 5 temel ihtiyaçlarının (varlığını sürdürme, ait olma, güç ya da saygı, özgürlük ve eğlence) karşılanması gerekmektedir (Charles & Senter, 2002: 123-124).

**Haim Ginott Modeli:** Ginott, disiplinde iletişimin kritik rolünü vurgulamaktadır; özellikle öğretmenin öğrencisiyle nasıl konuştuğuna odaklanmaktadır. Ginott'un modelinde, öğretmenin öğrencinin kendisini algılayışı ve duyguları ile uyumlu olan bir iletişim süreci geliştirerek disiplini sağlaması esastır. Öğretmen, öğrencinin duygularını dikkate alarak onu yönlendirmeli ve rehberlik yapmalıdır (Charles & Senter, 2002: 27).

**Kounin modeli:** Sınıfta düzeni sağlamanın yolu, davranış sorunları ortaya çıkmadan önce, sorunların öğretmen tarafından çözülmesidir. Grup dinamiği, grupla ile grup üyelerinin her biri arasındaki ilişkiler olumsuz davranışları etkilemektedir (Kounin, 1970). Öğrencilerin davranış bozukluklarıyla uğraşmak yerine, sorun ortaya çıkmadan önce sorunu çözmek, etkili sınıf ortamı oluşturmanın önkoşuludur (Eggen & Kauchak, 2001).

Öğretmen hatalı bir öğrencinin hatasını sınıfta diğer öğrencilerin gözü önünde düzelttiğinde, diğer öğrenciler de bu durumdan etkilenir. Buna “dalga etkisi” denilmektedir. Herhangi bir öğrencinin istenmeyen davranışı, dalga gibi diğer öğrencilere de yayılır ve tüm sınıfı etkiler. İstenilen davranışa ancak bu tür müdahale ve yöntemler ile ulaşılabilir (Kounin, 1970).

**Gordon modeli:** Bu modele göre, öğretmenin sorunu çözebilmesi için, sorunun nedenlerini ve sonuçlarını analiz etmesi gerekmektedir. Sorunun nedeni öğrenci ise, öğretmen öğrenci ile görüşmeli, ona rehberlik yapmalıdır. Eğer sorunun kaynağı öğretmen ise, öğretmen-öğrenci işbirliği ile sorun çözümlenmelidir (Kayabaşı ve Cemaloğlu, 2007: 154). Ödül ve ceza çocuklar üzerinde olumlu etki yapmamaktadır. Çocukları

etkileyebilmek için öğretmenler, öğrencilerinin karşı çıkmasına, isyan etmesine ve suçlanmasına yol açacak yöntemlerden vazgeçmeli; bunun yerine öğrencinin kendi kendini kontrol etmesine olanak tanınmalıdır (Gordon, 1996).

Öğretmenlerin sınıflarında meydana gelen istenmeyen davranışları etkili bir şekilde yönetmeleri ve bu davranışlarla baş edebilmeleri için, sözkonusu disiplin modelleri önemli bir kaynaktır.

### **2.2.2 İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Sınıflandırılması**

Çocuklar birbirlerinden çok farklı davranışlar gösterirler. Bu davranışlardan bazıları özellikle öğretmenin ilgisini çekerken; bazıları da diğerlerine göre daha fazla istenmeyen türde davranış olarak görünebilir. Bu durumda istenmeyen bir davranış ile problem haline gelmiş bir davranışı birbirinden ayırt etmek gerekir (Balay, 2003).

Çoğu sınıfta önemli ya da önemsiz birçok istenmeyen davranış ortaya çıkabilmekte, davranışın istenilir olup olmama ölçütü, davranışı yapana, karşısındaki kişiye, davranışın olduğu ortamın, toplumun ve kültürün özelliklerine göre değişebilmektedir. (Sadık ve Doğanay, 2007) Bu davranışların olumsuz etkileri derece derece olur. Bu açıdan istenmeyen davranışlar, “yıkıcı olmayan”dan, “çok yıkıcı olan”a uzanan bir yelpazede sıralanırlar (Başar, 2010: 117).

Öğretmenlerin sınıf yönetiminde yaşadıkları sorunların, çoğunlukla istenmeyen davranışlarla baş etme ile ilgili olduğu ve sınıf düzeninin aksamasından dolayı stres yaşadıklarına yönelik birçok araştırma yapılmaktadır (Sadık ve Doğanay, 2007). Bu nedenle bu davranışlarla başa çıkabilmek için öncelikle hangi davranışların olumsuz olduğunun tanımlanması gerekir. Bu amaçla eğitimciler olumsuz öğrenci davranışlarını değişik biçimlerde tanımlamış ve sınıflandırmıştır. Bu davranışların sınıflandırılması şu şekildedir (Erden, 2008: 31-36):

- Neden olduğu sonuca göre olumsuz öğrenci davranışları (sınıf düzeninin bozulması, öğrencinin kendisi ve diğerlerinin öğrenimini engellemesi, öğretmenin ya da öğrencilerin malının zarar görmesi, ...)
- Aşırı kontrolden kaynaklanan olumsuz davranışlar (özgüven zayıflığı ya da eksikliği, konuşmama, sıklıkla hayallere dalma, öğrenmeye karşı zayıf güdü, ...)
- Kontrolsüzlükten kaynaklanan olumsuz davranışlar (hiperaktiflik, başkalarına zarar verme, ödevlerde özensizlik, ilgi görme merakı, haşin tavırlar, ...)
- Uzman yardımı gerektiren olumsuz öğrenci davranışları (başarısızlık sendromu, düşmanca saldırganlık, meydan okuma, ...)
- Bir grup tarafından gösterilen olumsuz öğrenci davranışları (çalışma ve davranış standartlarına uymama, sınıf bütünlüğünü bozma, gösterilen olumsuz bir davranışı sınıfça onaylama, ...)

Sadık ve Doğanay'ın (2007) 4. ve 5. sınıf öğretmenleri ile yaptıkları çalışma sonucu, sınıf içinde istenmeyen (problem) davranışlara yönelik aşağıda verilen öğretmen görüşlerine ulaşılmıştır:

*Öğretmenlerin sınıf içinde istenmeyen davranış olarak ifade ettikleri davranışlar sıklık sırasına göre; gürültü yapma, söz almadan konuşma, derse zamanında girip çıkmama, öğretmeni sınıfta hazır beklememe, ilgisizlik, ders dışı şeylerle ilgilenme, şikâyet etme, öğretmene karşı gelme, dikkat çekmeye çalışma, öğretmeni oyalama, yönergeleri takip etmeme, derse hazırlıksız gelme, arkadaşlarını çalışırken rahatsız etme, yetersizlik sergileme, kaba ve küfürlü konuşma, sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme, arkadaşlarını rahatsız etme, birbirlerinin eşyalarını izinsiz alma, arkadaşlarına karşı fiziksel ve sözel şiddet uygulama davranışları olmuştur. Arkadaşlarına kötü davranma, yalan söyleme, sınıfın eşyalarına zarar verme, kopya çekme ve verme, iftira atma-suçlama, kıskançlık, içine kapanık olma, hırsızlık yapma, değişen durumlara uyum sağlayamama ve sürekli mazeret ileri sürme davranışları ise bunları izleyen diğer istenmeyen davranışlardır.*

İlgili literatürde öğrencilerin istenmeyen davranışları ile ilgili farklı sınıflamalara rastlanmaktadır: İstenmeyen davranışları akademik, sosyal ve fiziksel donanım ve ortama zarar veren davranışlar olarak sınıflandırılabilir. Bireysel, arkadaşlarla ilişkiler ve öğretmenle ilişkiler açısından da istenmeyen davranışlar incelenebilir. Ayrıca istenmeyen davranışlar; kişilere ve çevreye fiziksel zarar veren, toplumsal beklentilere uygun olmayan, ders akışını engelleyen, sorumlulukların yerine getirilmediği ve derse ilgi eksikliği ile ilgili davranışlar olmak üzere 5 kategoride gruplandırılabilir (Öztürk, 2002; Yiğit, 2004; Charles, 1996; Aktaran: Sadık ve Doğanay, 2007, s.551-552).

Charles & Senter (2002: 3), öğretmenlerin üzerinde görüş birliğine vardığı beş tip istenmeyen öğrenci davranışından söz etmektedirler:

1. **Saldırgan davranışlar:** Öğretmene ya da diğer öğrencilere karşı fiziksel ya da sözel saldırı.
2. **Ahlaka aykırı davranışlar:** Kopya çekme, yalan söyleme, hırsızlık.
3. **Otoriteye meydan okuma:** Reddetme, karşı çıkma, öğretmenin istediklerini yapmaktan kaçınma.
4. **Dersi bölme:** Yüksek sesle konuşma, bağırma, sınıf içinde dolaşma, komiklik yapma.
5. **Sorumluluk almaktan kaçınma:** Amaçsızca etrafta dolaşma, yerinden kalkma, verilen görevleri yapmama, işi savsaklama, işi oyalanarak yapma, uyuklama.

Öğrencilerin sorunlu davranışları genel olarak şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Çelik, 2012: 154):

- a. Sorun olmayan davranışlar
- b. Küçük sorunlar
- c. Önemli fakat etkisi ve alanı sınırlandırılmış sorunlar
- d. Artan ve yayılan sorunlar

### 2.2.3 Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarının Nedenleri

İstenmeyen davranışlar her okulda ve her sınıfta görülebilmektedir. Bu kadar yoğun bir şekilde karşılaşılan bu sorunun nedenleri de çok farklı olmaktadır. Bu davranışlar aileden kaynaklanabildiği gibi çocuğun çevresinden ya da kendisinden de kaynaklanabilmektedir. Bu tür sınıf dışı etkenlerin yanı sıra okul ve sınıf içi etkenler de istenmeyen davranışların ortaya çıkmasında önemli role sahiptir. İstenmeyen davranışlara yönelik öğretmenlerin ilk olarak uyması gereken öğrencilerin neden bu şekilde davrandıklarını bulmaya çalışmak ve bu davranışları düzeltmeye yönelik ipuçları bulmaktır (Good & Brophy, 2008) .

Yapılan araştırmalara göre; öğretmenler, istenmeyen davranışların en önemli beş nedenini; ailevi sorunlar, çocuklarının eğitimlerine anne ve babaların ilgisiz kalmaları, anne ve babaların çocuklarına yönelik olumsuz tutum ve davranışları, olumsuz televizyon yayınları ve diğer medyada gösterilen şiddet ile aşırı kalabalık sınıflar şeklinde sıralamışlardır (Balay, 2003: 68)

Sınıf yönetimi sürecinde istenmeyen davranışların oluşmasının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Sınıfta istenmeyen davranışlar başlıca şu nedenlerden dolayı oluşur (Gürsel ve diğerleri, 2010: 290):

1. Sınıfın fiziksel düzenlemesi
2. Öğrencilere sorumluluk verme biçimi
3. Öğretmenin sınıf yönetimi becerisi
4. Öğrencilerin birbirleriyle ilişkisi

Burden, (1995) sınıfta istenmeyen davranışlara neden olan öğretmen davranışlarını şöyle sıralamıştır: Devamlı olumsuz ve otoriter olma, olaylara aşırı tepki gösterme, toplu cezalar verme, öğrencileri suçlama, net bir öğretim hedefi olmama, öğrenilmiş konuyu defalarca tekrarlama, ders esnasında çok fazla duraklama, tek bir öğrenciyle çok fazla ilgilenme ve öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almamadır.

Sınıf kontrolünü anlamanın tek yolu öğrencilerin istenmeyen davranışlarının nedenlerini belirlemektir. Bazı durumlarda istenmeyen davranışların nedenleri farklı birçok bileşenden oluşmaktadır: Kişisel nedenler ve muhtemelen öğretmenlerin kontrol ve yaklaşımlarından kaynaklanan nedenler. Genel olarak istenmeyen davranışların nedenleri sağlıkla ilgili nedenler, nörolojik durumlar, ilaçlar ve ilaç tedavisi, aile ve ya toplumdaki kaynaklanan nedenler, fiziksel çevre, öğrenciden kaynaklanan nedenler, sınıftaki diğer öğrenciler, öğretmenlerin sınıf yönetiminden, öğretmenlerin öğretiminden kaynaklanan nedenler olarak sıralanabilir (Burden, 2006) .

Uygun olmayan davranışlar, öğrencilerin çeşitli özelliklerinden kaynaklanmaktadır: Öğrencinin kişisel ve sosyal gündemi, öğrencinin dersten sıkılması, okul ve aile arasındaki etkileşimden kaynaklanan çelişkiler. Bazen öğrencilerin özel dikkat gerektiren kişiliğe sahip olmaları da bu davranışlara neden olmaktadır (Evertson & Weinstein, 2006).

Gordon (2001: 18) sınıf yönetiminde bazı öğrenci ihtiyaçlarının karşılanmamasının istenmeyen davranışlara neden olduğunu ifade etmektedir. Bu ihtiyaçlar şunlardır:

- Fiziksel ihtiyaçlar (açlık, susama, dinlenme)
- Güvenlik
- Sevgi
- Kişisel değer duygusu
- Kendini gerçekleştirme

Sınıfta istenmeyen davranışların nedenleri şunlardır: Sınıfın fiziksel özelliklerinin yetersizliği, öğrencilere sorumluluk verme biçimi, öğretmenin sınıf yönetim becerisi, öğrenciden kaynaklanan nedenler, öğretim etkinliklerinin öğrencilerin ihtiyaç ve ilgilerine uygun olmaması, öğretim etkinliklerinin planlanmaması, sınıfta sorunlu özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin bulunması, öğrencilerin gelişim özelliklerine bağlı değişikliklerden oluşan sorunlar, öğrencilerin birbirleriyle ilişkisidir (Çelik, 2012).

Sınıfta oluşturulacak olumlu öğrenme ortamının ve müdahale stratejilerinin niteliğinin belirlenmesi açısından sorun davranışlara neden olabilecek risk faktörlerinin

belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenler şöyle sıralanabilir (Boyacı ve diğerleri, 2008: 215):

- Öğrenciden kaynaklanan risk faktörleri
- Aileden kaynaklanan risk faktörleri
- Sosyo-kültürel çevreden kaynaklanan risk faktörleri
- Öğretim programından kaynaklanan risk faktörleri
- Öğretim yöntem ve tekniklerinden kaynaklanan risk faktörleri
- Sınıfın fiziksel düzeninden kaynaklanan risk faktörleri
- Yazılı ve görsel medyadan kaynaklanan risk faktörleri
- Sorun davranışlara neden olan karşılanmayan öğrenci amaçları

Tüm bu açıklamaların sonucunda birçok istenmeyen davranışların nedeni genel olarak; aile, bilgi ve iletişim teknolojileri, okul, sınıfın yapısı ve ortamı, eğitim programı ve öğretim yöntemleri, öğretmen ve öğrenci gibi öğeler şeklinde sıralamak mümkündür (Dağlı ve Baysal, 2012: 261).

#### **2.2.4 İstenmeyen Öğrenci Davranışlara Yönelik Öğretmen Tepkileri**

Öğrencilerin çoğu istenmeyen davranışlar gösterirler. Fakat öğrencilerin çok az bir kısmı istenilen davranışı göstermektedir; sınıftaki öğrencilerin çok azına “istenilen, uygun” davranış öğretilir. Önemli olan problemlili öğrenciler yerine problem davranışlara odaklanmaktır. Öğretmenler davranışlarından ötürü öğrencileri suçlamak yerine nasıl uygun ve doğru davranacakları konusunda onlara yardım etmelidir (Evertson, Emmer & Worsham, 2006).

Öğretmenin amaçları, değerleri ve inançları gibi bazı faktörler sınıf yönetimi konusunda kuracakları yönetim sistemine ilişkin kararlarını etkilemektedir (Turanlı ve Yıldırım,



2007: 101). Eğer öğretmen geleneksel yapıda bir öğretmen ise öğrencileri kontrol altında tutamadığı zaman istenmeyen davranışların ortaya çıkacağını düşünür, sınıfı her an sıkı bir kontrol altında tutma eğilimi gösterir. Demokratik anlayışta olan öğretmene göre öğrencinin aktif olarak öğrenmek için çaba sarf etmesi önemlidir. Aksi, huysuz, alaycı, saldırgan, kızgın, adaletsiz, kibirli, insafsız olan öğretmenin öğrencilerinin istenmeyen davranışlarının oranı yüksektir. Sınıfta olumlu iklim oluşturan, mutlu, neşeli, iyi huylu öğretmenlerin öğrencilerinin ise olumludur (Selimoğlu, 2009: 19). Öğretmenlerin baş etmesi gereken birçok bozucu, normal olmayan ve istenmeyen davranış gibi sınıf problemleri bulunmaktadır. Bu davranışların çözümüne yönelik, sınıfı düzenleme ve sınıf yönetme gibi faaliyetlerinden ötürü öğretmenlerin sınıf yönetimindeki rolleri çok önemlidir (Ahmad ve diğerleri, 2012). Bu doğrultuda, öğrencilerin istenmeyen davranışların çözümüne yönelik öğretmenlerin şiddet düzeyi ve türü bakımından birçok müdahale ve tepkileri mevcuttur.

İstenmeyen davranışlara ilişkin yaklaşımlar şunlardır (Yağcı ve diğerleri, 2004: 278) :

**Müdahaleci Olmayan Yaklaşım:** Problem konusunda öğrenciyi bilgilendirerek, problemi ona çözdüren yaklaşımdır. Öğrencinin iyi niyetli ve güvenilir olduğunu, kendini kontrol etmesi gerektiğini, uygun fırsat verildiğinde bunu yapabileceğini varsayar.

**Davranışçı Yaklaşım:** Öğretmenin gerektiğinde güç kullanarak öğrenci davranışlarını biçimlendirmesi yaklaşımıdır. Davranıştan çevre sorumludur. Gözlem yapılıır, kurallar belirlenir, uygun davranışlar ödüllendirilir, uygun olmayan davranışlar söndürölür, istenilen davranışlar kabul edilir.

**Etkileşimci Yaklaşım:** Davranışçı ve müdahaleci olmayan yaklaşımlar arasında yer alır. Öğretmen otoriteyi öğrencilerle paylaşır, öğrenci problemini çözmeye yeterli ama uzman desteğine ihtiyacı olduğunu kabul eder. Sınıf kuralları birlikte konular, problemlere birlikte çözüm aranır.

Sınıfta davranış yönetiminin etkililiği sözkonusu olduğunda üzerinde en çok durulan konular şu şekildedir (Girmen, Anılan, Şentürk ve Öztürk, 2006: 238) :

- Öğrencilere olumsuz davranışlarını değiştirmeyi öğretmek
- İstenilen davranışı göstereni ödüllendirmek

- Davranışı tartışma olanağı sağlamak
- Davranışın duyuşsal ve bilişsel arka planını kavramak
- Davranış yönetiminde hizmetiçi eğitim
- Sosyal beceri eğitimi
- Geleneksel sınıf yönetimi yaklaşımından kurtulmak
- Ailelerle işbirliği
- Davranış sorunlarına hoşgörölü yaklaşım
- Problem çözme tekniklerini kullanma
- Olumlu rol modelleri
- Öğrencileri karara katma
- Çatışma çözme becerileri
- Yaratıcı öğrenme ortamı oluşturma
- Kabul edilebilir ve değişime açık kurallar geliştirme
- Kuralları olumlu bir dille ifade etme
- Davranış problemini akademik başarıya yansıtmama
- Sınıfın kendine özgü durumlarının analizi ve davranış örüntülerini buna dayalı olarak yorumlama

Woolfolk (1998) sınıfta istenmeyen bir davranış gözleendiğinde buna çabucak çözüm bulmanın dört basit yolunu şöyle sıralamaktadır (Aktaran: Uşun ve diğerleri, 2007, s.474):

1. İstenmeyen davranışta bulunan öğrenciyle göz teması kurmak veya ona doğru yaklaşmak.
2. Öğrenciler sınıf içi prosedürleri doğru olarak gerçekleştiriyorlarsa, bunu onlara hatırlatarak doğru şekilde yapmalarını sağlamak.
3. Sakin olarak ve kızgınlık göstermeden, öğrenciye doğru olan prosedür veya kuralın ne olduğunu sormak ve bunları takip etmeleri gerektiğini hatırlatmak.
4. Öğrencilere, ısrarlı ancak kızgın olmayan bir tavırla, istenmeyen davranışı yapmamalarını söylemek.

İstenmeyen davranışları azaltabilmenin en etkili yolu, öğretmen ve öğrenci arasında olumlu bir iletişimin kurulmasıdır. Sınıfta söz dinlemeyen, istenmeyen bazı davranışları gösteren öğrencilerin bu davranışlarını azaltmaya yönelik öğretmenlerin kurabilecekleri iletişim şekillerinden bazıları şunlardır (Finger & Bamford, 2010: 252):

1. İfadelerdeki bağlamı anlayın.
2. Öğrencinize karşı yeterince duyarlı olduğunuzu gösterin.
3. Öğrencinizin hislerini ve düşüncelerini geri yansıtın.
4. Buluşçu sorgulamayı kullanın.
5. Alternatif davranışları teşvik edin.
6. Süreç boyunca ilgi ve güven gösterin.

Öğrencilerin istenmeyen davranışları karşısında yapılabilecek eylemler şöyle sıralanabilir: Küçük yanlışları görmezden gelme, kışkırtıcı eylemleri bilmez davranma, göz ilişkisi kurma, yaklaşma, uyarma, azarlama yerini değiştirme, gülmeceyi kullanma söz değiştirme, ara verme, konuşma, hak ve ayrıcalıklardan yoksun bırakma, sınıfta alıkoyma (geciktirme), isteğini yapmama, ailesiyle ilişki kurma, anlaşma yapma, fiziksel olmayan ceza verme (Başar, 2010).

İstenmeyen davranışlara yönelik birçok tepkide bulunmaktadır. Bu tepkiler düşük, orta ve yüksek düzeyde müdahaleler şeklinde olmaktadır. Görmezden gelme, işaretle müdahale, yakın kontrol, dokunma, isimle seslenme, esprili bir şekilde uyarma, ben mesajı gönderme, kural hatırlatma, göz kontağı gibi davranışlar *düşük düzey müdahalelere* örnektir. *Orta ve yüksek düzey müdahaleler*, durumsal yardım ve düşük düzey müdahalelere rağmen engelleyici davranış devam ediyorsa uygulanacak müdahalelerdir. Bu müdahaleler ceza niteliğindedir. Orta düzey müdahalelerde ortamdaki öğrenen için hoş olan bir uyarıcı çekilir ama yüksek düzey müdahalelerde ortama öğrenci için hoş olmayan bir uyarıcı eklenir (Burden, 1995).

Öğretmenler sınıfta karşılaştıkları olumsuz davranışlara karşı basitten karmaşığa doğru farklı şekillerde müdahalede bulunabilirler (Smith & Laslett, 1996, Aktaran: Uşun ve diğerleri, 2007, s. 475):

- Görmezden gelmek
- Göz teması, jest ve mimik gibi sözel olmayan mesaj iletmek
- Fiziki yakınlık kurmak
- İlgilerine hitap etmek ( hatırlıyor musunuz, şimdi tekrar ediyorum, vs. )
- Karşılaşılan zorluklarda öğrencilere yardım etmek
- Gülümseme ya da mizah yoluyla tansiyonu düşürme
- Sevgi, muhabbet aşılama
- Doğrudan tepki göstermek ( bunu şimdi yapma, aranızda konuşmayın gibi )
- Derste değişiklik yapmak

Öğretmenlerin istenmeyen davranışlara tepki verirken dikkat etmesi gereken birinci şey güvenli bir sınıf ortamı oluşturmak olmalıdır. Ayrıca sınıfta düzenin korunması gerekmektedir. Öğrencilerle iletişimi destekleyici stratejiler seçilmeli, öğrencilerin kendi kontrollerini sağlamaları için yardım edilmelidir. Ayrıca arkadaşlarının karşısında öğrencinin onurunu korumasına da izin verilmelidir. Tabii bunu yaparken öğrencinin kendisini aşağılanmış ve alay edilmiş hissetmesine neden olacak güç müdahalelerini önlemek gerekmektedir (Weinstein, 2007). Davranış problemlerinin çözümüne yönelik, öğretmenler, öğrencilerinin kişisel gelişimlerini destekleyecek şekilde olumlu bir sınıf ve okul ortamı oluşturarak bu problemleri azaltabilir ve öğrencilerinin sınıftaki fonksiyonlarını olumlu yönde etkileyebilirler; öğrencilerin öz kontrol ve öz disiplin edinmelerini sağlayabilirler. Öğrencinin uygunsuz davranışları karşısında öz kontrolünü sağlaması istenilir davranışı kazanabilmesi yolunda büyük bir adımdır. Sınıfta, öğrencilerin gelişimine yardım eden olumlu etkileşim ve davranış ortamının oluşturulması, sınıf iklimini ve öğrenmeyi de olumlu yönde etkileyecektir (Girmen, Anılan, Şentürk ve Öztürk, 2006: 237). Öğrencilere kendi davranışlarını yönetme becerileri kazandıracak, başarılarını artıracak ve davranış sorunlarını azaltacak, olumlu ve öğrenmeye elverişli ortamlar oluşturulmalıdır (Yılmaz, 2008: 6).

Grossman (2004) istenmeyen davranışlara yönelik müdahale yöntemlerini sıklıklarına göre şu şekilde sıralamaktadır:

- Öğrencinin bulunduğu yere ya da sraya doğru yönelme

- Soru sorarak öğrenciyi derse katma
- Adını söyleyerek öğrencinin dikkatini çekme
- Sözel olarak uyarma
- Sorumluluk ya da görev verme
- Kısa bir süreliğine göz teması kurma
- Davranışla ilgili önceden belirlenen kuralı hatırlatma
- Empati kurarak sorunu çözmeye çalışma
- Azarlama, bağırma
- Disiplin kurallarını uygulama

Rudolf Dreikurs ve arkadaşlarına (1982:4) göre istenmeyen davranış öğrencinin dikkat çekme, intikam alma arayışı, güç arayışı ve öğrenilmiş çaresizlik içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Dreikurs bu durumda öğretmenlere, öğrencilerinin amaçlarını belirlemelerini ve bu bilgiyi onların istenmeyen davranışlarındaki amaçlarını fark etmelerini sağlamak için kullanmalarını önermektedir (Aktaran: Finger ve Bamford, 2010, s. 256).

İstenmeyen davranışın engellenmesi ve yönetiminde şu stratejiler de kullanılmaktadır (Çelik, 2012) :

- Problemi anlama
- Öğretmenin olumlu etkileri
- Sorun davranışı göz ardı etmek
- Çevre koşullarını değiştirmek
- Dikkat dağıtıcıları kaldırmak
- Mizah ya da komiklik yapmak
- Yapılacak görevleri hatırlatmak ve görevlere davet etmek
- Uyarmak

- Tüm öğrencileri görebilecek bir oturma düzeni sağlanmalı
- Öğrenciye ismiyle hitap edilmeli
- Derste değişiklik yapma
- Sorumluluk verme
- Öğrenciyle konuşma
- Okul yönetimi ve aileyle iletişim kurma
- Ceza verme

İstenmeyen davranışlarla baş edebilmek için, öğrencilerin istenmeyen davranışlarının nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışmak zaman kaybıdır ve zor bir süreçtir. Bunun yerine öğretmenler istenmeyen davranışlara odaklanmalı ve en azından problemlili öğrenci sınıftayken bu davranışları değiştirmenin yollarını bulmalıdırlar. Bu yaklaşım öğretmenin istenmeyen davranışı tam olarak tanınması ve hızlı bir şekilde kesin müdahalelerde bulunmasını vurgulamaktadır (Arends, 1997: 92).

İstenmeyen davranışların engellenmesine yönelik şu stratejilere de başvurulabilir (Yağcı ve diğerleri, 2004: 279)

- Problemi anlamak
- Görmezden gelmek
- Uyararak
- Derste değişiklik yapmak
- Sorumluluk vermek
- Öğrenciyle konuşmak
- Okul yönetimi ve aileyle ilişki kurmak
- Ceza vermek
- Uygun olan davranışların pekiştirilmesi

Etkili sınıf yönetimi, davranışın ekolojik doğasını düzenlemeyi ve istenen davranışı desteklerken istenmeyen davranışı en aza indirmek için sınıfı ve öğrencileri düzenlemektir (Turanlı ve Yıldırım, 2007). Başar'a (1999) göre öğretmen sınıfta

eşzamanlı olarak hem öğreticilik hem de yöneticilik rollerini ahenk içinde sürdürmek durumundadır. Öğretmenin öğreticilik rolünü başarıyla sürdürebilmesinin yolu etkili bir sınıf yönetiminden geçmektedir. Öğretmenin sınıf yönetimi açısından öncelikli görevi uygun bir sınıf düzeni kurmasıdır.

Genel olarak, problem giderme yolları şunlardır (Okutan ve diğerleri, 2011: 183) :

- Görmezlikten gelme
- Sözel olmayan uyarma yollarını kullanma
- Göz kontağı kurma
- Dokunma
- Fiziksel yakınlık
- Sözel olarak uyarma
- Soru sorma
- İsmiyle uyarma
- Kuralları hatırlatma
- Sınıf dışında görüme
- Okul disiplinine başvurma

Maalesef bir öğretmen sınıfta öğrenciyi azarlar ya da kötü davranırsa, bu uyguladığı ceza yöntemleri istenmeyen davranışların yok edilmesini etkilemeyecek, ortadan kaldırmayacaktır. Öğrenciler rahatsız oldukları ya da cesaretlerini kıran durumlardan kaçarlar. Bu cezaların sonucunda da kaçma ve saldırganlık gibi tepkiler verirler (Bushell, 1973: 72). Bu nedenle disiplin ve ceza eş anlamlı tepkiler olarak görülmemelidir (Lemlech, 1988).

Davranışlar ceza tehdidiyle geçici olarak değiştirilebilir, fakat kesinlikle öğrencilerin istedikleri davranma şekli bu olmayacaktır. Ceza, doğası gereği kaliteli eğitim vermeye karşıdır, çünkü sorumluluğu, ortak çalışmayı ve pozitif motivasyonu beslemede başarısızdır. Bu nedenle istenmeyen davranışları ceza olmadan engellemek mümkündür. Buna yönelik bazı yöntemler şunlardır (Ada ve Çetin, 2002: 66):

- İstenmeyen davranış ortaya çıkmadan önce “önleyici açıklama”, yani öğretmen ya da velilerin beklentilerini, davranış ortaya çıkmadan önce açıklama yapmalıdırlar.
- İstenmeyen davranışlar karşısında öğretmenler her zaman sakin ve soğukkanlı bir tutum içinde olmalıdırlar.
- Olumsuz davranışa neden olan ortam, çevre değiştirilmelidir.
- Öğretmen ve veliler çocuktan beklediği davranışı önce kendileri sergileyerek model olmalıdırlar.

### 2.3 ÖĞRENCİLERİN DÜŞÜK DÜZEYDE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARI

Olumsuz davranışların etkisi ortaya çıkardığı sonuçlara göre değerlendirilir. Bu sonuçlar, bazen gözle görülebilir, bazı zararları ortaya çıkarır ve disiplin cezası gerektirir. Ancak bazı olumsuz davranışlar vardır ki, sonuçları gözle görülür bir olumsuzluğa neden olmadığı için göz ardı edilir ve üzerinde fazla durulmaz. Örneğin; gereksiz sorularla dersin etkinliğini düşürme ve zamanın verimsiz kullanılmasına sebep olma, gürültü vb. hareketlerle sınıfın dikkatini dağıtma gibi. Bu tür davranışlara yönelik olarak etkin önlemler alınmaz ve bu davranışlar olumluya dönüştürülemez ise, tüm sınıfın öğrenme ve olumlu davranışlar kazanmasını ve hatta bazı öğrencilerin olumsuz davranışlara yönelmesini etkileyeceği için daha ağır sonuçlar ortaya çıkarabilir (Okutan ve diğerleri, 2011: 152).

Altun ve Çolak’a (2009) göre ise istenmeyen davranışlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir:

**Sorun Olmayan Davranışlar:** Kısa dikkatsizlikler, bazı çocukların konuşması, bir çalışma yaparken kısa ara vermeler gibi ortak davranış örneklerinden oluşur.

**Küçük Sorunlar:** Sınıf işlemleri ve kurallarına karşı olan davranışları içerir. Örneğin; çocuğun oturduğu yerden izin almadan kalkması gibi küçük, fakat rahatsızlık verici davranışlardır.

**Önemli Sorunlar:** Bu davranışlar eğitim etkinliğini bozan ve öğrenmeyi engelleyen davranışlardır. Bu gruptaki davranışlar çok ciddidir; ancak kurum ve sınıf kuralları ile



önlenebilirler. Örneğin; diğer çocuklara şiddet uygulama veya kavga eylemi önemli sorun olarak nitelendirilir.

Burden (1995)' e göre düzeni bozan, istenmeyen davranışlar, ılımlı bir tarzdan şiddet içeren davranışlara kadar uzanabilir. Okullardaki *sert olan bölücü davranışlar* genellikle suç ve şiddeti, zorlamayı, hırsızlığı içermektedir. Bu davranışlar daha çok sınıfın dışında, bahçede, kantinde, koridorda ya da okulun dışında meydana gelir. *İlimli problem davranışlar* olarak nitelenen davranışlar ise okula geç gelme, dersi bölme, konuşma, yüksek sesle konuşma, sözel saldırganlık, dikkatsizlik, malzeme, kitap, defter getirmeme gibi davranışları kapsamaktadır. Buna göre istenmeyen davranışların problem olma düzeyleri şöyledir (Aktaran: Demir, 2011, s.71):

**Küçük Yaramazlıklar:** Ayakları sürüme, izin almadan konuşma, arkadaşlarına şaka yapma, okulun ya da arkadaşların eşyalarına küçük zarar verme, karşılık verme, sınıfta uyuma, geç kalma, sınıfta bir şeyler yeme, rahatsız edici sesler çıkarma, arkadaşlarının çalışmalarını engelleme, yersiz samimiyet (öpme, kucaklama) gösterme.

**İlimli istenmeyen Davranışlar:** Dersi bölme, sınıftan izinsiz çıkma, arkadaşlarına karşı küfürlü ve kaba konuşma, uysal olmama, kopya çekme, yalan söyleme, ödev hırsızlığı, kavga etme, müstehcen konuşma ya da davranışlar sergileme.

**Ciddi istenmeyen Davranışlar:** Okulun eşyalarını kırma, bozma, zarar verme, arkadaşlarının eşyalarına zarar verme, hırsızlık, arkadaşlarının eşyalarını sahiplenme, satma, okuldan kaçma, öğretmene küfür etme, arkadaşlarına fiziksel saldırı, itaatsizlik.

Görüldüğü gibi istenmeyen davranışlar sıklıklarına, şiddetlerine ve sınıf ortamında neden oldukları olumsuz sonuçlara göre düşük, orta ve yüksek düzeyde olabilmektedirler.

Okullarda en sık görülen istenmeyen öğrenci davranışlarının başında “gizli konuşma, uygunsuz hareketler, sınıf materyallerinin uygunsuz kullanımı, öğretmene karşı direnç, başkalarının dersi izlemesini engelleme, söz almadan konuşmayı alışkanlık haline getirme, fısıldaşma, başkalarının dikkatini dağıtma, temizlik ve görgü kurallarına

uymama, kırıcı ve küfürlü konuşma, başkalarını rahatsız etme, işini yaparken dikkatli ve özenli olmama, dersi dinlememe, sınıfta başkaları konuşurken konuşma, başka işlerle ilgilenme, arkadaşlarının dinlemesini veya çalışmasını engelleme, arkadaşına ve hatta öğretmenine kaba ve saygısız davranma, okul eşyalarına zarar verme, devamsızlık” gelmektedir. Bu durumda istenmeyen davranışların büyük bir kısmını öğrencilerin küçük sorunları oluşturmaktadır (Güleç ve Alkış, 2004: 250). İstenmeyen davranışların bir kısmı, bozucu davranış değil, ona yöneltici küçük sorun davranışlar olarak görülürler. Kitap, defter gibi ders araçlarını getirmeme, eşofmanını, spor ayakkabısını unutma, ödevini tamamlayamama gibi davranışlar bunlar arasında sayılır (Lemlech, 1988).

Sezgin ve Duran (2010) istenmeyen davranışlara yönelik yaptıkları araştırmada şu sonuçlara ulaşmışlardır:

**Tablo 3. İstenmeyen Öğrenci Davranışları**

MADDELER	C S	Sıra
1. Dersi engellemeye çalışma.	2.77	1.00 9
2. Görevleri ya da ödevleri yapmak istememe	3.03	.94 4
3. Sürekli konuşarak gürültü yapma	2.85	.93 7
4. Kılık-kıyafetine ve görünüşüne dikkat etmeme	2.84	.98 8
5. Öğretmene ya da arkadaşlarına karşı kaba söz kullanma	2.40	.95 13
6. Sınıfta ders dışında başka şeylerle meşgul olma	2.91	1.08 5
7. Arkadaşlarıyla alay etme ya da onları küçük düşürme	2.29	.94 15
8. Öğretmenin iyi niyetini suistimal etme	2.52	.88 12
9. Yalan söyleme	2.37	.85 14
10. Okul ve sınıf eşyalarına zarar verme	2.62	.88 11
11. Okuldaki ortak kullanım alanlarını özensiz kullanma	2.90	.91 6
12. Derse geç gelme	3.19	1.08 3
13. Ders zili çaldığında derse hazır olmama	3.63	1.10 1
14. Sorulan sorulara ve işlenen konuya kayıtsız kalma	3.58	1.04 2
15. Sınavlarda kopya çekme ya da çekmeye kalkışma	2.67	.99 10

Tablo 3 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin en fazla karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışlarının “ders zili çaldığında derse hazır olmama, sorulan sorulara ve işlenen konuya kayıtsız kalma ve derse geç gelme” gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlar olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, “arkadaşlarıyla alay etme ya da onları küçük düşürme, yalan söyleme ve öğretmene ya da arkadaşlarına karşı kaba söz kullanma” gibi yüksek düzeyde istenmeyen davranışlarla öğretmenlerin daha az karşılaştıkları söylenebilir.

İstenmeyen davranışların çoğunu konuşma, gürültü yapma dikkatsizlik, yerinde oturmama gibi küçük sorunlar oluşturmaktadır. Yapılan bir araştırma göstermektedir ki problem olarak tanımlanan davranışların %80'i öğrencilerin bir diğeri ile konuşmasından daha fazlası değildir (Savage & Savage, 2010). Öğrencilerin istenmeyen davranışlarının %95'i arkadaşı ile konuşma, yerinden kalkma, hayal kurma ve gürültü yapma gibi küçük sorunlardan oluşmaktadır. Bu davranışlar genellikle öğretme ve öğrenmeyi bozmaya yöneliktir (Charles & Senter, 2002). Araştırmalara göre öğretmenler istenmeyen davranışları şiddetine göre 3 kategoride sınıflandırmaktadır: Düşük düzeyde, daha şiddetli ve kesinlikle hoşgörülmecek düzeydeki istenmeyen davranışlar. Gürültü, sohbet etme, hayal kurma gibi davranışlar düşük düzeyde istenmeyen davranışlar olarak görülmektedir (Weinstein, 2007). Çoğu istenmeyen öğrenci davranışı düşük düzeydedir ve genellikle sınıftaki dikkat, kalabalığın kontrolü ve görevi başarı ile yapmakla ilgilidir (Burden, 2006). Bu tür davranışlar küçük olarak tanımlanmakla birlikte hala bir öğretmen tepkisi gerektirmektedirler.

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının çoğu, sınıfta karşılaşılan ve sınıfta çok büyük sorunlara neden olmayan, öğrencinin anlık veya gelişimsel ihtiyaçlarından da kaynaklanabilen (örneğin; hareketli olmak, konuşmak gibi), bazı küçük tepkilerle (müdahalelerle) ortadan kaldırılabilecek davranışlardır. Düşük düzeyde dersi bozucu ve saygısız davranışlar, uygun olmayan dil, uygun olmayan fiziksel yakınlık gibi davranışlar öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarını oluşturmaktadır (Eliason, Horner & May, 2013: 1).

Sorun olmayan ya da küçük sorun olarak değerlendirilebilecek davranışlar düşük düzeyde istenmeyen davranış olarak görülebilir. Derine kök salmamış ve daha çok yüzeyde görünen davranışlar öğrencilerin yüzeysel, düşük düzeyde istenmeyen davranışlarıdır (Balay, 2012). Öğrencilerin geçici ilgisizlikleri sonucu ortaya çıkan ve sonuçları yalnızca davranışı gösteren öğrencileri etkileyen, sınıftaki eğitim-öğretim çalışmalarının aksamasına neden olmayan veya kısa süreli bir etkiye neden olan bu tür kısa süreli davranışlar, düşük düzeyde istenmeyen davranışlar olarak değerlendirilebilir. Öğrencilerin düşük düzeyde, sınıf düzenine zarar vermeyen istenmeyen davranışları; arkasına dönerek konuşma, izin almadan başkasının eşyasını alma, izinsiz konuşma,

sınıfta izinsiz dolaşma gibi davranışlar birer örnektir (Evertson & Weinstein, 2006). Ders sırasında sınıftaki eşyalarla oynama, ayak oyunları, sakız çiğneme gibi davranışlar da düşük düzeyde istenmeyen davranış kategorisine girmektedir. Bunlar sadece rahatsızlık verici davranışlar olarak nitelendirilmekle birlikte sınıfta ciddi sorunlara yol açmazlar (Gordon, 2001: 18).

Düşük düzeyde, küçük istenmeyen davranışlar sınıf işlemleri ya da kurallarına karşı olan davranışları içerir. Bu davranışlar ortaya çıktığı zaman diğer öğrencilerin öğrenmesini engeller, sınıf etkinliklerine zarar verir. Öğrencinin izin almadan yerinden kalkması, ders süresince dersle ilgisi olmayan şeyler okuması ya da yapması, bağımsız ya da grup çalışmaları sırasında aşırı bir biçimde konuşmaları ve ders sırasında bir şeyler yemeleri bu tür davranışlara örnek olarak verilebilir (Sadık ve diğerleri, 2008:49). Bu tür davranışlarda, öğrenci genelde başkalarına zarar vermeksizin ve onların öğrenmelerini engellemeksizin hedef olarak sadece kendisiyle ilgili sorun oluşturabilecek davranışlar sergilemektedir.

Küçük dikkatsizlikler, ders konularına geçiş etkinlikleri sırasında yapılan küçük konuşmalar, kısa süreli dalgınlıklar ve çalışma esnasındaki kısa duraklamalar, öğrencinin oturduğu yerden izin almadan kalkması, ders süresi boyunca dersle ilgili olmayan bir şeyi yapması ve okuması, not geçmesi, şeker yemesi, yere çöp atması, grup çalışması ve bağımsız ders çalışma etkinlikleri boyunca yoğun olarak konuşması gibi davranışlar öğrencilerin sorun olmayan ya da küçük sorun olarak gösterdikleri bazı istenmeyen davranışlardır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar, sınıf kurallarına yönelik yapılan davranışları içermektedir. Fakat bu tür davranışlar sürekli görüldüğünde, sınıf aktivitelerini ve öğrenmeyi olumsuz şekilde etkilemekte ve bozmaktadır. İzin almadan yerinden kalkma, ders sırasında dersle ilgisiz şeyler okuma ya da yapma, şeker yeme, çöpü etrafa dökmek ve serbest ya da grup çalışmalarında aşırı şekilde konuşma gibi davranışlar düşük düzeyde istenmeyen davranışlardan bazılarıdır (Evertson, Emmer & Worsham, 2006: 172).

Burden (1995) öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Uygunsuz davranışta bulunmak
- Arkaya dönerek konuşmak
- Parmak kaldırmadan konuşmak
- Yerinden kalkmak
- Başkalarını rahatsız etmek
- Sınıfta uyumak
- Nesnelere atmak, fırlatmak
- Uygunsuz yakınlık sergilemek
- Sınıfta bir şeyler yemek
- Rahatsız edici sesler çıkarmak

Yüzeysel davranışlar, öğrencilerin duygusal ya da kişisel problemlerinin altında yatan nedenleri göstermemektedir. Bununla birlikte öğrenciler bu davranışlar ile dersin akışını ve diğer öğrencilerin işlerini ve görevlerini bozabilmektedirler (Borich, 2007). Konuşma, uğultu, gülme, yüksek sesle konuşma, fısıldama, hayal kurma, uyuma, saç tarama, herhangi bir şeyle oynama, karalama yapma, not atma, sırada uygunsuz oturma, kağıt fırlatma, arkaya dönerek konuşma gibi yüzeysel davranışlar günden güne artmaktadır. Bu tür davranışlar hemen gözlenebilir davranışlardır ve deneyimli öğretmenler için bu davranışlar kalıcı bir kişisel problem değil, çocukların normal gelişimsel davranışlarıdır (Levin & Nolan, 2000: 153).

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar çoğu öğretmeni endişelendirmektedir. Ayrıca, bu tür davranışlar çoğu ağır, şiddetli (kavga, uyuşturucu, gibi) istenmeyen davranışlara göre daha sık görülmektedirler. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar için daha fazla disiplin tavsiyesi alınması bunun bir kanıtıdır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının bu kadar sık olması yüzünden, öğretmenler dikkatlerini eğitim yerine davranış ile ilgili konulara yöneltmeye zorlanmaktadır. Olumlu bir öğrenme ortamı hazırlandığında, tepkiler istenmeyen davranışları etkili bir şekilde azaltmaktadır; böyle

bir yaklaşım öğretmenlerin verimli eğitim yapmaları açısından önemlidir (Allday, 2011:293).

Bu tür küçük sorun olarak görülen davranışlar genellikle kısa dikkatsizlikler, bazı öğrencilerin konuşması, izin almandan yerinden kalkmak gibi küçük ancak rahatsızlık veren ve genelde sınıf işlemleri ve kurallarına yönelik davranışlardır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar sıklıkla meydana gelir; çünkü öğrenciler davranış dışı olmayı sıkıcı bir dersten ya da bir başka başarısız deneyimden daha ilgi çekici bulurlar. Bu nedenle bu tür küçük istenmeyen davranışlar öğrencilere model olma, öğrencilerle etkili ilişki kurma, etkili iletişim yeteneklerini kullanma gibi eğitimsel yöntemlerin uygulanması ile azaltılabilir (Burden, 1995).

#### **2.4 ÖĞRENCİLERİN DÜŞÜK DÜZEYDE İSTENMEYEN DAVRANIŞLARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN TEPKİLERİ**

Sınıf düzeninin kurulması ve sürdürülmesi sınıf yönetiminin ana alanlarından biridir. Eğitim strese neden olan bir iştir, düzensizlikten kaynaklanan bu bunaltıyı, düzeni sağlayamamak daha da arttırır. Öğretmenin görevi, sınıf düzenini sağlamaktır. Bir araştırmada öğretmenlerin zamanlarının %19'unu sınıf düzenine ayırdıkları görülmüştür (Başar, 2010: 114).

Araştırmalar, öğretmenlerin yılın 200 gününü sınıflarında geçirdiklerini ve zamanlarının %70'ini düzeni sağlamaya harcadıklarını ortaya koymaktadır. Sınıf disiplini sağlama düşüncesi de öğretmenlerde stresin önemli bir kaynağıdır. Ancak öğretmen her durumda, içinde bulunulan koşulları analiz ederek, ulaşılması gereken istendik davranışları belirlemekle yükümlüdür (Aydın, 2012: 162).

Öğretmenler istenmeyen davranış; akademik faaliyetleri tehdit eden ya da mücadele edilecek herhangi bir öğrenci davranışı olarak algılamaktadırlar (Burden, 1995). Ayrıca öğretmenler sık sık kendilerini istenmeyen davranışlarla baş etmede hazırlıksız hissettiklerini söylemektedirler (Allday, 2011: 292). Özellikle mesleğe yeni başlamış öğretmenler zor sınıflarda düzeni sağlama konusunda kaygı yaşamakta ve öğrencilerle olumlu ilişkiler geliştirmekte güçlük çekmektedirler (Karakelle ve Canpolat, 2008:109).

Çoğu öğretmen ise, kendilerinin otoritesine itiraz eden ya da uymayan öğrencilerle karşı karşıya kaldıklarında bazı çatışmacı tutumlar sergilemektedirler. Ne yazık ki, bu tür tepkiler genellikle öğrencinin çatışmacı duygularını pekiştirmekte ve öğrenciler ya daha agresif olmaya başlamakta ya da daha küçük olan öğrenciler korkup içine kapanmaya başlamaktadırlar (Jones & Jones, 1998).

Bu durumda ortaya çıkan en önemli sorunlardan birisi, hangi istenmeyen davranış için hangi stratejinin kullanılacağına iyi tayin edilememesidir. Uygun olmayan stratejilerle müdahale, istenmeyen davranışı ortadan kaldırmak yerine başka istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Çelik, 2012). Bu nedenle sınıfta ısrarla devam eden istenmeyen davranış türlerini tanımlamak, doğru ve etkili bir şekilde tepki vermeyi belirlemek önemlidir (Allday, 2011: 292). Davranışı anlamak, mevcut sorunların nedenlerini tanımlamanın ötesinde, gelecekte ortaya çıkabilecek olan istenmeyen davranışların kestirilmesi açısından da gereklidir (Aydın, 2012). Bir öğretmen sınıfında ortaya çıkan problemleri ve konuları öğrencilerle bire bir ve yüz yüze görüşmelerle ele alabilir. Yeni anlayışlar sınıftaki ilişkilerde olumlu değişimlere neden olur (Finger & Bamford, 2010: 268).

Son yıllarda, sınıfta öğrencilerin arkadaşıyla konuşma, gürültü yapma, derste başka şeylerle ilgilenme gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının oranında ve bu davranışların öğretim ve öğrenmeye olumsuz etkilerinin endişe verici bir şekilde arttığı ortaya çıkmıştır (Woods, 2008). Sınıflarda sıklıkla görülen bu tür davranışlarla baş etmek sınıf düzeninin korunması açısından önemlidir. Bu noktada da en temel öge öğretmenler ve öğretmenlerin bu tür davranışlara verdikleri tepkilerdir.

İzin vermeden ve konuşmak, dikkatsizlik ve itaatsizlik gibi davranışlar düşük düzeyde istenmeyen davranışlardan bazılarıdır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar çoğu öğretmenler için hayal kırıklığıdır. Bu davranışlar, öğretmenle öğrenci arasında toplumsal bir çatışmanın tırmanmasına neden olmaktadır. Bu çatışma öğretmenler tarafından düşük düzeyde istenmeyen davranışlara aşırı tepkiler verilmesinden kaynaklanabilir. Öğretmenler ilk adımı attığı ve istenmeyen davranışa vereceği tepkiyi önceden belirlediğinde, bazı düşük düzeyde istenmeyen davranışları azaltır ve büyük



ihtimalle yok ederler (Allday, 2011: 292). Yanı sıra bu tür davranışlara öğretici tarafından anında müdahale edilmelidir. Ayrıca bir davranış kesin olarak düşük düzeyde istenmeyen davranış olarak tanımlanıyorsa okuldan uzaklaştırma gibi tepkiler öğretici için seçilebilecek en iyi çözüm olmayabilir (Eliason, Horner & May, 2013).

Sınıf içinde dolaşma ya da konuşma gibi düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışları bir dalga etkisi gibi yayılarak diğer öğrencilerin, özellikle risk altında olanların da bu davranışları taklit etmesine de neden olmaktadır. Bu davranışlara yönelik öğretmenler şiddetine göre sözlü uyarıdan cezaya ya da alıkoymadan aileyi aramaya kadar pek çok müdahale teknikleri kullanmaktadırlar. Bazı öğretmenler ise bu davranışları tamamen ortadan kaldırmaya çalışırken davranışın şiddeti ve sıklığı daha da artabilmektedir. Önemli olan öğretmenlerin düşük düzeyde uygun olmayan davranışlara dersin düzenini, öğretmen ve öğrenci iletişimini bozmayacak ve en az seviyede duygusal ya da fiziksel enerji harcamasını sağlayacak tepkileri verebilmesidir (Dhaem, 2012: 29).

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik öğretmenler düşük, orta ve yüksek düzeyde müdahalelerde bulunmaktadırlar (Burden, 1995). Bu tür istenmeyen davranışlara yönelik öğretmenler *düşük düzeyde kontrol yaklaşımında* bulunmalıdırlar. Düşük düzeyde kontrol yaklaşımında, öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol etmeleri ve kendi kararlarını verebilecek kapasiteye sahip olmaları esastır. Öğretmenler öğrencilerin kendi davranışlarını kontrol edebilmelerini destekleyecek bir ortamı düzenlemek zorundadır (Charles, 1996; Burden 1995; Wolfgang ve Glickman, 1995; Aktaran: Turanlı ve Yıldırım, 2007, s. 101).

*Düşük düzeyde müdahale*, engelleyici davranışları sonlandırmak için kullanılan, uygun davranışa kılavuzluk eden müdahaleler olmakla birlikte genelde öğrencilerin küçük sorunlarına yönelik verilmesi gereken tepkilerden oluşmaktadır. Görmezden gelme, işaretle müdahale, yakın kontrol, dokunma, isimle seslenme, esprili bir şekilde uyarma, ben mesajı gönderme, kural hatırlatma, göz kontağı gibi davranışlar düşük düzeyde müdahalelere örnektir. *Orta ve yüksek düzeyde müdahaleler*, durumsal yardım ve düşük düzeyde müdahalelere rağmen engelleyici davranış devam ediyorsa uygulanacak müdahalelerdir. Bu müdahaleler ceza niteliğindedir. Orta düzeyde müdahalelerde

ortamdan öğrenen için hoş olan bir uyarıcı çekilir ama *yüksek düzeyde müdahalelerde* ortama öğrenci için hoş olmayan bir uyarıcı eklenir (Jones & Jones, 1998).

Jones & Jones (1998) istenmeyen davranışlara yönelik müdahalelere konusunda, bazı yazarların mantıksal sonuçları ya da kararlı disiplini kullanarak belirli yaklaşımları önerdiklerini belirtmektedir. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik uygulanacak düşük düzeyde kontrol yaklaşımı şu şekildedir:

**Düşük Düzeyde Kontrol Yaklaşımı:** Öğrencinin öncelikli olarak kendi davranışlarını kontrol etme sorumluluğu olduğunu ve onların kendi davranışlarıyla ilgili olarak karar verebilecek kapasiteye sahip olduklarını ileri süren bir felsefi inançtır. Çocuğun içinde belli bir potansiyeli olduğu ve karar verme fırsatı olduğunda kişisel gelişiminin de bundan olumlu yönde etkileneceği düşünülür. Talimat, düzen ve disiplin konusunda çocuğun düşünceleri, duyguları fikirleri ve tercihleri hesaba katılır.

Çelik (2012: 156) ise; düşük düzeyde istenmeyen davranışlara uygulanabilecek küçük müdahale stratejilerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Sözel olmayan iletileri kullanma
- Etkinlikler süresince hareket halinde olmak
- Fiziki yakınlıktan yararlanma
- Odak gruptan yararlanma
- Öğrenci davranışını yeniden derse yöneltme
- İhtiyaç duyulan öğrenmeyi sağlama
- Konuya kısa bir ara vermek
- Öğrenciye bir seçenek sunmak
- Ben iletisini kullanmak

Öğrencilerin disiplin sorunlarını çözmeye yönelik birçok öğretmen tepkisi bulunmaktadır. Bu sorunlardan düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik öğretmenlerin, düşük müdahale yaklaşımlarını vermesi gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları ve öğretmenlerin bunlara vermesi gereken tepkiler yer almaktadır (Borich, 2007: 205):

**Tablo 4. Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlara Yönelik Öğretmen Tepkileri**

<b>Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlar</b>	<b>Düşük Müdahale Stratejileri</b>
Okul eşyalarına ya da diğerlerinin eşyalarına zarar verme	Uyarma
Arkaya dönerek konuşma	Ara verme
Parmak kaldırmadan konuşma	Yerini değiştirme
Sırasında oturmama	Ayrıcalıkları iptal etme
Arkadaşlarını rahatsız etme	Okul sonrası alıkoyma
Sınıfta uyuma	Aileye not gönderme/ telefon etme
Geç kalma	
Nesneleri atma	
Uygunsuz yakınlık sergileme (öpme, sarılma)	
Sınıfta izinsiz bir şeyler yeme içme	

Sakız çiğneme, uygun olmayan şekilde sınıf araç-gereçleri ile oynama gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlara çeşitli şekillerde yaklaşılabilir. Öğretmenin fiziksel yakınlık göstermesi bu tür davranışları azaltabilir. Özellikle fiziksel yakınlık, sakız çiğneme davranışını önlemek bakımından hızlı bir çözüm olabilir. Öğrenciler, öğretmenin sürekli olarak sınıftaki her şeyi takip ettiğini ve her şeyin farkında olduğunu bilirlerse, bu davranışları göstermeye son vereceklerdir. Sadece öğrencilere doğru yürümek bile bu davranışlara yönelik nazik bir hatırlatma olabilir. Ayrıca göz kontağı ve sözsüz mesajlar, hızlı ve etkili bir müdahale şekli olarak bu davranışları önleyebilir. Bu uygulamalar, düşük düzeyde istenmeyen davranışlar için hızlı ve etkili sonuçlar veren çözümlerdir (Gordon, 2001: 19).

Farklı disiplin sorunlarının çözümünde istenmeyen davranışın türü ve şiddetine bağlı olarak esneklik göstermek oldukça önemlidir. Buna göre düşük düzeyde istenmeyen

davranışlara yönelik olarak aşağıda belirtilen tepkilerin verilmesi doğru olacaktır (Borich, 2007: 204):

*İzinsiz konuşma, arkadaşlarını rahatsız etme, sırasında oturmama gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlara öncelikle düşük düzeyde tepkiler vermek gerekmektedir. Fakat eğer buna rağmen bu tür davranışlar süreklilik gösterip devam ediyorsa, orta düzeyde bir müdahale daha uygun olabilir. Ancak sürekli konuşma gibi sınıfı rahatsız edecek şekilde davranışlarda, yüksek düzeyde bir müdahale uygulamak gerekebilir.*

Yüzeysel, küçük istenmeyen öğrenci davranışları genelde dikkat çekme isteği, sıkıntıdan kurtulma ya da yetersizliğini savuşturma amaçlarından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bu gibi davranışlar, güç gösterme girişimi olarak görülmemelidir. Ancak, davranış yanlış algılanır ve yorumlanırsa beklenmeyen sonuçlara neden olabilir. Bu nedenle öğretmenlerin bu davranışlara verdikleri tepkiler oldukça önemlidir. Düşük düzeyde, yüzeysel istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik verilmesi gereken en doğru öğretmen tepkileri şunlardır (Smith ve Laslett, 1996):

- Görmezden gelme
- Yeniden yapılandırma
- Örgütlemeyi değiştirme
- Dikkat çekici şeyleri gidermek
- Öğrencinin yerini değiştirmek
- Sevgi göstermek
- Özsaygı duygusunu oluşturma
- Mizahla gerilimi yumuşatma

Eğer düşük düzeyde istenmeyen davranışlar devam ediyorsa hafif kontrol teknikleri kullanmak gerekebilir. Alderman'a (2001) göre bu teknikler, diğer öğrencilerin öğrenime odaklanmış dikkatlerini dağıtmadan bir öğrencinin yanlış davranışıyla ilgilenme konusunda öğretmene daha fazla seçenekler sunmaktadır. Bu davranışlar istenmeyen davranışı durdurmayı ve çocuğu istenen davranışa yöneltmeyi amaçlar.

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik kullanılacak hafif kontrol teknikleri şunlardır (Aktaran: Balay, 2012, s. 84):

- İşaretler kullanma
- Yakınlık kontrolü
- Sözlü uyarılar kullanma
- Sonuçları hatırlatma
- Arkadaş grubu etkisini kullanma
- Sorumluluk verme

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları ile baş etme tekniklerinin tek bir amacı vardır; o da hızla problemi yok etmek ve diğer öğrencilerin bu davranışlardan en düşük seviyede etkilenmesini sağlamaktır. Öğrencilerin dikkatlerini yeniden toplamalarını sağlayacak ve bu küçük istenmeyen davranışları yok edecek teknikler şunlardır (Good & Brophy, 2008: 101) :

1. Devamlı olarak sınıfı izleme
2. Küçük, kısa süren davranışları yok etme
3. Sürekli devam eden küçük davranışları durdurma
  - Göz kontağı ve jest-mimikler
  - Dokunma
  - Fiziksel yakınlık
  - Soru sorma
  - Öğrencinin ismini kullanmak

Öğretmenin bu küçük sorunları gözünde büyütmesi olumlu sınıf iklimini bozar, derste sürekli kesintiye yol açar ve daha da önemlisi öğretmenin enerjisini tüketir. Bu davranışlar kısa süreli oldukları sürece bir ya da birkaç öğrenciyi olumsuz yönde etkiler. Küçük sorunlar konusunda öğretmen dikkatli olmak zorundadır. Yetenekli bir öğretmen; istenilen, uygun davranışın sıklığını en üst seviyeye çıkarmakla birlikte problem davranışları da en düşük seviyeye indirme konusunda etkili ve donanımlı olmalıdır (Bushell, 1973: 71). Eğer gösterilen olumsuz davranışlar öğretmenin yönetim sistemini olumsuz yönde etkiliyorsa, öğretmen bu davranışlara karşı uygun bir tepki

vermelidir. Öğrenciler bu sorun davranışları belli bir zaman sürecinde genişletirlerse, diğer öğrencilerin öğrenmesini olumsuz yönde etkilemiş olurlar (Çelik, 2012).

Çoğu küçük disiplin problemleri öğrencilerin akademik ihtiyaçlarını karşılamak, öğrenmeye yönelik motivasyonlarını arttırmak gibi eğitimsel yöntemler ile büyük oranda azaltılabilir. Bununla birlikte eğer öğrenciler 30 kişilik, 30x30 adımlık bir alanda günde 6 saat çalışmak zorunda bırakılırlarsa kaçınılmaz olarak bu tür küçük problemler meydana gelecektir (Jones & Jones, 1998). Kounin'e (1970) göre etkili sınıf yönetiminde en önemli faktör, öğretmenlerin büyük problemlerden önce küçük istenmeyen davranışlarla baş edebilme yeteneğidir. Özellikle ilkokullarda sıklıkla bu tür davranışlara rastlanmaktadır ve bu tür küçük istenmeyen davranışların azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması sınıf düzenini ve eğitimin verimliliğini olumlu yönde etkileyecektir.

Güleç ve Alkış'ın (2003: 254-255) yaptıkları çalışma sonucu elde ettikleri veriler sonunda ulaştıkları öğretmenlerin kullandıkları davranış değiştirme stratejilerinden bazıları aşağıda verilmiştir. Araştırma sonucu elde edilen ve aşağıda verilen bazı öğretmen davranışlarının, öğretmenlerin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkiler olarak düşünülmektedir:

- Sınıf kurallarını hatırlatma
- Öğrencinin yerini değiştirme
- Sözlü olarak uyarma
- Öğrenciye hafifçe dokunma
- Öğrenci ile dersten sonra konuşma
- Göz kontağı kurma
- Öğrenciye davranışının sonucunu açıklama
- Öğrenciyi derse katmaya çalışma
- Görmezden gelme
- Öğrencinin dikkatini dağıtan nesnelerin ortadan kaldırılması

- Yapılması gereken doğru davranışı açıklama
- Görev verme

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik doğru tepki vermek, bu tür davranışları etkili şekilde yönetmede büyük önem taşımaktadır. Eğer daha önce sürekli olarak büyük kural ihlalleri yapan öğrenciye çok düşük düzeyde tepki verilirse, büyük olasılıkla o davranış değişmeyecektir. Eğer bir kez düşük düzeyde istenmeyen davranış gösteren bir öğrenciye çok şiddetli ve yüksek düzeyde bir tepki verilirse o öğretmen davranış değiştirme konusunda başarısız olacaktır (Borich, 2007: 204). Bu nedenle öğretmenler bu düzeydeki davranışlara tepki verirken şu genel kuralı asla unutmamalıdır: Düşük düzeyde problemlere düşük düzeyde müdahale yaklaşımları verilmelidir. Eğer bu tepkiler istenilen sonucu vermiyorsa daha farklı tepkilere ihtiyaç duyulabilir (Savage & Savage, 2010).

Bu yaklaşım doğrultusunda Levin & Nolan (2000: 155) öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik şu müdahale yöntemlerini önermektedir:

- Etkinliği değiştirme
- Dikkat çekici nesnelere ortadan kaldırma
- Öğrencinin dikkatini çekme
- Cezalandırıcı olmayan ara verme
- Diğer öğrencilerin uygun davranışını övmek
- Sözsüz ipuçları verme

Allday (2011: 293-294) bazen öğretmenlerin istenmeyen davranışlara yönelik kınama, azarlama gibi davranışları gösterdiklerini ifade etmektedir. Azarlama, kınama “öğretmenin öğrenci davranışını onaylamadığını, kınadığını belirtmek için yaptığı sözlü eleştiri, yorum ya da jest” olarak tanımlanabilir. Azar, kınama genellikle sözlüdür ve zaman zaman öğrencinin görevine kaldığı yerden devam etmesini beklemek için dersi durdurma şeklindedir. İstenmeyen davranış kınamak, azarlamak için dersi durduran öğretmen, akademik odağı olarak dersin etkililiğini azaltmakta ve bu odağı istenmeyen davranışa çevirmektedir. Ancak duyarlı öğretmenler, istenmeyen davranış azaltmak için akademik temelli müdahaleler hazırlarlar. Öğrencilerle yaşanacak bir çatışmayı önleme küçük istenmeyen davranışlara daha olumlu tepki verebilmeyi sağlayan bazı

basit stratejileri bulunmaktadır. Bu stratejiler yeni buluşlar değildir; aksine bunlar köklüdür. Bu stratejileri şu şekilde sıralamaktadır:

- (Yakınlık) Mesafe kontrolü
- Tepki (cevap verme) seçenekleri
- Kural hatırlatma
- Uygun davranışı övme
- Göz kontağı
- Geçici kaçış

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları biraz sinir bozucu olmakla birlikte kısa sürelidirler ve bir ya da birkaç öğrenciyle sınırlıdır. İki nedenden ötürü bu tür davranışlara beklenildiği kadar çok önem verilmemeli, üzerinde durulmamalıdır: Bu davranışlar sürekli olabilmekte ve sınıf içerisinde tüm öğrencilere yayılabilmektedir. Eğer bu davranışlar izleyiciye sahipse; tepki vermemek tutarsızlık olarak görülüp tüm sınıf yönetim sistemi görüşüne önemli bir darbe vurabilir. Ayrıca eğer öğrenciler bu davranışları belli bir zamana yayarlarsa öğrenmeleri olumsuz yönde etkilenmektedir (Evertson, Emmer & Worsham, 2006: 172).

Weinstein (2007: 319) düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla baş etme stratejilerini şu şekilde sıralamaktadır:

1. Sözel olmayan tepkileri kullanma:
  - Yüz ifadesi
  - Göz kontağı
  - El işaretleri
  - Yakınlık
2. Doğrudan sözel olmayan tepkiler kullanma:
  - Öğrencinin ismiyle hitap etme
  - Öğrencinin ismini derste kullanma



- Öğrenciyi derse katma
- Kaba olmayan mizah kullanma
- Ben mesajı verme

3. Doğrudan sözel tepkiler kullanma:

- Kısa ve öz komutlar kullanma
- Kural hatırlatma
- Ceza alma ya da uygun davranma konusunda öğrenciye seçenek sunma

4. Görmezlikten gelme (fakat sadece küçük ve kısa süren istenmeyen davranışlarsa)

Öğretmenler öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik; daha kolay uygulandığı, dersin akışını bozmadığı ve disiplin gerektirmediği için sözlü ve sözsüz ipucu kullanabilirler. Özellikle ilkokullarda ve daha düşük seviyelerdeki sınıflarda öğrencilere yönelik, öğretmenler öncelikle el işareti, fiziksel yakınlık/yakınlık kontrolü, göz kontağı gibi sözsüz uyarılar ve ipuçları kullanmalıdırlar. Yanı sıra “öğretmen resmi” tekniği de bu davranışların çözümünde etkili olabilir. Bu yöntemle göre örneğin; çalışma sırasında sürekli arkasına dönüp bir öğrenciye, üzerinde öğretmenin parmağıyla “sus” işaretini yaptığını gösteren bir resmi verilirse öğrencinin bu davranış kontrol altına alınacak, istenmeyen davranışının etkisi hızla sönecektir. Bu yöntem öğretmenin düşük düzeyde istenmeyen davranış gösteren öğrencilerin masasına “el kaldırarak konuşan, sırasında oturan ya da görev odaklı ders çalışan” öğrenci resimleri koyması şeklinde uygulanabilir. Böylece öğretmenler sözsüz bir hatırlatıcı vererek öğrencilerin bu davranışları bırakmalarını sağlayabilirler. Öğrencilere verilecek sözlü ipuçları ve uyarılar ise; “Biz bir takımız ve sen kendi davranışlarından sorumlusun.” şeklindeki mesajlarla öğrencinin öz kontrolünü sağlamasını, davranışlarının sorumluluğunu almasını ve doğru davranışları tercih etmesini sağlayacak uyarılar şeklinde olmalıdır. Ancak öğrenciler dördüncü veya beşinci uyarıdan sonra hala bu davranışları sürdürüyorlarsa, o zaman öğretmenler bireysel görüşme, ayrıcalıkları elinden alma, aile ile görüşme gibi doğrudan tepkileri de kullanabilirler (Dhaem, 2012: 29-31).

Kounin (1970) öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik “dahiliyet” (withitness”) kavramından bahsetmektedir. Buna göre sınıfı etkili yöneten bir öğretmen, sınıfın tamamında ne olduğunu bilmeli, her an sınıfı izlemelidir. Öğrenci öğretmenin kafasının arkasında gözleri varmışçasına her an kendisini izlediğini hissederse bu küçük istenmeyen davranışları göstermeyecektir. Bu kavramın temel özelliğini; bir öğretmenin sınıfta neler olduğunu bilmesi uygun olmayan davranışların öğrenmeyi olumsuz yönde etkilemesini en aza indirmesi olarak tanımlamıştır. “Withitness”, sınıftaki düşük düzey istenmeyen davranışlara yönelik doğru bir şekilde cevap verebilme anahtarlarından biridir. Öğrenciler, öğretmenin sürekli olarak sınıfı izlediğini bilirlerse, öğretmenin onaylamadığı davranışlarla daha az ilgileneceklerdir.

Kounin (1970) süreklilik gösteren düşük düzeyde istenmeyen davranışları durdurmaya yönelik aşağıdaki yöntemleri önermektedirler:

1. **Göz kontağı:** Öğrenciler öğretmenin kendilerini izlediğini bildikleri zaman istenmeyen davranışla uğraşmaktan vazgeçebilirler.
2. **Dokunma ve jest, mimikler:** Omuza hafifçe dokunmak ya da havadaki bir parmak gibi öğrencinin bildiği bir işareti yapmak, öğrencinin uygun olmayan davranışı bırakıp görevine dönmesini sağlayabilir.
3. **Soru sorma:** Öğretmen dikkatsiz bir öğrenciye dikkatini toplaması için soru sorabilir. Ancak, soru sorarken öğrencinin cevap vermeyeceği bir soruyla onu utandırmamaya çalışmaya dikkat etmek gerekmektedir. Bunun yerine öğrencinin dinleyip dinlemediğini anlamak için cevaplayabileceği bir soru soru sormak, öğrencinin dikkatini yeniden derse yönlendirme amacına hizmet edecektir.

Bu tepkilerin yanı sıra düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik “isim kullanma” gibi alternatif tepkilerin verilmesi de etkili olacaktır. Öğretmen öğrencinin uygun olmayan davranışını yarıda kesmek için bilgi ya da örnek verirken öğrencinin ismini kullanabilir. Örneğin, öğretmen şöyle söyleyebilir: “*Hatırlamanız gereken üçüncü şey, Mark,...*” (Good & Brophy, 2008). Yanı sıra düşük düzeyde disiplin problemleri genellikle sınıftaki oturma düzeni, grup tartışmaları ve işbirliğine dayalı öğrenme konularında yaşanmaktadır. Bu davranışları önlemenin yollarından biri öğretmenin

öğrenciler arasında kolaylıkla hareket edip yürüyebileceği bir şekilde sınıfın düzenlenmesi ile mümkün olmaktadır (Charles & Senter, 2002).

Sınıftaki düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilecek tepkiler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Jones & Jones, 1998: 279 ):

1. Oturma planını düzenleyin; böylece tüm öğrencileri görebilir ve kolaylıkla yanlarına gidebilirsiniz.
2. Olası problemler ya da küçük istenmeyen davranışları farketmek için sık sık sınıfa göz atın.
3. Öğretmenin verdiği uygun olmayan bir öfke tepkisi gerginlik ve istenmeyen davranışa neden olur.
4. Olumlu dalga etkisi, probleme yönelik sakin ve anında bir tepkiyle sağlanabilir.
5. İstenmeyen davranış ortaya çıktığında yapılacak ilk şey, öğrenciyle sessizce temas kurmaktır.
6. Öğrencilere sınıf kurallarını hatırlatın.
7. Bir ya da iki öğrenci aşırı derecede yıkıcı olmaya başladıklarında, en iyisi diğer öğrencilerin dikkatlerini görevlerine yöneltmek ve sonra sorun çıkaran öğrencilerle özel olarak görüşmektir.
8. Öğrencilere seçenekler sunun.

İstenmeyen davranışlara karşı kullanılacak stratejiler birçok farklı davranış veya tutumlarla uygulamaya aktarılabilir. Özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla baş etmeye yönelik pek çok alternatif müdahale yaklaşımı mevcuttur. Celep (2004:262) düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilecek en uygun tepkileri *küçük girişimler* olarak şu şekilde sıralamaktadır:

- a. Sözlü olmayan ipucu kullanma
- b. Etkin olarak harekete geçme
- c. Yakınlaşmayı kullanma
- d. Grup etkisini kullanma

- e. Öğrenciyi yeniden öğretim etkinliğine yöneltme
- f. Konuya kısa bir ara vermek
- g. Öğrenciye seçme hakkı vermek
- h. Ben iletisini kullanma

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına basit, düşük düzeyde müdahaleler vermek gerekmektedir (Allday, 2011). Bu doğrultuda bu davranışlara yönelik verilecek en uygun öğretmen tepkisi; *düşük düzeyde müdahale yaklaşımı* olacaktır. İstenmeyen bir öğrenci davranışı ortaya çıktığında öğretmenler davranışın ciddiyetine göre hemen hangi tepkinin daha uygun olacağına karar vermelidirler. Bu nedenle de şiddetine göre her davranışa uygun tepki vermelidirler: Şiddeti yüksek istenmeyen bir davranışa düşük seviyede tepki verilmeyeceği gibi, düşük düzeydeki bir istenmeyen davranışa da aşırı tepki verilmemelidir (Weinstein, 2007).

Öğretmenlerin, istenmeyen öğrenci davranışlarının öğrenme-öğretme süreçlerinin bir parçası olduklarını fark etmeleri, istenmeyen davranışlara yönelik olumlu tutum kazanmaları açısından önemlidir. Yürütülecek hizmet içi eğitim programlarında öğretmenlere istenmeyen öğrenci davranışlarıyla baş etme konusunda beceri kazandırmanın yanında; tutum ve tutumun etkileri konusunda da gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerekir (Tanhan ve Şentürk, 2011a: 63). Bu amaçla sınıf yönetiminde emredici tutum ve davranıştan, katı bir itaat ortamından kesinlikle uzak durulmalı, öğrencilerin öz denetim kazanmalarını sağlayıcı bir yönetim benimsenmelidir (İlgar, 1996; Aktaran: Yıldırım, 2012, s.120). Benzer şekilde destekleyici öğretmen tutumlarının, okuldan kaçma, davranış problemleri ve akademik başarısızlık gibi istenmeyen öğrenci davranışlarının önlenmesinde etkili bir faktör olduğu yönünde araştırma bulguları bulunmaktadır (Hamilton ve Howes, 1992; Pianta, Steinberg & Rollins, 1995; Aktaran: Siyez, 2009, s. 68).

Yapılandırmacı öğretmen eğer disiplinle ilgili düşük düzeyde istenmeyen davranışlar ya da daha ciddi istenmeyen davranışlarla ilgilenecekse, çözümlerin davranışa yönelik olmasına ve bu çözümlerin öğrencilerin sınıf içindeki onurlarını ve öğretmen-öğrenci ilişkilerini koruyacak şekilde düzenlenmesine dikkat etmelidir (Bloom, 2009: 210).

Turanlı ve Yıldırım (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçları da göstermektedir ki, düşük düzeyde müdahale yaklaşımını uygulayan öğretmenler daha çok öğrenci merkezlidirler ve daha az sorumluluk almaktadırlar.

Buna rağmen geleneksel sınıf yönetimi anlayışını sürdürerek düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik ceza ile çözüm arayan öğretmenlerin sayısı da oldukça fazladır. Başarılı sınıf yöneticileri problem davranışları önlemeye ve çözmeye odaklanmalıdır, istenmeyen davranışları cezalandırmaya değil. Öğretmenler bir öğrencinin istenmeyen davranışına yönelik kızma, tehdit etme, fiziksel şiddet ya da sınırlı olduğunu gösteren herhangi bir davranışta buldukları zaman, diğer öğrenciler huzursuz ve sınırlı olmaya başlayacak ve şiddeti azaltılamayacak istenmeyen davranışlar göstereceklerdir (Cangelosi, 1988).

Jones & Jones (1998), Burden (1995), Erden ve Alkan (1998) cezanın öğrenci üzerindeki olumsuz etkilerini şöyle açıklamaktadırlar (Aktaran: Erden, 2008, s.148):

1. Ceza öğrenci davranışını baskıyla durdurur, ancak olumsuz davranışın değişmesini sağlamaz. Olumsuz davranış, ceza ortamdan çekilince tekrar ortaya çıkar.
2. Ceza öğrenciye doğru davranışın ne olduğunu öğretmez. Bu nedenle öğrenci olumsuz davranışı göstermeye devam eder.
3. Ceza, öğrencilerin kaygı düzeyini yükselterek, öğrenmeye verdikleri değeri azaltarak, öğrenmeyi engeller.
4. Ceza öğrenci üzerinde kızgınlık oluşturur. Okula, öğretmene ve derse karşı olumsuz tutum geliştirmesine neden olur.
5. Ceza alan öğrenci yaptığı davranışın karşılığını ödediğini düşünür ve davranışının sorumluluğunu tartışmaz.

İstenmeyen davranışlarla başetmeye yönelik yapılan araştırmalar; cezanın düşük oranda olduğu, pozitif disiplin anlayışının ise daha fazla olduğu sınıflarda; öğrencilerin daha fazla ve etkili öğrendiklerini ortaya koymaktadır. Yanısıra yapılan araştırmalar, cezanın etkili bir davranış değiştirme yöntemi olmadığı görüşünü desteklemektedir (Levin &

Nolan, 2000). Sürekli istenmeyen davranış gösteren öğrenciler için, cezalandırıcı disiplin yaklaşımına yönelik verilen tepkiler genellikle etkili olmamaktadır (Dhaem, 2012). Örneğin; arkadaşlarını rahatsız ettiği için cezalandırılan çocuk bu sırada sınıfta bulunan tüm uyarıcılara da olumsuz duygular geliştirir. İstenmeyen bir davranışı yok etmek amacıyla verilen bir ceza başka bir istenmeyen davranışa yol açabilmektedir (Senemoğlu, 2010: 155). Ginott'a göre, ceza ile yürütülen eğitim, zamanla işlevini kaybeder. Zira ceza verilen çocuk yaptığına pişman olacağına ve suçunu telafi etmesini öğreneceğine, intikam hayallerine yönelir. Ceza yerine daha olumlu yaklaşımları kullanmakla birlikte buna sevgiyi de eklemek gerekir (Aktaran: Ada ve Çetin, 2002 , s.67).

Ceza, genellikle süreklilik gösteren istenmeyen davranışlara yönelik verilen bir tepkidir. Öğrenciyi izole etmeye yönelik tepkiler uygun yaklaşımlar değildir. Ancak davranış sürekli tekrarlanıyorsa ceza çok düşük seviyede kullanılabilir. Öğrenciye kötü sözler kullanmak ve hakaret etmek, fiziksel cezalar vermek, fazla ödev ya da çalışma vermek, ders notunu düşürmek gibi cezalar uygun olmayan ve kullanılmaması gereken ceza türleridir (Good & Brophy, 2008: 109).

Ceza verme gibi yöntemler iyi sonuç vermez. Genelde bastırıcı ve güce dayanan yöntemler direnci, başkaldırmayı ve karşılık vermeyi kışkırtır. Bu tür baskılar öğrencilerin davranışlarında değişiklikler oluşturmakla birlikte, öğretmen sınıftan ayrılır ayrılmaz ya da tahtaya döndüğünde, çocuklar yine eski davranışlarına yönelirler (Gordon, 1996: 14). Öğretmenler düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik öğrencileri azarlamak ya da kınamak gibi olumsuz davranışlarda bulunmak yerine, olumlu davranışı destekleyen bir sınıf ortamı oluşturma, kuralları belirleme gibi alternatif yöntemler kullnadıklarında, öğrencilerin bu tür istenmeyen davranışları etkili bir şekilde azalacaktır (Allday, 2011: 292-294).

## BÖLÜM III

### YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesinde yürütülen işlemler ve görüşme formunun uygulanması ile ilgili açıklamalar ele alınmıştır.

#### 3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma; algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2011a). Nitel araştırma kategorisi altında görüşme, katılımlı gözlem, doküman analizi ve görsel metotlar gibi birçok veri toplama yöntemi kullanılmaktadır (Kuş, 2012). Nitel araştırmalar; doğal olan ve olmayan insan davranışlarını inceler, sosyal gerçekleri bazı değişkenlere göre analiz eder (Gall, Gall & Borg, 2007).

Bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılarak, konuya ilişkin olay ve olguların kendi ortamları içinde incelenmesi, bunların ayrıntılı bir biçimde ve derinlemesine açıklanması ve yorumlanması hedeflenmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yapılmıştır. Durum çalışması nitel araştırmada çok yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan görgül bir araştırma yöntemidir (Yin, 1984: 23). Durum çalışmasında amaç belirli bir duruma ilişkin sonuçlar ortaya koymaktır. Nitel durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Bu çalışma yönteminde, bir duruma ilişkin olarak elde edilen sonuçların benzer durumların anlaşılmasına yönelik örnekler ve deneyimler oluşturması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 77).

### 3.2 ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan uç örnekleme tekniği (aşırı veya aykırı durum örnekleme) kullanılarak seçilmiştir. Uç örnekleme yönteminde, incelenen problemle ilgili olarak varolan birbirine aykırı (uç) durumların, örneklerin araştırmacıya değişkenliği daha net görme olanağı vereceği kabul edilir. Araştırmanın problemine ilişkin olarak, uçlarla ilgili olarak değişkenliğin doğasını genelleme kaygısı yaşamadan ayrıntılı olarak görmek olduğu için bu yöntem kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2011a: 89). Aşırı veya aykırı durum örnekleme, zengin veri ortaya koyabilir ve araştırma probleminin derinlemesine ve çok boyutlu bir biçimde anlaşılmasına yardımcı olabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 108). Zengin bilgi kaynağı olabilecek bireylerin (örneğin) saptanması gerektiğinden, uç örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

Bu amaç çerçevesinde, uç örneklem için ilköğretim müfettişlerinin görüşlerine başvurularak, özellikleri bakımından birbiriyle tamamen uç özellikler gösteren, az ve çok talep edilen okulların isimleri alınmıştır. Müfettişlerle birlikte bu okullar amaçlı olarak biri başarı, talep ve fiziksel imkanlar bakımından talep edilen, diğeri ise sınırlı olanakları nedeniyle pek talep görmeyen iki ilköğretim okulu belirlenmiş ve bu okullardaki sınıf öğretmenleriyle görüşme yapılmıştır. Okulların seçiminde ilköğretim müfettişlerinin görüşlerinin yanısıra okul idarecilerinin bilgileri ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden de yararlanılarak araştırmanın amacı doğrultusunda derinlemesine bilgi toplanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda idarecilerle ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler aşağıda verilmektedir.

#### 3.2.1 Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenlerin Çalıştıkları Okulların Yapısı ve Özellikleri

Milli Eğitim Bakanlığı müfettişlerinin görüş ve önerileri doğrultusunda Kars ilinde yapı ve özellik bakımından birbirleri ile tamamen uç özellikler gösteren iki okul amaçlı olarak seçilmiş ve okulların yapısı ve özelliklerine yönelik okul müdür ve müdür yardımcılarında bilgi alınmıştır. Bu bilgiler ışığında okullarla ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.



Uç örnekleme yöntemi ile seçilen 1. okul sınırlı olanaklara sahip ve veliler tarafından az talep edilen bir ilköğretim okuludur:

- Okulda toplam 12 öğretmen ve 340 öğrenci (ana sınıfı da dahil) bulunmaktadır.
- Okulda toplam 6 tane derslik bulunmaktadır. Sınıflar ortalama 31 öğrenciyi alacak büyüklükte olmakla birlikte oldukça bakımsızdır. Okul binası oldukça eski bir yapı olduğundan sınıflardaki sıra ve masalar eski, kullanılan araç-gereçler yetersizdir.
- Okulun içinde küçük bir tane kütüphane ve bir tane Bilim-Teknoloji sınıfı vardır. Yanı sıra okulda kantin, spor salonu, bilgisayar odası yoktur.
- Okulun ısıtma sistemi kalorifer olmakla birlikte ısıtma ve aydınlanma sistemleri yeterli değildir.
- Okul bahçesi vardır; ancak bahçede öğrencilerin eğlence ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayacak park ve bank bulunmamaktadır.
- Derslik sayısının yetersiz olmasından ötürü okulda ikili öğretim yapılmaktadır (sabahçı- öğlenci uygulaması).
- Okul, Kars ili merkezinde olmakla birlikte kenar bir mahallede bulunmaktadır. Ulaşım güçlüklerle sağlanmaktadır.
- Okulda sosyal-kültürel etkinliklere çok yer verilmemekle birlikte sınıflar arası maç müsabakaları yapılmaktadır.
- Okulun Kars ili genelindeki öğrenci başarısı genel olarak düşüktür.
- Veli profili öğrenciye karşı ilgisiz, sosyo-ekonomik düzeyi düşük velilerden oluşmaktadır.

Uç örnekleme yöntemi ile seçilen ikinci okul ise; birçok olanağa sahip ve veliler tarafından çok talep edilen bir ilköğretim okuludur:

- Okulda toplam 65 öğretmen ve 1703 öğrenci bulunmaktadır.
- Okulda 24 tane derslik bulunmaktadır. Sınıflar ortalama 30 öğrenciyi alacak büyüklükte ve bakımlıdır. Okul binası yeni bir yapı olduğu için sınıflardaki masa ve

sıralar, kullanılan araç-gereçler yeterlidir. Okulda iki tane Fen laboratuvarı, beş tane atölye ve işlik sınıfı, iki tane hızlı internet bağlantısı içeren bilgisayar sınıfı bulunmaktadır. Ayrıca bilgisayar ve çalışma masalarının olduğu bir tane kütüphane, bir tane konferans salonu ve büyük bir kantin bulunmaktadır.

- Okulun ısıtma sistemi doğalgaz merkezi kalorifer olmakla birlikte ısınma ve aydınlanma sistemleri yeterlidir.
- Okul bahçesi vardır; bahçe içerisinde öğrencilerin eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayacak park, bank ve çardaklar bulunmaktadır.
- Okulun öğrenci sayısı fazla olduğundan ikili öğretim yapılmaktadır (sabahçı-öğlenci uygulaması).
- Okul Kars ili merkezinde bulunduğundan ulaşım kolaylıkla sağlanmaktadır.
- Okulda satranç turnuvaları, çam fidanı ekimi öğrencilerin bilişsel ve sosyal gelişimini destekleyici birçok etkinlik yapılmaktadır.
- Okulun Kars ili genelinde öğrenci başarısı oldukça yüksektir; il genelinde yapılan sınavlarda genelde yüksek dereceler alınmaktadır.
- Veli profili öğrenciye karşı oldukça ilgili ve sosyo-ekonomik düzeyi standartların üstünde olan velilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen iki okulun yapı ve özelliklerine yönelik görüşme yapılan 14 sınıf öğretmeninin çalıştıkları okulların fiziksel yapısı, okul yönetimi ve okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyine ilişkin görüşleri alınmıştır. Öğretmen görüşleri az talep edilen ve çok talep edilen okullara göre gruplandırılmış, her iki gruptaki görüşler ayrı ayrı yorumlanmış, okulların yapı ve özelliklerine ilişkin bilgilere ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar öğretmen ifadelerine de yer verilerek aşağıda sunulmuştur:

### 3.2.1.1 Az Talep Edilen Okulun Yapı ve Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Az talep edilen okulun öğretmenleri genel olarak sınıf mevcutlarının fazla olduğunu ve sınıfların kalabalık olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durumun eğitim öğretim etkinliklerini, derslerdeki öğrenci başarısını olumsuz etkilemesinden yakınmaktadırlar.

“Bu yöreye göre okulumuzdaki sınıflar oldukça kalabalık. Araç-gereçler ise yetersiz.” (Ö 4)

Ayrıca öğretmenlerin çoğu, ders araç gereçlerinin yetersiz olduğu, okulun fiziki yapısının elverişsiz olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Öğrenci başarısı ve etkili sınıf yönetimi açısından fiziksel ortamın doğru bir şekilde düzenlenmesi (araç-gereç durumu, öğrenci sayısı, ... gibi) oldukça önemlidir.

“Kaynaklar ve fiziksel özellikler açısından eksikleri olan bir okul. Fotokopi makinesi, çok amaçlı salon, spor salonu, bilgisayar sınıfı, projeksiyon makinesi gibi.” (Ö 3)

“Okulumuz araç-gereç, materyal yönünden yetersiz.” (Ö 5)

Okulun yönetim yapısı incelendiğinde öğretmenlerin genel olarak okulun yapısı ve okul yönetimi bakımından ciddi bir sorun yaşamadıkları, okul yönetimiyle çok ilgili olmadıkları görülmüştür.

“Yönetimle fazla bir diyalogum yok. Genellikle ders araç-gereçleri konusunda sıkıntı çekeriz.”(Ö 1)

Öğretmenler okul kurallarının katı bir şekilde işlemediğini ve en uygun şekilde düzenlendiğini ifade etmektedirler.

“Okul kuralları ve yönetim yapısı öğretmen öğrenci ve idareci arasında uyumluluk esas alınarak sürdürülüyor.” (Ö 3)

Okulun bulunduğu çevre ve velilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin çoğunun problem yaşadığı konu; velilerin ilgisiz tutum ve yaklaşımları ile sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olmasının eğitim-öğretime olumsuz bir şekilde yansımalarıdır.

“Okulun bulunduğu çevre sosyo-ekonomik bakımdan oldukça geri. Bu durum eğitimi ve öğrenci yaşantısını etkilediği için okulun başarı düzeyi düşük.” (Ö 2)

“Okulumuza gelen çocukların aileleri kırsal kesimden olduğu için ekonomik olarak zayıflar. Bu durum okulun eğitim öğretimini olumsuz etkiliyor. Velilerin okula karşı ilgileri oldukça zayıf.” (Ö5)

### **3.2.1.2 Çok Talep Edilen Okulun Yapı ve Özelliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri**

Çok talep edilen okulun öğretmenleri okuldaki öğrenci sayısının fazla olduğunu ve bundan ötürü sınıfların kalabalık olduğunu ifade etmişlerdir.

“Öğrenci sayısı fazladır. Bu yüzden tekli eğitim yapılamamaktadır.” (Ö 12)

Öğretmenler çalıştıkları okulun yeni yapılmış bir bina olduğunu belirterek ders araç-gereçleri, fiziksel yapı ve donanım bakımından okulun yeterli ve elverişli olduğunu, ancak zaman zaman ders saatlerinin yoğunluğu nedeni ile araç-gereçlerin ulaşılabilir olmadığını ifade etmişlerdir.

“Okulumuz bina olarak yeni olduğu için yeterli düzeyde şartlara sahiptir.” (Ö 13)

“Okulun fiziksel özellikleri uygun. Okulumuzda eğitim-öğretim için gerekli olan materyaller, araç-gereç ve kaynaklar yönünden sıkıntı yok. Fiziksel özellikler standartlara uygundur, gerekli bütün araç-gereçler mevcuttur.” (Ö 8)

“Okulun fiziki yapısı ülke şartları gözönüne alındığında oldukça iyi. Fakat normal öğretim yapılmadığından derslikler ve diğer bölümlerden yeterince faydalanılmıyor. Ayrıca okuldaki araç-gereç ders sıklığından pek kullanılamamaktadır.” (Ö 11)

Okullardaki yönetim ve idare yapısını işleyişi ve temel prensipleri de sınıf yönetimi anlayışını etkilemektedir. Okul idaresinin bu tür davranışlara yönelik tutum ve yaklaşımları öğretmenleri etkilemektedir. Okulun yönetim yapısı incelendiğinde öğretmenlerin genel olarak okulun yapısı ve okul yönetimi ve okul kuralları bakımından oldukça memnun oldukları, okul yönetim sisteminin düzenli işlediğini düşündükleri ve bu konuyla ilgili herhangi bir sıkıntı yaşamadıkları görülmektedir.

“Köklü kuralların uygulandığı bir okul. Ayrıca eğitim kalitesi de oldukça iyidir.” (Ö 6)

“Okul yönetimi uyumlu ve gayretlidir, çaba sarfetmektedir. Okul kuralları öğrenciye güzel davranışlar kazandırma amaçlıdır.” (Ö 9)

“Okul kuralları yönetmelik gereği ve doğrultusunda kurallara uygun yönetilmektedir; yönetim yapısı iyi olmakla birlikte okulumuzda kuralcılık hâkimdir.” (Ö 10)

Ailelerin ve yaşanılan çevrenin istenmeyen davranışlar üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Çocuk etrafındaki herkesi model alır ve tüm bu gözlemleri sonucunda bir şema geliştirerek davranışlarına bu şekilde yön verir. Çevresinde model aldığı kişilerin davranışları olumsuz ise çocukta bu davranışları benimser ve sınıfta bu tür davranışlarını istenmeyen davranış olarak yansıtır. Bu amaç doğrultusunda öğretmenlere okulun çevresi ve velilerin sosyo-ekonomik düzeylerine yönelik görüşleri soruldu. Öğretmenlerin büyük bir kısmı okulun bulunduğu sosyal çevre ve velilerin sosyo-ekonomik düzey bakımından oldukça iyi bir profil oluştuğu konusunda aynı düşünceyi ifade etmektedirler.

“Okulun veli profili iyi, ancak velilerin beklentileri çok fazla.” (Ö 8)

“Sosyo-ekonomik düzey il geneline göre yüksek.” (Ö 7)

Yukarıda belirtilen öğretmen görüşleri ve okulların sahip oldukları göz önüne alındığında, amaçlı seçilen iki ilköğretim okulunun araştırmanın amacına uygun şekilde

birbirine tamamen uç, farklı özellikler gösterdiği görülmektedir. Sözkonusu görüşmeler ve gözlemler soucunda elde edilen veriler; fiziksel özellikleri, araç-gereç, öğrenci başarısı, veli talebi, öğretmen nitelikleri, sahip olunan olanaklar bakımından birbirlerinden tamamen farklı ve uç özellikler gösteren bu iki okulun uç örneklem yoluyla seçilme nedenlerini oluşturmaktadır.

### **3.3 VERİLERİN TOPLANMASI**

Nitel araştırmalarda çoğunlukla üç tip veri toplama söz konusudur. Bunlar; “araştırmanın yer aldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özelliklere ilişkin “çevreyle ilgili veriler”, araştırma süresince neler olup bittiğini ve araştırma grubunun bundan nasıl etkilendiğini ortaya koyan “süreçle ilgili veriler”, araştırma grubundaki bireylerin süreç hakkındaki düşüncelerine yönelik “algılara ilişkin veriler”dir. Bu verileri toplamak için araştırmacının bazı nitel veri toplama yöntemlerini kullanması gerekir. Nitel araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan üç tür veri toplama yöntemi vardır: Görüşme, gözlem ve yazılı dökümanların incelenmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Araştırmanın genel amacı çerçevesinde yukarıda bahsedilen veri toplama türlerinden “algılara ilişkin veri” ile “çevreyle ilgili veri” toplama süreci gerçekleşmiştir. Araştırmada görüşme yöntemi kullanılmıştır.

#### **3.3.1 Görüşme**

Uzman bir kişi veya araştırmanın denekleriyle genellikle karşılıklı konuşma (yüz yüze, telefonla veya video konferansla görüşerek) yapması yoluyla veri toplanmasını içerir. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak, görüşülecek deneklerin (cevaplayıcıların) kimler olacağını, görüşmenin içeriğinin ve görüşme sürecinde yapılacak etkinliklerin çok detaylı olarak belirlenmesi gerekir (Tan, 2008: 342). Görüşme, araştırmada cevabı aranılan sorular çerçevesinde ilgili kişilerden veri toplama şeklinde ifade edilebilir. Görüşme belirli bir araştırma konusu veya bir soru hakkında derinlemesine bilgi sağlar (Büyüköztürk, 2011a). Görüşmede söylenenlerin, yüzeysel anlamları yanında “gerçek”

ve derinliğine anlamları da çıkartılabilir (Karasar, 2004). Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniğinin belirleyici özelliği de, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarma olmaktadır (Kuş, 2012).

Araştırmanın verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak bireysel görüşmeler yürütülmüştür. Derin, yeni bilgiler vermesi ve cevaplayıcıya serbestlik sağlaması nedeni ile araştırmada bu teknik kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının bir diğer nedeni; araştırmanın amacına uygun olarak, görüşülen araştırmacıların deneyimlerini keşfe yönelik bir görüşme sürecinin hedeflenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Yüz yüze görüşme, görüşmecinin, görüşülen kişi ile olumlu ve iyi bir bağ kurmasını sağlar. Görüşmeciye hem dinleme hem de gözlem yapma olanağı verir. Diğer veri toplama yöntemlerine göre daha karmaşık sorular sorulmasını sağlar. Ayrıca, veri toplama aracının uzun olduğu durumlarda etkili bir veri toplama yöntemidir (Büyüköztürk, 2011a). Belirtilen nedenlerden ötürü araştırma verilerinin elde edilmesinde yüzyüze görüşmeler yapılmıştır.

Bu araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen *yarı yapılandırılmış* görüşme formu kullanılarak öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir. Görüşme formları uzman görüşleri ve literatüre dayalı olarak hazırlanmıştır. Öncelikle araştırmanın amacına ulaşmak için, istenmeyen davranışlar ve bu davranışların şiddet ve sıklıklarına göre türleri, bu davranışlardan düşük düzeyde istenmeyen davranışları belirlemek üzere çeşitli çalışmalar incelenmiştir. Ancak literatürde öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik yeterli bilgi ve içeriğe ulaşamadığından, görüşme sorularının içeriğinin araştırmanın amacına uygun olması sağlamak için, uzman görüşü alma yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla Türkiye’deki 24 üniversiteden (devlet ve vakıf üniversiteleri) 28 öğretim üyesine, e-posta adresleri yoluyla ulaşılarak, listelenen istenmeyen davranışları şiddet ve sıklıklarına göre “düşük, orta ve yüksek düzeyde istenmeyen davranışlar” olarak sınıflandırmaları istenmiştir. Öğretim üyelerinin e-posta adreslerine yollanan form EK 4’te sunulmuştur. Bu çalışmanın yanı sıra öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerin hangi düzeyde, ne tür tepkiler verdiklerine yönelik yapılan çalışmalar da araştırılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yürütülen bu çalışmada kullanılan görüşme formları yukarıda bahsedilen çalışmalar ve uzman görüşü sonucunda hazırlanmış, öğretmenlere ve öğrencilere uygulanabilecek forma dönüştürülmüştür. Hazırlanan görüşme formları EK-2 ve EK-3'te sunulmuştur. Görüşme formları; kolay anlaşılabilen, her sorunun bir odağı olduğu bir biçimde hazırlanmıştır. Çok boyutlu sorular sorulmamasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte farklı türde sorular hazırlanmış, bunlar mantıklı bir düzen çerçevesinde sıralanmış, yönlendirici olmaktan uzak bir biçimde hazırlanmıştır. Sorular katılımcıların düşük düzeyde istenmeyen davranış türleri ve bunlara yönelik verilen öğretmen tepkilerini ortaya çıkarmaya odaklı hazırlanmıştır.

Uç örnekleme yöntemi ile seçilen Kars ili merkezindeki az ve çok talep edilen iki okuldan 14 öğretmen ve 120 öğrenci ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın etiği açısından, görüşme yapılan öğretmenlerin isimleri Ö 1, Ö 2, Ö 3, ... şeklinde kodlanırken, öğrencilerin isimleri de (çok talep edilen okul "Ç", az talep edilen okul "A" şeklinde ve sınıf düzeylerine göre 1., 2., ... olacak şekilde) A 1., Ç 2., ... şeklinde kodlanmıştır. Görüşmelerin tümü araştırmacı tarafından yönetilmiştir. Sorular sorgulayıcı bir tutumla değil, bilgi vermeye davet edici ve güven verici bir konuşma tarzında sorulmuştur.

Görüşmelerin başında öğretmenlerin rahat olmalarını sağlamak ve görüşmeye yönelik güven ve güdülerini arttırmak için görüşmeler sessiz ve güven verici bir ortamda, görüşmecilere karşı resmi bir davranış sergilenilmesinden kaçınılarak yapılmıştır. Öğrencilerin sorulara yönelik duygu ve düşüncelerini tüm gerçekliği ile dışa vurması için cesaret verici tavır ve tutumlar sergilenmiştir. Görüşme soruları, görüşme formuna bakılarak değil, görüşmeciyle göz teması kurularak günlük dilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar konusunda geri bildirimde bulunulmuş, verdikleri yanıtların niteliğini arttırmaya teşvik edici mesajlar verilmiş ve açık olmayan yanıtlara yönelik doğru algılamaları sağlamak için teyitler uygulanmıştır. Bunun dışında sorulan sorulara karşı tarafın rahat, doğru ve dürüst cevaplar vermesini sağlamak amacı ile görüşülen bireylere verilerin gizli tutulacağı, isimlerinin ve okul isimlerinin açıklanmayacağı ve verilerin yüksek lisans tezi için



kullanılacağı belirtilmiştir. Böylelikle araştırmacı ve görüşmeciler arasında bir güven ortamı oluşturulmuştur.

Soruların tümü araştırmacı tarafından sorulmuştur. Verilerin daha güvenilir ve eksiksiz toplanması amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmak istenmiş; ancak araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin ısrarla karşı çıkmaları üzerine, görüşme sırasında ses kayıt cihazı ve herhangi bir kayıt cihazı kullanılmamıştır. Görüşme ile elde edilen veriler not alma yöntemi ile kaydedilmiştir. Her görüşmenin ardından tutulan notlar düzenlenmiştir. Öğretmenlerle yapılan en kısa görüşme 10 dakika, en uzun görüşme ise 27 dakika sürmüştür. Konunun hassasiyetinden dolayı bazı öğretmenler çok fazla bilgi vermemeyi tercih etmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşleri; cinsiyet, yaş, öğretmenlik mesleğindeki hizmet süreleri, mezun oldukları bölümler, sınıf mevcutları gibi değişkenlere göre de değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin kişisel bilgilerine yönelik veri elde etmek amacıyla hazırlanan demografik bilgi formu öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Hazırlanan demografik bilgi formu EK 1’de sunulmuştur. Elde edilen veriler dahilinde öğrencilerin ne gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlar gösterdikleri, bu durumda öğretmen tepkilerinin neler olduğu, bu davranışların ortaya çıkma nedenleri ile öğrenciler tarafından gösterilme amaçlarına yönelik eğitimcilerin deneyimlerinden yola çıkılarak, öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlar ile baş edebilmesi ve etkili bir şekilde yönetebilmesi için öneriler ve çözüm yolları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Görüşme yapılan kişilerin hepsine sorular aynı sıra ile sorulmuştur. Görüşmecilerin verdikleri cevaplarda herhangi bir sınırlama yapılmamıştır. Böylece öğretmenlerin konu ile ilgili noktalarda kendilerinin önemli gördükleri fikirleri açıklamalarına olanak sağlanmıştır.

Hazırlanan görüşme soruları, görüşmeciler tarafından genellikle anlaşılır bulunmuştur. Görüşme sırasında herhangi bir zaman sınırlaması yapılmamış olup, görüşmenin olası süresi önceden katılımcılara bildirilmiştir. Araştırma süresince veri toplamada, nitel araştırmacının veri kaynaklarına yakın olma, olay ve olguları bütüncül ve çok yönlü bir yaklaşımla görme ve yansıtmaya çalışma, katılımcı rol, ortam özelliklerine göre çeşitli

iletişim stratejilerini kullanma, deneklerle doğrudan görüşme, araştırma deseninde esneklik ve tümevarımcı analiz gibi görev ve sorumlulukları yerine getirilmiştir.

### **3.4 GEÇERLİK**

Bilimsel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik önemli bir konudur (Karasar, 2004). Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir (Kirk & Miller, 1986). Bu araştırmada, veri toplama araçlarının hazırlanmasında, nitel araştırma anlayışları çerçevesinde gerekli geçerlik stratejileri yürütülmüştür. Uygulanan stratejiler hakkında ilgili başlıkların altında gerekli açıklamalar yapılmasına rağmen genel olarak burada da değinmenin yararlı olacağı düşünülmektedir.

#### **3.4.1 Nitel Araştırmalarda Geçerlik**

Geçerlik testin bireyin ölçülmek istenen özelliğini ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır. Genel anlamda geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir (Büyüköztürk, 2011b: 167).

Görüşmelerin gizli tutulacağına yönelik katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli tutulması, katılımcıların görüşme sırasındaki ifadelerinin kendilerine teyit edilmesi, görüşme sırasında not alınması, sorulan sorulara yönelik uzman görüşlerinin önceden alınması araştırmanın geçerliğini oluşturmaktadır.

##### **3.4.1.1 İç Geçerlik**

İç geçerlik, araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarmadaki yeterliğine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmanın iç geçerliği konusunda şu özellikler belirtilebilir:

- a. Araştırmanın bulguları, oluşturulan kavramsal çerçeve ve kuramla uyumlu bulunmuş, ortaya çıkan kavramların anlamlı bir bütün oluşturduğu görülmüştür.

- b. Araştırmada doğrudan alıntılara yer verilmiş, bunlardan yola çıkarak sonuçlar açıklanmıştır.
- c. Görüşme sırasında sorulan soruların cevaplarının anında not alınması, görüşmelerin güvenli ve sessiz bir ortamda yapılması, öğretmenlerin görüşme sırasında kendilerini rahat hissetmelerinin sağlanması araştırmanın iç geçerliğini oluşturmaktadır.

### **3.4.1.2 Dış Geçerlik**

Dış geçerlik, elde edilen sonuçların benzer gruplara ya da ortamlara aktarılabilirliğine ilişkindir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu araştırmanın iç geçerliği konusunda şu özellikler belirtilebilir:

- a. Araştırmanın bulguları benzer ortamlarda test edilebilir nitelikte olup, araştırmada olası genellemelere olanak verecek şekilde kapsamlı tanımlara yer verilmiştir.
- b. Okuyucunun araştırma sonuçlarını kendi deneyimleri ile ilişkilendirebilmesi, literatüre uygun düzenlemeler yapılmıştır.
- c. Araştırma bulguları, benzer ortamlarda kolaylıkla test edilebilir niteliktedir.

## **3.5 VERİLERİN ANALİZİ**

Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Kavramlar bizi temaya götürür ve temalar sayesinde olguları daha iyi düzenleyebilir ve daha anlaşılır hale getirebiliriz. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği mantıklı bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. Araştırmadaki verilerin çözümlenmesinde nitel içerik analizi süreçleri yürütülmüştür. İçerik analizinde temel amaç; toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere

ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Bu araştırmada verilerin daha derin bir işleme tabi tutulması ve betimsel bir yaklaşımla farkedilemeyen kavram ve temaların içerik analizi ile keşfedilmesinden dolayı içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca alanyazın taraması ve analiz yapılırken yukarıda belirlenen ölçütlere uygun olarak yapılmasına çalışılmıştır.

Araştırmada bu kapsamda seçici kodlamayla bağlantılar kurularak kuram oluşturma safhasına geçilmeden önce çözümlene basamakları durdurulmuştur. Dolayısıyla öncelikle; açık kodlamayla, verilerin kodlanarak serbest kod listelerinin oluşturulması ve sonrasında kategorilerin oluşturulması ve atanması; yönelimli kodlamayla kodların ve kategorilerin ilintilenmesi ve son olarak bağlantılar kurularak bulguların dönüşümü aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Çözümlemeler sonucu elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya çıkan bazı kavramlar, aralarındaki ilişkiyi yansıtacak biçimde modellenmiş ve kritik sözcükler üzerinden yorumlamalar yapılmıştır. Çözümlemeler; öğretmenlere yönelik kişisel bilgileri içeren demografik bilgi formları, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilerin öğretmen tepkilerini ortaya koyma amacıyla öğretmen ve öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarındaki sorulardan elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

## BÖLÜM IV

### BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde; araştırmada elde edilen bulgular görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar, katılımcıların genel özelliklerini içeren demografik bilgi formu ve araştırma sorusu temel alınarak sunulmuştur. İlk bölümde araştırma sorusuna yönelik gerekli bilgiyi sunmasından ötürü görüşmeye katılan öğretmenler hakkında bilgi verme gereği duyulmuştur. Ayrıca görüşmelerden aktarılan orijinal ifadelerde, parantez içinde verilen rakamlar öğretmenlerin adını temsil etmektedir. Araştırma sorusuna ilişkin elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

#### 4.1 KATILIMCILARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

##### 4.1.1 Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerine İlişkin Genel Bilgiler

Araştırmada görüşmeye katılan öğretmenlerin cinsiyetleri, yaşları, öğretmenlik mesleğindeki hizmet süreleri, öğrenim durumları, mezun oldukları bölümler, kaçınıcı sınıfı okuttukları, sınıflarındaki öğrenci sayıları, çalıştıkları okulda kaç senedir görev yaptıkları ve görev yapmakta oldukları okulun fiziksel özellikleri, öğrenci sayısı kuralları yönetim yapısı, eğitim öğretim için gerekli olan materyal, araç-gereç ve kaynaklar yönünden yeterlik düzeyi ve okulun bulunduğu çevrenin ve velilerin sosyo-ekonomik düzeyine yönelik görüşleri hakkında bilgi toplanmıştır.

Araştırmanın analizinin içerik analizi ile yapılmasına bağlı olarak her bir öğretmen kişisel özellikleri bakımından ayrı ayrı kodlanmış ve demografik bilgilerine ilişkin sonuçlar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 5. Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler**

Öğretmenler	Okul tipi	Cinsiyet	Yaş	Sınıf düzeyi	Branş	Kıdem	Öğrenci sayısı
Ö 1	Az talep edilen okul	Kadın	41-45	1.sınıf	Diğer	16-20 yıl	37
Ö 2	Az talep edilen okul	Erkek	46 ve üzeri	2.sınıf	Sınıf Öğrt.	26 yıl ve üzeri	23
Ö 3	Az talep edilen okul	Kadın	31-35	3.sınıf	Diğer	11-15 yıl	30
Ö 4	Az talep edilen okul	Kadın	41- 45	4.sınıf	Sınıf Öğrt.	21-25 yıl	34
Ö 5	Az talep edilen okul	Erkek	46 ve üzeri	5.sınıf	Sınıf Öğrt.	26 yıl ve üzeri	31
Ö 6	Çok talep edilen okul	Erkek	41- 45	1.sınıf	Sınıf Öğrt.	16-20 yıl	28
Ö 7	Çok talep edilen okul	Erkek	41- 45	2.sınıf	Sınıf Öğrt.	21-25 yıl	34
Ö 8	Çok talep edilen okul	Kadın	41- 45	2.sınıf	Sınıf Öğrt.	16-20 yıl	34
Ö 9	Çok talep edilen okul	Kadın	41- 45	3.sınıf	Diğer	16-20 yıl	34
Ö 10	Çok talep edilen okul	Erkek	41- 45	4.sınıf	Diğer	16-20 yıl	27
Ö 11	Çok talep edilen okul	Erkek	31- 35	4.sınıf	Sınıf Öğrt.	11-15 yıl	27
Ö 12	Çok talep edilen okul	Erkek	46 ve üzeri	5.sınıf	Diğer	21-25 yıl	30
Ö 13	Çok talep edilen okul	Erkek	41- 45	5.sınıf	Sınıf Öğrt.	11-15 yıl	33
Ö 14	Çok talep edilen okul	Erkek	46 ve üzeri	5.sınıf	Diğer	21-25 yıl	26

Uç örnekleme tekniğiyle, öneri üzerine seçilen 9'u erkek, 5'i kadın olmak üzere toplam 14 öğretmenle görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerin 5 tanesi az talep edilen okulda, 9 tanesi ise çok talep edilen okulda çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin cinsiyetleri çalıştıkları okullara göre şu şekildedir: Çok talep edilen okuldaki 9 öğretmenin 3'ü kadın, 6'sı erkek; az talep edilen okuldaki 5 öğretmenin ise 2'si kadın, 3'ü erkektir. Çalışmaya katılan 14 öğretmenin 5'i kadın, 9'u erkektir.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin yaş aralıkları incelendiğinde, 41-45 yaş aralığında yığılma olduğu görülmektedir. Her iki okuldaki öğretmenlerin yaş aralığı 31-35 yaştan başlamaktadır. Çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin çoğunun orta yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Çalışma grubunun öğretmenlik mesleğindeki hizmet sürelerine yönelik şu bilgilere ulaşıldı: Sınıf öğretmenlerinin meslekteki hizmet süreleri incelendiğinde 16-20 yıl arası çalışan öğretmenlerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. 11 yıldan daha az çalışan öğretmen bulunmamaktadır. Her iki okuldaki öğretmen grubunun mesleklerinde deneyim sahibi oldukları ortaya çıkmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin yarısından fazlasının (% 57,14) Eğitim Fakültesi-Sınıf Öğretmenliği programından, öğretmenlerin diğer kısmınının da sınıf öğretmenliği dışındaki alanlardan mezun oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 8 tanesi sınıf öğretmenliği mezunudur. Diğer 6 öğretmen farklı alan mezunudur. Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin 5 tanesi sınıf öğretmeni olmakla beraber bir tanesi Fen- Edebiyat bölümü, biri yüksek lisans mezunu, diğer iki öğretmenden bir tanesi Jeoloji Mühendisliği, diğeri ise Kamu Yönetimi alanı mezunudur. Az talep edilen okuldaki 5 öğretmenin 3 tanesi sınıf öğretmenliği mezunu, bir tanesi Kimya Öğretmenliği mezunu, bir tanesi de Eğitim Bilimleri-Eğitim Programı ve Yönetimi mezunudur.

Çalışma grubu 1.,2.,3.,4. ve 5. sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Önerilen öğretmenler arasından farklı sınıflar okutan bireyler seçilerek farklı sınıflara sahip öğretmenlerin, okuttuğu sınıftan kaynaklı, istenmeyen davranışlara yönelik tepkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Amaç, ilköğretim birinci kademedeki tüm sınıf düzeylerini araştırma amacı doğrultusunda incelemektir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayıları incelendiğinde sınıfların kalabalık olduğu gözlemlenmiştir. Sınıf mevcudu ortalamasının 30-31 öğrenci olduğu

görülmektedir. Az talep edilen okuldaki 5 öğretmenin toplam 155 öğrencisi bulunmaktadır ve ortalama her öğretmenin sınıfında 31 öğrenci bulunmaktadır. Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin toplam 273 öğrencisi bulunmaktadır. Ortalama her sınıfta 30 öğrenci bulunmaktadır. Sahip oldukları olanaklar bakımından uç özellikler gösteren okulların her ikisinde de sınıfların kalabalık olduğu görülmektedir.

#### 4.1.2 Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Genel Bilgiler

Araştırmanın amacı doğrultusunda az ve çok talep edilen okullardaki 3., 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucu elde edilen veriler görüşme formları ile sağlanmıştır. Öğretmenlerin isteği üzerine 1. ve 2. sınıf öğrencileri ile görüşme yapılmamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere yönelik bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

**Tablo 6. Katılımcılara İlişkin Genel Bilgiler**

Sınıflar	Az talep edilen okul (A)			Çok talep edilen okul (Ç)		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
<b>3.Sınıf</b>	8	6	<b>14</b>	7	7	<b>14</b>
<b>4.sınıf</b>	13	-	<b>13</b>	-	-	-
<b>5.sınıf</b>	14	7	<b>21</b>	10	13	<b>23</b>
<b>TOPLAM</b>	35	13	<b>48</b>	17	20	<b>37</b>

Toplam 120 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Az talep edilen okuldan 49 öğrenci, çok talep edilen okuldan 71 öğrenci ile görüşme yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda görüşme yapılan 35 öğrencinin cevapları geçersiz olarak görüldüğünden değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırma verileri, 85 öğrencinin görüşme formlarının



değerlendirilmesi ile elde edilmiştir. Bu öğrencilerin 52'si kız, 33'ü erkek öğrencidir. Öğrencilerin 28'i 3. sınıf, 13'ü 4. sınıf ve 44'ü 5. sınıf öğrencisidir.

## **4.2 PROBLEM DURUMUNA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR**

### **4.2.1 Sınıf Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Düşük Düzey İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri Nelerdir?**

Araştırmanın problem durumu kendi içerisinde 6 başlıktan oluşmaktadır. Bu bölümler öğretmenlerin kıdem, cinsiyet, yaş ve öğretmenlik mesleği eğitimi alındığı öğretim kurumunun niteliği gibi kişisel özelliklerine bağlı olarak istenmeyen davranışları tanımlama, düşük düzeyde istenmeyen davranışlar ve bunlara yönelik tepkileri belirleme konusunda üzerinde durulması gereken önemli noktalar. Çalışma grubu her bir bölüm için ayrı saptamalarda bulunmuştur. Amaç, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkileri belirlemektir.

#### **4.2.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarda Öğrencilerinin Sıklıkla Karşılaştıkları Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları**

İstenmeyen öğrenci davranışları sıklık ve şiddetlerine göre düşük, orta ve yüksek düzeyde sınıflandırılmaktadır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları sınıflarda en sık görülen istenmeyen davranışlardır. Araştırmaya katılan öğretmenler, sınıflarında sıklıkla düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Çalışma grubuna, bu davranışlardan hangileri ile sınıflarında karşılaştıkları sorulmuştur. Öğretmenlerin hangi davranışları düşük düzeyde istenmeyen davranış olarak gördükleri ve okulun özellikleri ile öğretmenlerin cinsiyetine bağlı olarak bu davranış türlerinden hangilerinin sıklıkla görüldüğünün belirlenmesi amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak öğretmenlerin görüşleri sonucu ortaya çıkan ifadeler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 7. Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Sıklıkla Karşılaştıkları Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Parmak kaldırmadan konuşma	2	7	9	3	1	4	13
Ders sırasında dersle ilgisi olmayan şeylerle meşgul olma	1	4	5	1	-	1	6
Arkadaşlarını rahatsız etme/öğrenmelerini engelleme	-	3	3	1	2	3	6
Karşıdakinin sözünü yarıda kesme	2	2	4	1	1	2	6
Aynı anda konuşup gürültü yapma	-	3	3	2	1	3	6
Arkasına dönerek konuşma	1	2	3	1	1	2	5
Ders zili çaldığında derse hazır beklememe	1	3	4	1	-	1	5
Ders sırasında izinsiz bir şeyler yeme-içme	2	3	5	-	-	-	5
İzinsiz yerinden kalkma	1	2	3	-	1	1	4
Çöpü yere atma	-	1	1	2	1	3	4
Dersle ilgisiz bir konuda yüksek sesle konuşma	1	2	3	-	-	-	3
Rahatsız edici sesler çıkarma	-	2	2	-	-	-	2
Hayal kurma	1	1	2	-	-	-	2
Sınıfta izinsiz dolaşma	-	1	1	1	-	1	2
Oturduğu yerde kıpırdanma	-	1	1	1	-	1	2
Arkadaşından kalem silgi alma bahanesiyle dersi bölme	-	2	2	-	-	-	2
Derse geç gelme/geç kalma	-	1	1	-	1	1	2
Nesneleri fırlatma	-	2	2	-	-	-	2

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Sırada uygunsuz oturma	1	-	1	1	-	1	2
Kısa süreli komiklikler yapma	-	-	-	-	1	1	1
Çöp başında gereksiz bekleme	-	-	-	1	-	1	1
Şikayet etme	-	-	-	1	-	1	1
Araç - gereç getirmeme	1	-	1	-	-	-	1
Derste uyuma	-	-	-	1	-	1	1
Fısıldama	-	1	1	-	-	-	1
Ödev yapmama	-	1	1	-	-	-	1

Sınıflarda, en çok “izinsiz konuşma, başkalarını rahatsız etme” gibi düşük düzeyde, küçük istenmeyen davranışların görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin çoğu sınıflarında en sık görülen düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışının “parmak kaldırmadan/izin almadan konuşmak” olduğunu söylemişlerdir. Öğrencilerin parmak kaldırmadan, söz istemeden konuşmaya çalıştıklarını, bazen parmak kaldırırken aynı anda sesli şekilde konuştuklarını, bunun da sınıfta engellenemeyen bir gürültüye neden olduğunu ifade etmişlerdir.

“Burası kırsal alan. Çocuklara söz hakkı verilmediğinden kendilerini ifade etme çabasındalar. Bu nedenle de çocukların çoğu parmak kaldırmadan konuşuyor.” (Ö 4)

“Çocuk hem parmak kaldırmadan konuşmaya çalışıyor, hem de parmak kaldırdığında ‘öğretmenim’ diye bağıyor.” (Ö 3)

Çalışmaya katılan öğretmenlerin bazıları, öğrencilerin ders sırasında dersle ilgili olmayan şeylerle meşgul olmalarından yakınmaktadır. Bu davranışın öğrencilerin dikkat dağınıklığından veya sıkıldıkları için ortaya çıktığını söylemekle birlikte bunun

sonucunda öğrencinin dikkatinin dağıldığını vurgulamaktadırlar. Ders dışı şeylerle meşgul olma davranışının çok talep edilen okulda daha fazla görülmesi, öğrencinin derste dikkatini çekecek etkinlikler düzenleme konusunda sınıf öğretmenlerinin yetersiz ve ilgisiz olduklarını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrencilerin arkasına dönerek arkadaşları ile konuşma davranışının da sıklıkla görüldüğünü belirtmişlerdir.

“Ders anlatırken bir bakıyorum arkasına dönmüş, arkadaşı ile sohbet ediyor.” (Ö 7)

Öğrencilerin çoğu zaman arkadaşlarının öğrenmesini engelleyici ve onların dikkatinin dağıtıcı davranışları gösterdikleri ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden bazıları, ders sırasında bazı öğrencilerin arkadaşlarının dikkatini dağıtacak davranışlar göstererek onları rahatsız ettiklerini ve dersi dinlemelerini engellediklerini belirtmektedirler. Bu aynı zamanda öğretmenin de dikkatinin dağılmasına neden olan bir davranıştır.

“Hem arkadaşının dikkatinin dağılmasına neden olan şeyler yapıyorlar, hem de arkadaşlarını rahatsız ediyorlar.” (Ö 11)

“Arkadaşlarının dikkatini dağıtacak şeyler yapıyor bazıları. Mesela sıraya kalemle vuruyor dersteysen. (Ö 2)

“Bazı öğrenciler yerinde duramıyor, arkadaşı ile uğraşiyor. Sürekli sağı solu, arkadaşını dürtüklüyor; rahatsız ediyor.”(Ö 1)

İzinsiz yerinden kalkma ya da izinsiz sırasından ayağa kalkma gibi davranışların da görüldüğü ifade edilmektedir. Yanısıra bazı öğretmenlerin öğrencilerin izinsiz sınıfta dolaştıklarını ifade etmektedirler.

“Sınıf seviyesi düşük olduğundan öğrenciler sınıfta dolaşıyorlar; bunun doğru olmadığını bilmiyorlar.” (Ö 1)

Ders zili çaldığında öğrencinin öğretmeni hazır bir şekilde beklememesi, sınıfta dolaşması ya da araç-gerecini hazırlayıp sırasında beklememesinin sınıf düzenini ve eğitim-öğretim çalışmalarını olumsuz etkilediği vurgulanmıştır.

“Ders zili çalmış ama çocuk hala hazır değil. Ders zili çalınca ayakta bekleyenler var.” (Ö 3)

“Ders zili çaldığında zamanında içeri girmiyorlar.” (Ö 7)

“Derse geç gelen öğrenci çocuğu derse almıyorum.” (Ö 5)

Bazı sınıf öğretmenleri sınıflarında öğrencinin bir başkasının sözünü kesme davranışının sıklıkla görüldüğünü belirtmişlerdir. Bu durumun hem öğretmenin motivasyonunu etkilediğini hem de eğitim-öğretim etkinliklerini böldüğünü söylemişlerdir.

“Çocukların bazıları konuşanlara saygı duymuyorlar, onları dinlemiyor ya da karşıdakinin sözünü yarıda kesiyorlar.” (Ö 1)

Çalışma grubundaki bazı öğretmenler, öğrencilerin yaşlarının küçük olmasının bir sonucu olarak ders sırasında zaman zaman bir şeyler yiyip içtiklerini, bu davranışı da düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışı olarak algıladıklarını ifade etmektedirler.

“Sınıfımızda beslenme kuralımız var: 3.dersin sonunda beslenme yapabilirler. Ancak zaman zaman 3. derse kadar dayanamayıp bir şeyler yiyip içenler oluyor; buna da müsaade ediyoruz.” (Ö 10)

Çalışmaya katılan öğretmenler, öğrencilerin çöpleri çöp kovası yerine genelde yere attıklarını belirtmektedirler. Öğretmenler bazı öğrencilerin ise sıralarında uygunsuz bir şekilde oturduklarını ifade etmektedirler. Bu davranışların görülmesi, öğrencilerin sınıf kurallarını içselleştirmediklerini ve anlamlandıramadıklarını, bu nedenle de sık sık kural dışı davranışlar gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da öğrenci kendisinin ve yanındaki arkadaşının derse yönelik dikkatini dağıtmaktadır. Bunun nedeni olarak, öğrencilerin özkontrol becerilerinden yoksun olmalarından ötürü herhangi bir dış müdahaleye ihtiyaç duydukları, aksi takdirde bu davranışın yanlış olduğunun farkına varmadan davranışı sürdürecekleri

vurgulanmaktadır. Öğrenci öz disiplin ve öz kontrol becerisini kazandığında davranışlarının sorumluluğunu alarak davranış değişikliğine gidecektir.

“Bazı öğrenciler çöpleri çöp kovasına atmıyorlar. Bunun nedeni de çocukların henüz otokontrollerini sağlayamıyor olmalarıdır. Bu nedenle bu öğrencilere bir dış etken, dıştan bir kontrol, müdahale gerekmektedir.” (Ö 1)

“Bazı öğrenciler çöpleri yere atıp yerleri kirletiyor. Temizliği bilmiyorlar. Bazıları da sırada oturmayı bilmiyor.” (Ö 3)

Sırada uygunsuz oturma davranışının kadın öğretmenlerin sınıfında sıklıkla görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum erkek öğretmenlerin sınıfında kuralların öğrenciler tarafından daha iyi anlaşıldığını göstermektedir.

“Öğrencilerden bazıları sırada yayılarak oturuyor. Bunu gördüğümde ‘O sıra iki kişiye ait.’ diyorum. Birbirlerini bu konuda uyardıklarını söylüyorum.” (Ö 9)

“Aynı anda konuşup gürültü yapma, dersle ilgisi olmayan bir konuda yüksek sesle konuşma ve rahatsız edici sesler çıkarma” gibi davranışlar da öğrencilerin öğretmenlerinin ve arkadaşlarının dikkatinin dağılmasına neden olan düşük düzeyde istenmeyen davranışlardır. Bu durumun dersin kısa süreli de olsa bölünmesine ve bunun doğal bir sonucu olarak da zaman kaybına neden olduğunu söylemektedirler.

“Hayal kurma, nesnelere (kalem, silgi gibi) fırlatma, oturduğu yerde kıpırdanma, arkadaşından kalem, silgi alma bahanesiyle dersi bölme, derse geç gelme/geç kalma” gibi daha az sıklıkta görülen ama öğretmenlerin rahatsızlık duydukları düşük düzeyde istenmeyen davranışlardan birkaçı olarak ifade edilmektedir.

Sınıflarda en az görülen düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarının; “kısa süreli komiklikler yapma, çöp başında gereksiz bekleme, araç-gereç getirmeme, derste uyuma, fısıldama, ödev yapmama, şikâyet etme” olduğu belirlenmiştir.

“Özellikle çocukların ders araç-gereçlerini unutmalarına, getirmemelerine kızarım; üstelik çok kızarım.” (Ö 8)

“Öğrencilerin ödev yapmaması, evde ders çalışmaması önemli sorunlarımızdan bir tanesidir.” (Ö10)

“Çocuklar sürekli birbirlerine olan kıskançlıklarından ötürü birbirlerini şikâyet ediyorlar.” (Ö 4)

“Bazı öğrenciler dersle ilgili getirmesi gereken araç-gereçlerini getirmeyi unutuyor ve yanındaki arkadaşından alıyor. Bu durumda yanındakini de rahatsız ediyor.” (Ö 14)

Çok talep edilen okuldaki erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere oranla daha fazla düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışı ile karşılaştıkları görülmektedir. Bu tür davranışlarla bu kadar sık karşılaşılması, öğretmenlerin bu davranışları önlemeye yönelik müdahale ve tepki yöntemlerinin etkili olmadığını ortaya koymaktadır. Bu davranışların erkek öğretmenlerin sınıfında daha fazla görülmesi, erkek öğretmenlerin daha otoriter ve kuralcı bir yaklaşımla sınıfı yönettiğini, bu baskının sonucunda da öğrencilerin tepki olarak daha fazla istenmeyen davranış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca öğrencilerin erkek öğretmenlerden korktukları, onlara olan sevgilerinin azalıp bunun sonucunda oluşan öfkelerini bu tür davranışları sıklıkla göstererek ortaya koydukları düşünülebilir.

Az talep edilen okuldaki kadın öğretmenlerin hepsi parmak kaldırmadan konuşmayı, sınıflarında en sık karşılaştıkları düşük düzeyde istenmeyen davranış olarak belirtmektedirler. Az talep edilen okulda, kadın öğretmenlerin sınıfında düşük düzeyde istenmeyen davranışların daha sık görüldüğü belirlenmiştir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, her iki okulda da sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarıyla sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir. Parmak kaldırmadan konuşma davranışının ise; en sık görülen düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışı olarak ortaya çıkmaktadır.

#### **4.2.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri**

Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme yapılan sınıf öğretmenlerine sınıflarında karşılaştıkları düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik olarak ne tür tepkiler verdikleri sorulmuştur. Öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen öğrenci

davranışlarına yönelik hangi tepkileri verdikleri ve verdikleri tepkilerin şiddetinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin verdikleri tepkiler aşağıdaki tabloda verilmektedir.



**Tablo 8. Öğretmenlerin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Sözel uyarı/ikaz etme	1	7	8	1	3	4	12
Açıklama yapma	2	6	8	1	3	3	11
Görmezden gelme	1	6	7	1	3	3	10
Söz hakkı vermeme		5	5	1	3	3	8
Aile ile iletişime geçme	1	4	5	1	3	3	8
Okul/sınıf kurallarını hatırlatma	2	4	6	-	3	2	8
Dikkat çekmeye çalışma	2	2	4	1	3	4	8
Soru tekniklerinden yararlanma	1	4	5	1	2	3	8
Göz kontağı	2	5	7	1	-	1	8
Beden dilini kullanma (jest, mimik, yüz fadesi, ...)	2	3	5	-	3	2	7
Nasihat, tavsiye verme	1	3	4	1	3	4	7
Mizahtan yararlanma	1	4	5	-	3	2	7
Öğrencinin empati kurmasını sağlama	1	4	5	1	1	2	7
Yerini değiştirme	1	2	3	1	2	3	6
Bağırma, kızma, azarlama	-	3	3	1	2	3	6

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Uygun davranışı övme	-	3	3	1	1	2	5
Görev/sorumluluk verme	2	-	2	1	2	3	5
Ara verme	-	4	4	-	1	1	5
Ceza verme	-	1	1	1	3	3	4
İsminle hitap etme	-	3	3	1	-	1	4
Gözdağı verme	2	-	2	1	1	2	4
Bireysel görüşme	1	-	1	1	2	3	4
Anlaşma/sözleşme yapma	1	1	2	-	1	1	3
Oyunlaştırma/oyundan yaralanma	-	-	-	1	2	3	3
Dayak	-	-	-	1	2	3	3
Ses tonunu yükseltme	-	1	1	-	1	1	2
Etkinliği değiştirme	-	1	1	1	1		2
Ödüllendirme	-	1	1	1		1	2
Rehberlik hizmetlerinden yararlanma	-	1	1	-	-	-	1
Küme/grup çalışması	-	1	1	-	-	-	1
Anlatım şeklini değiştirme	-	-	-	1	-	1	1

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en fazla “sözel uyarı, açıklama yapma ve görmezden gelme”

tepkilerini verdikleri ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin, bu tür davranışlara yönelik çoğunlukla düşük düzeyde müdahalelerde buldukları görülmektedir.

“Öğrencinin derse geç gelmesine ya da bazen geç kalmasına bir şey demem, bir şey yapmam. Sonuçta bu çocuklar küçük, üzerine çok gidemiyorsun. Onlara fırsat tanıyacaksın. Çocuğa ne yapması gerektiğini öğretmen olarak sen söyleyeceksin.” (Ö 2)

“İstenmeyen davranışlarının neden yanlış olduğunu, olumsuz sonuçlarını anlatırım .” (Ö 11)

Sözel uyarma tepkisinin bu kadar sık kullanılması, öğretmenlerin istenmeyen davranışların sonuçlarına yönelik diğer öğrencilerin dikkatini çekme, farkına varmalarını sağlama amacıyla olduklarını göstermektedir.

“Çocuk derste ders dışı herhangi bir şeyle uğraştığında, ‘Dersi dinleyelim.’ diye sesli şekilde uyarıyorum. Bunu direkt çocuğun kendisine değil, tüm sınıfa söylüyorum. Derste her şeyi amaçsız güldüğünde ise eğer tekrar etmiyorsa bu davranışı görmezden geliyorum çoğu zaman. Bazen izinsiz ayağa kalkıyor, bazen de sınıfta dolaşıyorlar. Sadece sesli olarak uyarıyorum. Çocukları sıkmamaya çalışıyor, onları hoşgörüyorum. Sonuçta 40 dakika boyunca ben de bir sandalyede oturamam.” (Ö 7)

Bununla birlikte bazı öğretmenler “sözel uyarı, açıklama yapma” gibi tepkilerin istedikleri sonucu vermediğini, istenmeyen davranışlarla başetmede etkili olmadığını ifade etmektedirler. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara uygun tepkiler verilmediğinde, davranışın şiddeti ve sıklığı da artmaktadır.

“Çocukların bazı davranışlarını görmezden geliyoruz. Ancak hiçbir zaman davranışlarının değişmesinde bunun etkisi olmadı.” (Ö 8)

“Çocukların çoğu parmak kaldırmadan konuşuyor. Ben de bu durumda çocuğa söz hakkı vermiyorum. Neden söz hakkı vermediğimi, bu davranışımın nedenini açıklarım.”(Ö 11)

“Çocukların sürekli gürültü yapmaları, özellikle ders çıkışı birbirlerini itekleyerek çıkmaya çalışmaları gibi davranışları büyük sorun. Konuşuyorum onlarla, davranışlarının sonuçlarını anlatıp açıklıyorum, uyarıyorum, olduğu gibi kabul etmeye çalışıyorum ama yine de değişmiyor. Çözüm bulamadım maalesef.” (Ö 1)

Öğretmenler “derste izinsiz yeme içme, yerinden izinsiz yerinden kalkma ya da sınıfta izinsiz dolaşma, sırada yayılarak/uygun olmayan şekilde oturma, kalem, silgi alma bahanesi ile dersi bölme ya da gereksiz çöp başında bekleme, sürekli konuşarak gürültü yapma” şeklindeki düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik genellikle *görmezden gelme* tepkisini verdiklerini ifade etmektedirler. Bu durum öğretmenlerin bu tür davranışlara yönelik hoşgörü içeren bir yaklaşım içinde oldukları biçiminde yorumlanabilir.

“Derste bazen bir şeyler yiyip içiyorlar. Eğer bu durum dersi etkilemeyecekse izin veriyorum, küçük çocuk bunlar çünkü.” (Ö 1)

“Gürültü yapan öğrenciyi kendi haline bırakıyorum, umarsamıyorum. Çünkü bunu dikkat çekmek için yapıyor.” (Ö 9)

Sınıflarda en fazla öğrencilerin parmak kaldırmadan konuşma davranışının görüldüğü ortaya çıkmaktadır. Çalışmaya katılan öğretmenler, öğrencilerin bu davranışına yönelik *söz hakkı vermeme* tepkisini verdiklerini ifade etmektedirler. Bu tepkinin az talep edilen okuldaki öğretmenler tarafından daha sık verildiği belirlenmiştir.

“Çocuklar sürekli parmak kaldırmadan konuşuyorlar. Böyle yaptıklarında onlara cevap hakkı vermiyorum. Arkadaşını örnek veriyorum.” (Ö 1)

Söz hakkı vermeme her zaman etkili bir tepki olmamaktadır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilen tepkilerin daha olumlu ve yapıcı olması, davranışın etkili bir şekilde yönetilmesi açısından önemlidir. Bu konuda az talep edilen okuldaki öğretmenlerin daha anlayışlı ve ılımlı bir yaklaşım içinde oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik öğretmenlerin yaklaşımlarının ve verdikleri tepkilerin büyük önem taşıdığını söylemişlerdir.

“Çocukların hepsine söz hakkı veririm. Bunlar küçük çocuk. Bazen havalardan dolayı bile izinsiz konuşuyorlar. Hepsine söz hakkı veririm. Çocuğa söz hakkı vereceksin, çocuk konuşmalı. İzinsiz yiyip içenlere de asla karşı çıkmam, genelde görmezden gelirim. Öğretmenin yaklaşımı bu konuda önemli.” (Ö 4)

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları konusunda aileler ile yapılacak olan işbirliği oldukça önem taşımaktadır. Ailenin desteğiyle öğrencilerin bu tür davranışların şiddetinin azaltılacağı, ortaya çıkmasının engelleneceği vurgulanmıştır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin bazıları, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik aile ile iletişime geçtiklerini ifade etmektedirler.

“Çocuk defterini kitabını unuttuğunda kızıyorum. Önce uyarıyorum. Kızıyorum, gerekirse sebebini öğrenmek için zorluyorum. Olmasa ailesi ile görüşüyorum.” (Ö 10)

“Çocukta çok büyük sıkıntı yoksa aileye başvurmam. Ancak sorun büyük sıkıntı oluşturuyorsa aile ile iletişime geçerim.” (Ö 14)

Aile iletişim eğer işbirliğine dayalı ise sonuç vermektedir. Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin, aile ile iletişime geçme tepkisini sorun davranışın nedenini öğrenerek işbirliği içinde sorunu çözme amacı ile verdikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının çözümünde verilecek en önemli tepki davranışın nedenini öğrenmeye çalışmaktır. Buna rağmen bazı öğretmenlerin bu tür davranışlara yönelik aileyi bir tehdit unsuru olarak kullandıkları ortaya çıkmaktadır.

“Çocuk ne desem de bu davranışından vazgeçmiyor. Ben de ‘Aileni ararım.’ diye çocuğun bu davranışından vazgeçmesi için korkutmaya çalışıyorum.” (Ö8)

“Bazen bakıyorum çocuğun dikkati başka yerde, hayal kuruyor. O zaman sesli uyarıyorum ama düzelmeyince aile ile iletişim kuruyorum.”(Ö 3)

Bu tür davranışlar yüzeyseldir, basit müdahalelerle çözülebilmektedir. Dolayısı ile bazı öğretmenlerin aile ile iletişim tepkisini tehdit etme, korkutma amacı ile kullanmaları öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara aşırı tepkiler verdiğini göstermektedir.

“Ders geç kaldıklarında ya da zil çaldığında hala ayakta olduklarında doğrudan velileri uyarıyorum.” (Ö7)

Özellikle az talep edilen okuldaki öğretmenlerden bazıları, bu davranışlara yönelik aileden destek görmediklerinden yakınmaktadırlar.

“Çocuğun dikkati dağıldığında ailesi ile birebir görüşüyorum. Ancak aileden dönüt yok. Aileden destek olmadığından bizim verdiğimiz yetersiz kalıyor. Çevredeki veliler ilgisiz.” (Ö 1)

Sınıftaki düzen ve disiplinin geliştirilmesi bakımından sınıf kurallarının belirlenmesi önemlidir. Ayrıca öğrenciye hangi durumda nasıl davranacağını gösterdiği için, kurallar ders içerisinde gereksiz zaman kaybını engellemektedir. Okul ve sınıfta belirlenen kuralların, davranış değiştirme ve istenmeyen davranışları azaltma yönünden önemi vurgulanmıştır. Öğretmenler öğretmen, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik kuralları hatırlatma tepkisini sıklıkla verdiklerini söylemişlerdir.

Çok talep edilen okuldaki öğretmenler düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik sınıf kurallarını hatırlatma tepkisini sıklıkla vermektedirler. Okuldaki kadın ve erkek öğretmenlerin bu tepkiyi sıklıkla kullanma gereksinimi duyması, ilköğretim öğrencilerinin sınıf düzenini oluşturan yaşantı ve davranış örüntülerini, istenmeyen davranışların neler olduğunu yeterince kavrayamamalarından; öğretmenlerin de sınıf kurallarının belirleyicisi ve uygulayıcısı olduğu şeklinde otoriter bir rol algısına sahip olmalarından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle düşük düzeyde istenmeyen davranışları etkili şekilde yönetebilmek için, kuralların öğretmen ve öğrenciler tarafından birlikte hazırlanması gerekmektedir.

“Bizim, sınıfta kurallarımız var. Örneğin; derste izinsiz yiyip içemezler. Üçüncü ders beslenme saati ve ancak o zaman yeme içme olabilir. Çocuklara sürekli kural hatırlatıyorum.” (Ö 10)

“Sık sık kuralları hatırlatırım. Çocuk, kendisi kural belirleyince daha etkili oluyor, uyuyor kurallara. Örneğin; ders zili çaldığında sınıfa gidiyorum ve çocukların yerlerine oturmadıklarını görüyorum. ‘Önce öğretmen, sonra çocuklar çıkar, girer.’ şeklinde kuralımız var. Ben onların hazır olmasını bekliyorum. Kuralı hatırlatıyorum. Teneffüse çıkmak için çocuk kurala uymak zorundadır. Disipline önem veririm.” (Ö 11)

Düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik çeşitli tepkiler verilmektedir ancak bu tepkilerin hepsi istenilen sonucu vermemekte, davranış değişikliği de

sağlamamaktadır. Bu durumun öğretmenlerin, öğrencilerin yaş ve seviyesine uygun tepkileri vermemesinden kaynaklanmaktadır. Çalışma grubu, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına “nasihat verme, tavsiyede bulunma” tepkisini verdiklerini ifade etmektedir. Az talep edilen okulda öğretmenlerin çoğunun bu tepkiyi verdikleri ortaya çıkmaktadır. Çok talep edilen okuldaki öğretmenler ise bu tepkiyi daha az kullanmaktadırlar. “Nasihat verme, tavsiyede bulunma” tepkisinin her iki okulda da genelde erkek öğretmenler tarafından kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

“Çocuklara bu davranışlarının yanlış olduğunu anlatmak için nasihat veririm. Amacım çocuklarda farkındalık oluşturmaya çalışmak ve davranışlarının sonuçlarını görmelerini sağlamak.” (Ö 9)

Nasihat verme tepkisi düşük düzeyde istenmeyen davranışların çözümünde uygun bir müdahale yöntemi olarak görülmekle birlikte daha düşük seviyedeki sınıflarda (1.2.,3. sınıf) dikkat süreleri daha kısa, somut düşünen öğrenciler için etkili sonuçlar vermeyen bir tepki olarak düşünülebilir.

“Bir dersi nutuk atmak için, çocuklara nasihat vermek için ayırıyorum.” (Ö 13)

“Çocuklar parmak kaldırmadan konuştuklarında ‘Arkadaşlarınıza saygı gösterin.’ diyorum; günlük hayattan örneklerle, nasihatlarla yaptıklarının yanlış olduğunu anlatmaya çalışıyorum.” (Ö 14)

Çalışma grubu, nasihat verme tepkisini düşük düzeyde istenmeyen davranışların olumsuz sonuçlarını ve etkilerini öğrencilere anlatmak amacıyla kullanmaktadır. Bu tepki az talep edilen okuldaki erkek öğretmenler tarafından daha fazla verilmektedir.

Ders dışı etkinliklerle ilgilenen ya da hayal kuran öğrencilere gösterilebilecek en uygun tepkilerden birinin öğrenciye soru sormak olduğu, bu durumda soru sorulan öğrencinin mecburen dersle ilgilenmek zorunda kaldığı belirtilmiştir. Öğretmenlerin çoğu bu teknikten faydalanmaktadır. Çok talep edilen okuldaki öğretmenler bu tekniği genelde çocukların dikkatini derse yöneltmek amacıyla kullanmaktadırlar.

“Çocuklar gürültü yaptıklarında, uygun davranışı göstermeleri için soru tekniklerinden faydalanırım. Ayrıca derse başlarken soruları kullanırım.” (Ö 6)

“Bazen çocuklar derste dalabiliyor ya da hayaller kurabiliyor. Bu durumda çocuğun tekrar derse dikkatini vermesi için soru sorarım, bazense davranışının hatalı olduğunu açıklarım, anlatırım.” (Ö 7)

Az talep edilen okuldaki öğretmenler de benzer anlayışla soru sorma tepkisini öğrencinin dikkatini çekmek amacıyla kullanmakla birlikte bazı öğretmenler bu tepkiyi çocuğa yönelik bir uyarı ya da korkutma aracı olarak kullandıklarını söylemişlerdir.

“Öğrencilerden bazılarının derste daldığını görünce, onlara dikkat çekici sorular sorup derse katmaya çalışırım.” (Ö 5)

“Çocuk arkasına dönerek konuştuğunda uyarıyorum, ‘Soru soracağım sana.’ diyorum.” (Ö 1)

Öğrencilerin dalma, hayal kurma gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının temel nedeni sınıfta öğretmenden kaynaklanan yönetim boşluğudur. Bu eksiklik öğrencilerin dersten kopmasına, dikkatlerinin dağılmasına ve istenmeyen davranışlar göstermelerine neden olmaktadır. Öğretmenlerin soru sorma tepkisini genellikle öğrencilerin “dalma, dikkatinin dağılması” şeklindeki davranışlarına yönelik verdikleri ortaya çıkmaktadır. Her iki okulda da soru sorma tepkisinin sıklıkla kullanılması, sınıf içerisinde öğrencinin dikkatini çekecek etkinliklere yer verilmediği ve öğretmenin yönetimdeki eksikliğinden kaynaklanan problemlerin ortaya çıktığı şeklinde düşünülebilir.

Öğretmenler beden dili ve göz teması ile sürekli olarak sınıfı izlediklerini hissettirmelidirler. Böylece sürekli takip edildiğini düşünen öğrencinin istenmeyen davranışı engellenebilir. Sözel olmayan tepkiler olumsuz davranışın öğrenci ile öğretmen arasında kalmasını ve sınıftaki diğer öğrencilerin olumsuzluktan etkilenmemesini sağlar. Çalışmaya katılan 14 öğretmenden 8’i istenmeyen davranışlara yönelik göz kontağı ve beden dili tepkilerini verdiklerini ifade etmişlerdir. Çok talep edilen okulda göz kontağı ve beden dili daha çok kadın öğretmenler tarafından tercih edilirken, az talep edilen okulda erkek öğretmenler bu tepkileri daha fazla kullanmaktadırlar.



“Öğrenciler bazen tuhaf sesler çıkartıyor. O zaman hemen öğrencinin gözünün içine bakıyorum, o da anlıyor.” (Ö 7)

“Hâkimiyeti sağlamak için ders boyunca ayakta durur, beden dilini kullanırım mutlaka. Ayrıca göz teması kurarım öğrenciyle. (Ö 8)

“Öğrenciler böyle küçük sorunlara neden olduklarında onları sessizce uyarırım ve sözsüz ipucu kullanırım.” (Ö 12)

Öğretmenler istenmeyen davranışlara yönelik göz kontağı kurma tepkisini, diğer öğrencilerin dikkatlerini dağıtmama ve öğretim sürecini aksatmama amacıyla göstermiş olabilirler.

“Öğrenciler ile olan iletişimimiz için göz teması ve yüz ifadesi gerekli.” (Ö 14)

“Öğrenciler bakışlarım, ses tonum ve yüz ifademe göre ne demek istediğimi, ne yapmak istediğimi hemen anlar. “ (Ö 4)

Çalışmaya katılan öğretmenler, göz kontağı, beden dili gibi sözel olmayan tepkileri genellikle rahatsız edici sesler çıkaran öğrencilere yönelik gösterdiklerini ifade etmektedirler.

Öğrencilerin yaşlarının küçük olması nedeniyle dikkatleri hemen dağılmakta, bu da düşük düzeyde istenmeyen davranışların çıkmasına neden olmaktadır. Öğretmenler öğrencilerin bu tür davranışlarını azaltmak için “dikkat çekmeye çalışma, mizahtan faydalanma” şeklinde tepki verdiklerini belirtmektedirler.

“Öğrenciler sıklıkla kalem açma bahanesiyle çöpte bekliorsa ya da sürekli arkadaşından kalem, silgi almayı bahane ediyorsa sıkıldıklarını anlar, o zaman komiklik yaparım, espri yaparım tekrar derse dönmeleri için.” (Ö 7)

“Öğrenciler derste daldıklarında el çırparak dikkatlerini derse yöneltirim; bazen de fıkra anlatırım, espri yaparım. (Ö 10)

Her iki okulda da “mizahtan yararlanma, öğrencinin dikkatini çekmeye çalışma” tepkileri genel olarak “hayal kurma, dalma” şeklindeki düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilmektedir.

“Öğrenciler derste hayal kurduklarında onları derse katmaya, canlı tutumaya, dikkatlerini çekmeye çalışırım. Probleme odaklanırım.” (Ö 1)

“Çocukların dalması birden fazla ise dersi keserim, espri ile çocuğu canlandırmaya çalışırım.” (Ö 2)

Öğretmenlerin dikkat çekme tepkisini sıklıkla göstermesi, öğrencilerin derste yürütülen öğretim etkinliklerine olan ilgilerinin ders saati süresince aynı yoğunlukta devam etmemesinden, dikkatlerinin azalmasından kaynaklanabileceği gibi, öğretmenlerin öğrencileri güdüleme ve ders zamanını verimli bir şekilde kullanamaması ve öğretim etkinliklerini etkili bir biçimde yürütememesinden de kaynaklanabilir.

“Çocukların derste hayal kurmaya başladıklarını fark edince derse katmak için espri yaparım, bazen de ders dışı konular anlatırım.” (Ö 12)

“Derste öğrencilerin daldığını fark edince uyarırım, bazen de ders dışı şeylerle dikkatini çekmeye çalışırım. Mesela eğitsel programlar (‘Bez bebek’ dizisi) izletirim.” (Ö 14)

Empati, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde iletişimin güçlü olmasını, sorun davranışların olumsuz sonuçlarını daha iyi görerek öğrencilerin bu davranışların sorumluluğunu almasını sağlamaktadır. Bu da öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının azalmasında önemli bir uygulamadır. Öğretmenlerin sıklıkla kullandıkları tepkilerden birinin “öğrencinin empati kurmasını sağlama” tepkisi olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin empati tepkisini kullanıyor olması, çağdaş sınıf yönetimi anlayışı ve olumlu disiplin yaklaşımının ipuçlarını vermektedir.

“Öğrenci böyle davranınca ‘Sen olsaydın?’ diye soruyorum. Ya da mesela sınıfta top oynadığında ‘Annen evde oynamana izin verir mi?’ diye sorarak çocukta farkındalık oluşturmaya, davranışlarının sonuçlarını görmesini sağlamaya çalışıyorum.” (Ö 9)

“Başkalarını rahatsız ettiklerini, hatalarını görmelerini sağlamaya çalışıyorum.” (Ö 14)

Az talep edilen okuldaki öğretmenlerin “öğrencinin empati kurmasını sağlama” tepkisine daha sık başvurdukları görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin, öğrencilerin davranışlarının sorumluluğunu almalarını sağlamaya çalıştıklarını gösteriyor olabilir.

“Çocuğu yaptığı hatalı davranış ile yüzleştiriyorum. Çocuğun hatasının nedenini görmesini istiyorum.” (Ö 2)

Öğretmenler empati tepkisini genel olarak öğrencilerin “arkasına dönerek konuşma, arkadaşlarını rahatsız etme” gibi istenmeyen davranışlarına yönelik verdiklerini ortaya çıkarmaktadır.

Görüşme yapılan öğretmenlerin bazıları, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik; “yerini değiştirme, uygun davranışı övme, görev ve sorumluluk verme, ara verme” gibi tepkileri verdiklerini söylemişlerdir.

“Çocukların doğru davranışa teşvik etmek için uygun olan davranışlarını överim”. (Ö 14)

“Ben susarım, derse ara verip çocuklara sessizlik süresi tanırım. Bunu, dikkatlerini çekmek için yaparım.” (Ö 11)

“Öğrenciler arkadaşlarının dikkatini dağıtacak şekilde kıpırdanıp duruyor bazen yerlerinde. Ben de dikkatlerini başka yöne çekmek için onlara görev veriyorum.” (Ö 9)

Sınıfta bazı öğrencilerin yan yana oturması sınıf dinamiğinin bozulmasına ve sınıfta olumsuz davranışların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin birbirini olumsuz etkileyen öğrencilerin yerlerini değiştirerek sorunu çözmeye çalıştığı düşünülebilir.

“Öğrenci arkadaşı ile konuştuğunda ya da dikkatimi dağıtınca yerini değiştiriyorum. Ayrıca derste hayal kuran, dalan öğrencilere dikkatini toplaması için okuma görevi veriyorum. Daha çok o çocuğa yöneliyorum.” (Ö 8)

Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin istenmeyen davranış gösteren öğrencilere görev ve sorumluluk verme tepkilerini vermedikleri ortaya çıkmaktadır. Görev ve sorumluluk verme gibi tepkiler öğrenciyi kazanmaya yönelik olumlu tepkiler olarak düşünülebilir. Yanı sıra bu tür düşük düzeyde istenmeyen davranışlar, öğrencinin kendi varlığını ispat etme çabasından da kaynaklanabilir. Bu durumda öğrencilere verilecek herhangi bir görev ya da sorumluluk öğrencinin kendini sınıfın bir parçası gibi hissederek bu davranışı göstermeyi azaltmasını sağlayabilmektedir. Özellikle az talep

edilen okuldaki öğretmenlerin bu tepkiyi daha fazla vermesinin nedeni öğrencinin aitlik duygusu içinde görev odaklı olmasını sağlamak olduğu düşünülebilir.

“Özellikle pasif öğrencilere sorumluluk veriyorum. Çünkü sınıfta aktiflik, aktif öğrenme sistemi olursa öğrencinin bu problemleri de azalacaktır.” (Ö 4)

Öğretmenler “ödül, yer değiştirme, ara verme, görev ve sorumluluk verme” tepkilerini öğrencilerin kendilerinin ve arkadaşlarının dikkatinin dağılmasına neden olduklarında kullandıklarını ifade etmektedirler. İstenmeyen davranışların önlenmesi ve azaltılmasındaki temel nokta; tepkinin öğrencinin kişiliğine değil davranışa yönelik verilmesi gerektiğidir. Buna rağmen az talep edilen okuldaki öğretmenlerin sözkonusu tepkileri verirken, çocuklara karşı onur kırıcı davrandığı, arkadaşlarının karşısında öğrenciyi utandırdıkları ortaya çıkmıştır.

“Çocuklar bazen derste her şeye gülüyor. O zaman ben de derse ara veriyorum. ‘Kalk tahtada yap, hep beraber gülelim.’ ya da ‘Söyle, biz de gülelim.’ diyorum, gülmesi bitinceye kadar bekliyorum; sonra derse devam ediyorum.” (Ö 2)

“İsmiyle hitap etme, bireysel görüşme, öğrencilerle anlaşma/sözleşme yapma, oyunlaştırma” öğretmenlerin sıklıkla başvurmadıkları tepkiler arasındadır. Bu tepkiler öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının çözümüne yönelik olumlu tepkiler olarak görülmektedir.

“Ceza vermektense bu tür davranışlarında çocuğu yanına alıp konuşmak daha iyi.” (Ö 9)

Öğretmenlerin istenmeyen davranış gösteren öğrencilerle bireysel görüşme yapmaları, öğretmenlerin sınıf içinde gerçekleşen olaylara ve davranışlara anlık tepki gösterme ve sorunu sınıfta çözme isteğinin ön planda olmasından kaynaklanabilir. Bireysel görüşme tepkisi, öğretmenlerin öğrencilerin istenmeyen davranışlarının temel nedenini anlamasını sağlaması açısından etkili bir müdahale yöntemidir. Buna rağmen bu tepkinin çok sık kullanılmaması, öğretmenlerin öğrencilerin istenmeyen davranışlarının

asıl nedenini bilmeden müdahalelerde bulduklarını göstermektedir. Bu durumda yanlış tepkiler yanlış sonuçlara neden olmaktadır.

“Çocukların ders sırasında dalması, hayal kurması çok sık oluyor. Ben de bu durumda, örneğin ‘Ahmet burada mısın?’ derim. Teneffüste birebir konuşurum onunla.” ( Ö 4)

“İsmiyle hitap etme, bireysel görüşme, öğrencilerle anlaşma/sözleşme yapma, oyunlaştırma tepkileri, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara uygun, düşük müdahale yaklaşımlarıdır. Bu olumlu tepkilerin öğretmenler tarafından çok fazla tercih edilmemesi, öğretmenlerin sınıf yönetiminde geleneksel yaklaşım uygulamalarına daha fazla yer verdiklerini göstermektedir.

Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin oyun tekniğine hiç başvurmadıkları görülmektedir. Buna karşın az talep edilen okuldaki öğretmenlerin bu teknikleri kullanıyor olması çağdaş sınıf yönetimi yaklaşımının ipuçlarını vermektedir.

“Öğrenciler özellikle komiklik yaptıklarında bunu tüm sınıfa gösteriyorum ve bu komikliği bir oyun haline getirip oyunlaştırıyorum.” ( Ö 1)

“Çocukları sürekli bir şeylerle meşgul etmek lazım. Bunun için de oyunlar ya da rahatlatma hareketleri kullanıyorum.” (Ö 2)

Öğretmenlerin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik en az “ses tonunu yükseltme, etkinliği değiştirme, ödüllendirme, rehberlik hizmetlerinden yararlanma, anlatım şeklini değiştirme” tepkilerini verdikleri ortaya çıkmaktadır.

“Derste dalıp hayal kuran öğrenciler bir şey yapamıyoruz. Bu nedenle de bu öğrencileri rehberliğe yolluyorum.” (Ö 6)

Düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik küme/grup çalışması, grup etkileşiminden faydalanmanın da en az verilen tepkiler arasında olduğu görülmektedir.

“Bazen küme çalışmasını, yani grup çalışmasını kullanıyorum. Böylece grup etkileşimi oluyor, daha iyi oluyor.” (Ö 11)

“Çocuk dersle ilgisiz bir şeylerle uğraştığında önce görmezden geliyorum, sonra ses tonumu yükseltiyorum ve uyarıyorum. Bazen de bu tür sorunlar çıkınca öğrencilerin sıkıldıklarını anlıyorum, etkinliği değiştiriyorum.” (Ö 7)

“Çocukların bu davranışlarını azaltmak için arada onlara hediye alıyorum, ödüllendiriyorum. Ancak ödül sürekli olunca alışkanlık haline gelir. Bu yüzden arada bir yapılmalı.” (Ö 3)

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlar, eğitim-öğretim sürecini doğrudan etkilemeyen ve düşük düzeyde müdahalelerle azaltılıp engellenebilecek istenmeyen davranışlardır. Bu tür davranışlara yönelik verilen “ceza” gibi öğrencinin kişiliğine ve onuruna yönelik olumsuz tepkiler, sorun davranışın şiddet ve sıklığını arttırmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da sınıf düzeni, eğitim-öğretim etkinlikleri bozulmakta ve daha büyük istenmeyen öğrenci davranışları ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla ceza gibi tepkiler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlar için aşırı ve yanlış tepkiler olarak görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, her iki okuldaki öğretmenlerin bu davranışlara yönelik ceza verme tepkisini verdikleri ortaya çıkmıştır.

Çok talep edilen okulda, “ceza verme” gibi yüksek düzeyde müdahalelerin yanı sıra “bağırma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışların da gösterildiği belirlenmiştir.

“Çocuklar bu problemleri gösterdiğinde bazen ‘aileni’ ararım diye korkutuyorum.” (Ö 8)

“Öğrencileri okuldaki kamera ile korkuttum.” (Ö 9)

“Öğrenciler böyle basit görünen davranışları sürekli yapıyorlar. Ben de bazen ceza veriyorum onlara. Örneğin; söz hakkını en geç ona veriyorum, teneffüse çıkarmıyorum bazen ya da en son ona kitap okutturuyorum. ‘Şu andan itibaren ses istemiyorum.’ diyorum.” (Ö 10)

“Çocuklar ders dışı şeyle meşgul olunca ya da parmak kaldırmadan konuşunca kızıyorum. Sınıfımda asker modunda bir disiplin isterim.” (Ö 13)

Ceza verme gibi yüksek düzeyde müdahaleler ile “bağırma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışların çok talep edilen okulda sıklıkla gösterilmediği, az talep edilen okulda ise neredeyse tüm öğretmenler tarafından gösterilen tepkiler olduğu ortaya çıkmaktadır. “Dayak atma, bağırma, tehdit etme” gibi davranışlar, doğrudan öğrencinin kişiliği ve onuruna zarar verici etik dışı davranışlardır. Çok talep edilen okulda hiçbir öğretmenin dayak atmadığı görülürken, az talep edilen okuldaki tüm öğretmenlerin bu etik dışı davranışı gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Az talep edilen okuldaki öğretmenlerin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik oldukça geleneksel bir

sınıf yönetimi anlayışı içinde yaklaştıkları; “dayak atma, ceza verme, bağırma, gözdağı verme” gibi aşırı tepki ve etik dışı davranışları gösterdikleri belirlenmiştir. Üstelik bu tepkilerin öğretmenlerin çoğu tarafından verilmesi okuldaki öğretmenlerin etkili ve lider öğretmen olma özelliklerinden çok uzak olduklarını göstermektedir.

“Çocuk gamsız. Sürekli derse geç kaldığında olduğu gibi kabul etmeye çalışıyorum, aile ile görüşüyorum. Ceza veriyorum, geç kaldığı ders boyunca içeri almıyorum, dışarıda bekletiyorum. Yine de işe yaramıyor. Bazen de sürekli birbirlerinden kalem, silgi alıyorlar ya da kalem açacağım diye çöpün başında bekliyor çocuk. Onu fark ettiğimde kalemi alıp ben açıyorum; ‘Bir daha seni çöp başında görmeyeceğim.’ diyorum. Gerekirse bağırıyorum, kızıyorum, ceza veriyorum öğrencilere, bazen de gözdağı verip korkutuyorum. Ama çok nadir vururum, dayağa karşıyım.” (Ö 1)

“Arkaya dönüp konuştuklarında ikaz ederim, devam ederse aile ile görüşürüz. Ceza veririm, fazla ödev veririm ya da sevdiği şeylerden mahum bırakırım.” (Ö 5)

Dayağın olduğu yerde çağdaş eğitimden bahsetmek mümkün değildir. Şiddet gören çocuklar, ileride şiddete taraftar olmaya özendirilmiş bireyler olmaktadır. Bu tür müdahaleler, öğrencilerin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilemekte ve öğrenciyi öğretim etkinliklerinden alıkoymaktadır. Buna rağmen az talep edilen okuldaki öğretmenler dayağın yanlış bir şey olduğundan değil, etkisiz bir çözüm olarak kalmasından yakınmaktadır. Bu durum; öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışların yönetimi konusunda yeterli donanıma sahip olmadıklarını göstermektedir. Ayrıca eğitim sistemimizde yapılandırmacı sınıf yönetimi anlayışı uygulanmasına rağmen, az talep edilen okulda öğretmenlerin sınıf yönetiminde geleneksel bir yaklaşımın tüm özelliklerini ortaya koydukları görülmektedir.

“Sınıfta bu problemler çıkınca bağırıyorum, azarlarım öğrenciyi ve ceza veririm. Yazı cezası ve ayakta bekletmeye karşıyım. Bunun yerine örneğin; sınıftan erken çıkmaya çalışanı en sona bekletirim, konuşanı tek ayaküstünde bekletirim, derste çöpü yere atana çöpü toplatırım, gerekirse kulağını da çekerim, öğretmenle konuşmama cezası veririm. Sürekli olursa da ‘Beni seven oturur.’ derim.” (Ö 4).

“Dayak maalesef çözümsüz kalıyor. Bu davranışları gösterdiklerinde, ben de farklı cezalar veriyorum. Mesela çöp tenekesinin başında bekletiyorum, arkasını dönüp konuştuğunda yazı cezası veriyorum, konuşana söz hakkı vermiyorum. Verdiğim cezalar genelde derse yönelik, dersten soyutlama amaçlı. Mesela soruya cevap verdirtilmiyorum, tahtaya kaldırmıyorum. Hem soruya cevap vermeme etkili oluyor, çünkü rekabeti körüklüyor sınıfta.” (Ö 3)

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular; araştırmaya katılan öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik sıklıkla “sözel uyarı, açıklama yapma, görmezden gelme” gibi literatürün de öngördüğü düşük düzeyde müdahalelerde bulduklarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte her iki okulda da ceza tepkisi verilmektedir. Ancak az talep edilen okuldaki öğretmenlerin ceza verme gibi aşırı tepkilerin yanı sıra “dayak atma, bağırma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışlara da sıkça başvurdukları belirlenmiştir.

#### **4.2.1.3 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Nedenleri**

Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme yapılan öğretmenlere sınıflarında ortaya çıkan öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının nedenleri soruldu. Bu davranışların engellenmesi ya da azaltılmasında davranışların nedenlerinin belirlenmesi, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının nedenleri ortaya konularak öğrencilerin bu davranışlarının derinlemesine, bütün boyutlarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.



**Tablo 9. Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Nedenlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Aileden kaynaklanan nedenler	1	3	4	1	2	3	7
Dikkat dağınıklığı	1		1	2	-	2	3
Çocukların fazla hareketli, hiperaktif olması	-	1	1	2	-	2	3
Çocukların yaşının küçük olması, çocuğun doğası	-	-	-	1	-	1	1
Teneffüs sürelerinin kısa, ders saatlerinin uzun olması	-	1	1	1	1	2	3
Öğrencinin kendini kanıtlama çabası	-	1	1	-	1	1	2
Dersten sıkılma	-	1	1	-	-		1
Öğretmenden kaynaklanan nedenler	-	1	1	1	-	1	2
Öğrenci ihtiyaçları	-	-	-	1	1	2	2
Sınıfların kalabalık olması	1	-	1	-	1	1	2
Okula ve sınıfa uyum sağlayamama	-	1	1	-	-	-	1
Teknolojik gelişmeler	1	-	1	-	-	-	1

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları sınıf düzenini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu davranışların gösterilmesinin pek çok nedeni vardır. Öğretmenler bu davranışların nedeni olarak en fazla aileleri göstermişlerdir. Çalışmaya katılan

öğretmenler velilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin yetersiz olmasından ve ilgisiz olmalarından yakınmaktadırlar.

“Aileden, ailenin çocuğu yetiştirme tarzı ve ailenin özelliklerinden dolayı bu davranışlar olmaktadır.”(Ö 10)

“Ailenin yetiştirme şekli ve dayak bu davranışların temel nedenidir bence. Aileden kaynaklanıyor, çünkü aileler serbest yetiştiriyor bu çocukları.” (Ö 14)

Az talep edilen okuldaki öğretmenler veli profilinin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olmasından yakınmaktadırlar. Ailenin, çocukların gelişimi ve olumlu davranış değişikliği kazanmaları konusunda okul ile işbirliği içinde olmamasından dolayı çocukların bu davranışlarının sıklığının arttığını belirtmişlerdir. Az talep edilen okuldaki öğretmenler aileden kaynaklanan olumsuz nedenlerden daha fazla etkilenmektedirler.

“Kendisini kanıtlamaya çalışıyor çocuk. Tabi bir de eğitim öğretim de aile ile okul arasında fark olması, okul ve çevrenin bir bütünlük içinde olmamasından kaynaklanıyor bu davranışlar. Okulun ve çocukların sosyal çevresi, ailenin özellikleri bu davranışların temel nedenidir.” (Ö2)

Sınıfı etkili bir şekilde yönetemeyen, öğrenci ihtiyaçlarını karşılayamayan öğretmenlerin sınıflarında yönetim eksikliğinden doğan bir boşluk oluşmaktadır. Öğretmenlerin dersi dikkat çekici hale getirememesi de öğrencinin dikkatinin dağılmasına ve dikkatini başka şeylere yöneltmesine neden olmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da öğrenciler düşük düzeyde istenmeyen davranışlar göstermektedirler. Öğretmenlerin görüşleri de bu ifadeyi desteklemektedir. Çalışmaya katılan öğretmenler “öğrencilerin dikkat sürelerinin kısa olmasından dolayı dikkatlerinin hemen dağılması, yaşları itibarıyla çok hareketli olmaları, teneffüs sürelerinin ve kısa ders sürelerinin uzun ve yoğun olması”nı bu davranışların nedeni olarak görmektedirler.

“Teneffüs süreleri çok kısa. Örneğin öğrenci kantinde, tuvalette fazla kuyruk olduğundan beklemek zorunda kalıyor ve tabi derse geç kalıyor. Bu yüzden de bu davranışları gösteriyor. (Ö 11)

Bazı öğretmenler teneffüs sürelerinin kısa olması ve ders saatlerinin yoğun olmasının, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını dahi karşılamak için yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenleri, ders saatlerinin yoğunluğu nedeni ile öğrencilerin oyun, eğlence gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ve bundan dolayı düşük düzeyde istenmeyen davranışları gösterdiklerini söylemişlerdir.

“Çocuklar hiperaktifler, yaşları itibarıyla çok hareketliler. Ayrıca dikkatleri çok dağınık, derse odaklanamıyorlar. Bunun nedeni de oyun isteği, açlık, sınav stresi, yoğun ders saatleri. Ayrıca ailelerin yaşam şekilleri de etkiliyor, aile profili genelde ilgisiz ailelerden oluşuyor. Tüm bunların sonucunda böyle problemler ortaya çıkıyor.” (Ö3)

Öğrenci kendisini sınıfın doğal bir parçası olarak görmediğinde ve öğretmen tarafından farkedilmediğini düşündüğünde kendi varlığını gösterme, ortaya koyma ihtiyacı duymaktadır. Araştırmaya katılan erkek öğretmenler, öğrencilerin bu ihtiyaçlarından ötürü çeşitli düşük düzeyde istenmeyen davranışlar gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Kadın öğretmenlerde ise böyle bir sorun yaşanmamaktadır. Bu durum erkek öğretmenlerin kendilerini sınıfın asıl otoritesi olarak görerek öğrencilere kendilerini ifade etme ve anlatma fırsatı vermedikleri şeklinde düşünülebilir.

“Çocuk hareketli oluyor. Bazen de dersten sıkılıyor ve “İlla ben söz alacağım.” şeklinde bencillik yaparak kendini ispatlamaya çalışıyor.” (Ö 7)

Araştırmaya katılan öğretmenler, öğrenci ihtiyaçlarının karşılanmamasının düşük düzeyde istenmeyen davranışlara neden olduğunu ifade edilmiştir. Bu durum az talep edilen okuldaki öğretmenler tarafından bir neden olarak görülmektedir. Az talep edilen okulun olanaklarının yetersiz olmasından ötürü öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarına cevap verememesi bu davranışlara neden olmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilerin temel ihtiyaçlarının yanısıra oyun, eğlence gibi sosyal ihtiyaçlarını önemsememeleri ve buna zaman ayırmamaları da bu davranışların bir nedeni olarak düşünülebilir.

“Ders saatleri çok uzun, teneffüsler ise çok kısa. Çocukların sosyal etkinlik ihtiyaçları var, karşılayamıyor, enerjilerini yeterince boşaltamıyorlar. Tabi aile de çok önemli. Ailede doğru davranış eğitimi verilmiyor. Bunun sonucunda da böyle küçük sorunlar çıkıyor sınıfta.” (Ö5)

Yapılan görüşmeler, öğretmenlerden kaynaklanan nedenlerden ötürü öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Özellikle bu görüş çok talep edilen okuldaki erkek öğretmenler ve az talep edilen okuldaki kadın öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

“Tabi bu davranışlar öğretmenin eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Örneğin sınıfa araç-gereçsiz gelirse bir öğretmen, tabi öğrencilerin dikkatleri dağılır. Bunun yerine materyal sunup çocuğun dikkatini çekecek şeyler yaparsa öğretmen, çocuk da bu davranışları göstermez. Yaparak yaşayarak öğrenmeli çocuk her şeyi.” (Ö 4)

“Bu davranışlar öğretmenlerin tutumları ve algılamalarına bağlıdır.” (Ö13)

Çalışmaya katılan öğretmenlerin sınıf mevcudu ortalama 30-31 öğrenci olarak belirlenmiştir. Bu durum öğretmenlerin yapılandırmacılığa uygun olmayan, kalabalık sınıflarda eğitim verdiklerini ortaya koymaktadır. Öğretmenler sınıfların kalabalık olmasını bu davranışların bir nedeni olarak gördüklerini söylemişlerdir. Özellikle çok talep edilen okuldaki kadın öğretmenlerle az talep edilen okuldaki erkek öğretmenler bu durumdan yakınmaktadır.

“Kalabalık sınıflarda bu davranışlarla baş etmek daha zor oluyor.” (Ö 5)

“Sadece öğretmen, tahta ve sıra çocukların dikkatini toplamak için yeterli değil. Sınıflar kalabalık, bu yüzden dikkat çekici etkinlikler ve grup çalışmaları yapılamıyor. Sınıf ortamı, fiziksel ortam, araç-gereç... Tüm bunlar bu davranışların ortaya çıkmasının birer nedenidir. (Ö 9)

Görüşme yapılan öğretmenler öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en az “dersten sıkılma, okul ve sınıfa uyum sağlayamama ve teknolojik gelişmeler ile çocukların yaşının küçük olması” gibi durumların neden olduğunu belirtmişlerdir.

“Çocuğun doğasında bu var: Çocuk = hareket.” (Ö 12)

“Çocukların öğrenciliğe, okul iklimine uyum sağlamamalarıdır asıl neden. Amaçsız çocuklar çünkü.” (Ö 6)

“Bu davranışlar genelde ailelerin ilgisizliği ile çocukların tv., bilgisayar gibi dikkatlerini dağıtan şeylerin başında uzun zaman geçirmelerinden kaynaklanmaktadır.” (Ö 8)

#### 4.2.1.4 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları Göstermekteki Amaçları

Öğrencilerin istenmeyen davranışları birçok amaca yönelik yapmaktadırlar. Bu amaçların belirlenmesi düşük düzeyde istenmeyen davranışların çözümünde üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu amaçla öğretmenlere öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları göstermekteki amaçladıkları soruldu. Öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

**Tablo 10. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışları Göstermekteki Amaçlarına Yönelik Düşünceleri**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Dikkat çekmeye çalışma	-	5	5	3	-	3	8
Sıkıntıdan kurtulmaya çalışma	2	3	5	-	-	-	5
Kendisini, varlığını ispat etme çabası	1	3	4	1	1	2	5
Yaşı gereği bilinçsizce yapma	-	1	1	1	1	2	3
Oyun, eğlence	-	-	-	1	-	1	1
Dersi bölme	-	1	1	-	-	-	1
Arkadaşlarının davranışlarından etkilenme	-	-	-	1	-	1	1

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları göstermelerine yönelik en çok “dikkat çekme” amacı içinde oldukları belirtilmiştir. Bu amacın; temelde sosyal açıdan kabul edilir tarzda statü kazanmayan öğrencilerin bunu aktif ya da pasif ilgi çekme davranışları ile sağlamaya çalışmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

“Öğrenciler sıkılma, dikkat çekme ve varlığını ispat etme amacından dolayı bu problemlere neden oluyor”. (Ö 11)

“Çocukların tek amacı ilgi görmek, dikkat çekmektir.” (Ö 12)

“Çocuklar dikkat çekmek istiyor, ilgi istiyor. Tabi bir de kendi varlığını farklı şekillerde dile getirme amacı var.” (Ö 1)

Sınıfta varlığını gösteremeyen öğrenci kendi varlığını ispat etme çabasına girer. Bunu da çoğunlukla istenmeyen davranışlar şeklinde ortaya koyar. Çalışmaya katılan bazı öğretmenler, öğrencilerin bu davranışlarını “varlıklarını ispat etme” çabası olarak gördüklerini ifade ederken; bazıları da “sıkılma duygusundan kurtulmak” için bu davranışları gösterdiklerini belirtmektedirler.

“Çocuklar okula ve derse motive olamıyor, bu nedenle sıkılıyor. Bu amaçla bu davranışları gösteriyorlar.” (Ö 6)

“Çocukların bencillik duyguları ve dikkat sürelerinin kısa olması ve bunun sonucunda da sıkılmaları bu davranışları göstermedeki temel amaçlarıdır.” (Ö 9)

Az talep edilen okuldaki öğretmenler, çocukların bulunduğu çevre ve özelliklerinin öğrencilerin kendilerini ispat etme çabası içine girmesine neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüş, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları göstermesinde okul ve çevresinin sosyo-ekonomik düzeyinin doğrudan etkili olduğunu göstermektedir.

“Varlığını ispat etmek amacıyla çocuklar. Çevreden de ötürü okuma oranı, eğitimi düşük çocukların. Bundan ötürü kendisini kanıtlama amacına giriyor çocuklar.” (Ö 2)

“Özellikle bu çevredeki çocuklar bir birey olduklarını ispatlama ihtiyacı duyuyorlar. Öğretmenlerden ilgi bekliyor, öğretmenin dikkatini çekmeye çalışıyorlar. Bu nedenle en pasif öğrenciye iş verip, sınıfta işbölümü yapmak lazım. Böylece çocukların hepsi kendini değerli hissedebilir.” (Ö 4)

Öğrencilerin sıkıntıdan kurtulma amacının temelinde, ders etkinliklerinin dikkat çekici olmaması bulunmaktadır. Bu durum da dikkat süresi kısa olan öğrencilerin dikkatlerinin

hemen dağılmasına ve başka şeylerle ilgilenme ihtiyacı duyarak istenmeyen davranışlar göstermesine neden olmaktadır.

“Çocukların dikkat çekme, dersten sıkılma ve farklı bir şey yapma amaçları bu davranışlara neden olmaktadır.” (Ö 10)

Bazı öğretmenler öğrencilerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışları farkında olmadan, belli bir amaç gütmeksizin yaşlarının doğal bir sonucu olarak gösterdiklerini belirtmişlerdir.

“Bana göre bazı öğrenciler bu davranışları gösterirken bencilik, kendini ispatlama amacındalar. Bazıları ise bilinçsizce yapıyor bunları. Bir de öğretmenin gözüne girmek için yapanlar da var. Çünkü otokontrol yok öğrencilerde. (Ö 7)

“Bu yaptıklarınının bir amacı yok, yani davranış bozukluğundan değil bu sorunlar. Yaşları küçük olduğundan doğal olarak bu davranışları gösteriyorlar.” (Ö 3)

Öğretmenler, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarını göstermekteki amaçlarına yönelik en az “oyun/eğlence, dersi bölme, arkadaşlarının davranışlarından etkilenme, öğretmenin gözüne girme çabası ve dersi bölme” davranışlarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, öğrencilerde bir dalga etkisi bırakmakta ve tüm sınıfa yayılmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin birbirlerinden etkilenerek bu davranışları gösterdiklerini, amaçlarının arkadaşlarının yaptığının aynısını yapmaktan başka bir şey olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca oyun çağında olan bu öğrencilerin, oyun/eğlence gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında bu duruma tepki olarak düşük düzeyde istenmeyen davranışları gösterdiklerini söylemişlerdir.

“Çocuklar birbirini etkiliyor, adeta örgütüyor.” (Ö 3)

“Çocuğun bu problemlerdeki tek amacı oyundur, eğlencedir.” (Ö 13)

“Bana göre öğrencilerin amacı dersi bölmek, ilgi çekmek ve varlığını ispatlamaya çalışmaktır.”  
(Ö 14)

#### **4.2.1.5 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Olumsuz Etkileri**

Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşme yapılan öğretmenlere öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının sınıf ortamına ve eğitim-öğretim etkinliklerine etkileri soruldu. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının sınıf ortamına, eğitim-öğretim çalışmalarına ve öğretmene yönelik olumsuz etkilerinin belirlenmesi üzerinde durması gereken önemli bir noktadır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda öğretmenlerin bu konudaki düşünceleri aşağıdaki tabloda verilmektedir.



**Tablo 11. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarının Olumsuz Etkilerine Yönelik Düşünceleri**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Motivasyonu düşürmesi	1	2	3	2	1	3	6
Dersi engellemesi, bölmesi	-	4	4	-	1	1	5
Diğer öğrencilerin öğrenmesini engellemesi, dikkatlerini dağıtması	1	4	5	-	-	-	5
Düşük düzeyde istenmeyen davranışların sınıfı olumsuz etkilememesi	1	1	2	1	1	2	4
Öğretmenin dikkatini dağıtması	1	1	2	2	-	2	4
Zaman kaybı	-	-	-	3	1	4	4

Çalışmaya katılan öğretmenler öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının en büyük etkisinin, motivasyonlarını düşürmesi olduğunu söylediler. Derste öğrencinin sıklıkla gösterdiği düşük düzeyde istenmeyen davranışları karşısında konsantrelerinin bozulduğunu ve bunun da öğretim etkinliklerine olumsuz şekilde yansıdığını ifade etmektedirler.

“Motivasyonum azalıyor. E tabi üzülüyorum, sıkılıyorum da. Çünkü bir kötü öğrenci tüm sınıfı etkiler.” (Ö 8)

“Elbette etkileniyorum bu davranışlardan. Dikkatim dağılıyor. Yine de bu davranışları normal karşılıyorum sınıfta.” (Ö 9)

“40 dakika dolu doludur ders benim için. Derse son derece konsantre olurum. Bu davranışlar çıktığı anda fazla tepki göstermeden dersi bırakır, öğrenciye sessizlik zamanı veririm. Bu durumda hatalı davranışlarının farkına varıyorlar. Bunu yapıyorum, çünkü bu tür davranışlar ortaya çıkınca konsantrem bozuluyor.” (Ö 12)

Bazı öğretmenler, düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarının dersin akışını bozduğunu söylemişlerdir. Bu davranışların diğer öğrencilerin dikkatinin dağılmasına ve öğrenmelerinin engellenmesine neden olduğunu belirtmişlerdir.

“Dersin işlenişini, öğrenci-öğretmen motivasyonunu bozar bu davranışlar. Bu durumda da sınıfta uygun öğrenme ortamı olmaz.” (Ö 11)

“Çocukların bu davranışları, dersin bölünmesine ve diğer çocukların da dikkatlerinin dağılmasına neden oluyor.” (Ö 6)

“Bu problemler diğer öğrencilerin dikkatini dağıtıyor. Aynı zamanda öğrenme etkinliklerini de azaltıyor. Çocuk başka şeye yöneliyor bu durumda.” (Ö 10)

Düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışları öğretim etkinliklerini doğrudan etkilemeyen, ancak davranışı gösteren öğrenciyi olumsuz etkileyen küçük sorunlardır. Buna rağmen bu davranışların dersin bölünmesine neden olması, sınıf öğretmenlerinin bu davranışları iyi yönetemedikleri şeklinde düşünülebilir. Az talep edilen okulda böyle bir olumsuzluğun görülmemesi, öğretmenlerin bu tür sorunları sınıftaki diğer öğrencilerin etkilenmesine izin vermeden çözdüklerini göstermektedir.

“Dersin işleyişini ve akışını bozuyor bu tür problemler. O zaman çocuğu uyarıp dersi bırakmam gerekiyor. E bu durumda da dersi engelliyor, dikkati dağıtıyor.” (Ö14)

Bazı öğretmenler düşük düzeyde istenmeyen davranışların sınıfa yönelik doğrudan olumsuz bir etkisi olmadığını ifade etmektedirler. Bu durum, bazı öğretmenlerin bu davranışları doğru bir şekilde yönettiğini ve sınıf ortamının bu davranışlardan olumsuz yönde etkilenmesini engellediklerini göstermektedir.

“Çocuk olarak görünce, öğrencilerin bu davranışları beni pek etkilemiyor. Eğitmek lazım çocukları. Ancak zaman zaman dersi engelliyor, bana da rahatsızlık veriyor bu problemler.” (Ö 2)

“Bunlar çok büyük davranışlar değil. O an kızıp geçiyorum, ama çok önemsemem, etkilemez. Kendimi sorgularım, neden ortaya çıkıyor bu davranışlar diye.” (Ö 13)

Öğrencilerin bu davranışları öğretmenler tarafından etkili bir şekilde kontrol edilip yönetilmediğinde genellikle eğitim-öğretim etkinliklerinde zaman kaybına neden olduğu belirtilmiştir.

“Dur, sus demekle beş dakikam gidiyor; zaman kaybı oluyor. E bu da benim motivasyonumu düşürüyor tabi. Ama genel olarak bu davranışlar çok ciddi anlamda sorun oluşturmuyor”. (Ö 3)

“Bu sorunlar sinirlenmeme, dikkatimin dağılmasına neden olur.. Derste on dakikam bu davranışlarla uğraşmakla gider, bu da konsantremi bozar.” (Ö 4)

Çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin zaman kaybı sorunu yaşamaması, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkilerin etkili olduğunu göstermektedir.

“Bu davranışların olumsuz etkileri çok. Nasihatla, öğütle çok zaman kaybediyoruz.” (Ö 5)

“Sinirleniyorum tabi. Bu davranışlar hem dikkatimi dağıtıyor hem de sürekli çocukları uyarmam gerektiği için vakit kaybı oluyor.” (Ö 1)

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının sınıf yönetimini ve eğitim-öğretim sürecini olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Her iki okulda da, öğretmenler bu tür davranışların birçok olumsuz etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu davranışların özellikle öğretim etkinliklerini bozduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan öğretmenler düşük düzeyde istenmeyen davranışların kendi motivasyonlarını doğrudan etkilediğini ve dersin bölündüğünü ifade etmişlerdir. Ayrıca bu davranışların diğer öğrencilerin öğrenmesini engellediğinden yakınmışlardır.

#### **4.2.1.6 Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Verilen Tepkilerde Dikkat Edilenler**

Düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarının her sınıfta sıklıkla meydana geldiği, dolayısıyla bu davranışlara yönelik öğretmenler tepkilerinin önemli olduğu belirtilmiştir. Öğretmenlerin bu davranışlara yönelik tepki verirken dikkat ettikleri unsurlar, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, öğretmenlere bu davranışlara tepki verirken nelere dikkat ettikleri sorulmuş, belirttikleri görüşler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

**Tablo 12. Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepki Verirken Dikkat Ettikleri Unsurlar**

İfadeler	Çok talep edilen okul			Az talep edilen okul			Toplam
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	
Dersin bölünmesini engelleme	-	2	2	-	-	-	2
Öğrencinin onurunu kırmama	-	2	2	-	1	1	3
Davranış değişikliği sağlama	-	1	1	1	-	1	2
Sınıfta düzeni sağlama	-	1	1	1	-	1	2
Kuralları öğretme	-	2	2	-	-	-	2
Öğrenciyi kazanmak, dikkatini toplamasını sağlama	-	2	2	1	1	2	4
İyi bir dinleyici olma	1	-	1	-	-	-	1
Sorunu çözmeye çalışma	1	-	1	-	-	-	1
Diğer tepkileri uygun bulmama	-	1	1	1	-	1	2
Öğretmen - öğrenci ilişkisi	-	-	-	-	1	1	1

Öğretmenler öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına tepki verirken en çok “öğrenciyi kazanmaya çalışma, onurunu kırmama, dikkatini toplamasını sağlama”ya önem verdiklerini söylediler. Çok talep edilen okuldaki kadın öğretmenler ve az talep edilen okuldaki erkek öğretmenlerin verdikleri tepkilere dikkat etmemeleri; tepkilerinin şiddetini ve olumsuz sonuçlarını fazla önemsemedikleri, öğrenciden ziyade salt problemi ortadan kaldırmayı amaçlayan gelenekselci bir sınıf yönetimi anlayışı içinde oldukları şeklinde düşünülebilir.

“Çocukları kırmamaya, arkadaşlarının yanında rencide etmemeye, utandırmamaya dikkat ederim.” (Ö 7)

“Öğrencinin onurunu kırmadan, öğrenciyi bu olaya karşı daha fazla keskinleştirmeden, hatasını kabul etmesini amaçlıyorum, hatasını görüp kabullenmesini.” (Ö 5)

“Bu tepkileri verirken en dikkat ettiğim şey kimseyi incitmemek, öğrenciyi kazanmaktır. Ayrıca kuralları öğrencilere sezdirmeye, bunlara uymalarını sağlamaya dikkat ederim. Amacım çocuğun her yerde kural olduğunu anlamasını sağlamak.” (Ö 14)

Bazı öğretmenler tepki verirken “dersin bölünmesini engelleme, sınıfta düzeni sağlama, davranış değişikliği sağlama ve kuralları öğretmeye” önem verdiklerini belirtmektedirler.

“Çocuğun tekrar derse yönelmesi için uğraşırım. Ayrıca bu tepkilerin öğrenmeyi bozmaması ve güçlendirmesine dikkat ederim. Tepki verirken herkesin gönlünü hoş etmeye, bu davranışlara hoşgörülle yaklaşmaya çalışırım.” (Ö 10)

“Kurallar çok önemli benim için. Tepki verirken genelde öğrenciyi uygun davranışı kazandırmaya, sınıfta düzeni sağlamaya, kuralları koymamızın nedenlerini anlamalarını sağlamaya çalışmaya dikkat ederim. Soruyorum çocuğa; ‘Doktor görevini yapmazsa ne olur? Peki ya öğrenci görevini yapmazsa ne olur?’ E çocuk düşünüyor tabii ve kuralların nedenini anlıyor. İşte tüm bunların sonucunda kurallar ortaya çıkıyor.” (Ö 11)

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına tepki verirken çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin daha yapıcı, daha olumlu tepkiler vermeye dikkat ettikleri belirlenmektedir. Buna rağmen az talep edilen okuldaki öğretmenlerin odak noktasının sınıftaki hakimiyetlerinin zarar görmesini engellemek olduğu görülmektedir.

“Bu tepkileri vermekteki temel amacım düzeni sağlamak. Sınıfta otorite benim, öğrencinin bu otoriteyi ve düzeni bozmaya hakkı yok.” (Ö 1)

“Diğer çözümleri geçici buluyorum çünkü. E dayak da arsızlaştırıyor, işe yaramıyor. Ama aslında çocuklarda davranış değişikliği sağlamak amacıyla veriyorum bu tepkileri.” (Ö 3)

Bazı öğretmenler ise kendilerine göre doğru buldukları tepkileri verdiklerini, bunun dışında çok fazla bir şeye dikkat etmediklerini söylemişlerdir. Bu durumda bazı öğretmenlerin sınıf yönetiminde salt kendi doğruları ile kendi otoritelerine dayalı bir anlayış içinde olduklarını düşünülebilir.

“Hangi tepkiyi uygun görüyorsam onu veriyorum. En çok dikkat ettiğim şey ise dersin bölünmemesi.” (Ö 6)

“Bu davranışlara yönelik ‘sessiz ipucu verme, sessizce uyarma, ara verme, uygun davranışı övme’ gibi tepkiler veririm. Diğer tepkileri doğru bulmuyorum. Tek dikkat ettiğim nokta budur.” (Ö 12)

Bazı öğretmenler, tepki verirken sorunu çözmeye ve iyi bir dinleyici olmaya özen gösterdiklerini söylemiştir. Öğrenciyi dinlemek ve sorunun nedenini anlayarak çözmeye çalışmak yapılandırıcı sınıf yönetimi anlayışının temelinde olan etkili ve lider bir öğretmen özelliği olarak düşünülebilir.

“Bu tepkileri verirken en dikkat ettiğim şey sorunu çözmeye çalışmaktır.” (Ö 8)

“Tepki verirken genelde iyi bir dinleyici olmaya dikkat ederim. Bu, öğrenciyle iletişimimizi güçlendiriyor ve birbirimizi daha iyi anlamamızı sağlıyor.” (Ö 9)

Bazı öğretmenler, bu tepkileri verirken öğretmen öğrenci ilişkisinin zarar görmemesine dikkat ettiklerini belirtmektedirler. Bu durum bazı öğretmenlerin, öğrenci merkezli bir anlayış içinde düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik daha olumlu tepkiler verdiklerini ortaya koymaktadır.

“Çocuk bir bireydir. Bizi örnek alır, öğretmen onun için bir modeldir. Ne yaparsa çocuk da aynısını yapar. Bu nedenle çocuğun tepkili, öfkeli bir çocuk olmaması için çocuğu kazanmaya çalışmak lazım. Ceza ile hiçbir yere varılmaz. Çocuk öğretmeni sevmeli. Eğer severe öğretmenin her dediğini yapar ama sevmiyorsa ağzınızla kuş tutsanız işe yaramaz. Çocuk bana karşı sevgisini yitirdiğinde başarısız olmaya başlar.” (Ö 2)

Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepki verilirken bazı unsurların gözönüne alındığı ortaya çıkmaktadır. Buna göre öğretmenler; tepki verirken en fazla “öğrencinin onurunu kırmamaya, öğrenciyi kazanmaya ve dikkatini yeniden toplamasını sağlamaya” dikkat etmektedirler. Yanısıra öğretmenler bu tür davranışlara tepki verirken dersin düzeninin bozulmamasına önem vermektedirler. Ancak çoğu öğretmen verdikleri tepkilerde, öğrenci ile olan iletişimlerinin bozulmasına dikkat etmemekte, sorun davranışı gösteren öğrenciyi dinlememektedirler.

#### **4.2.2 Öğretmenlerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlara Verdikleri Tepkilere Yönelik Öğrencilerin Düşünceleri**

Bu bölümde çalışma grubuna, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerin ne gibi tepkiler verdikleri soruldu. Öğretmenlerin tepkilerinin öğrenciler tarafından değerlendirilmesi ve algılanışı, üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu amaçla öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları listelenerek öğretmenlerinin bu davranışlara nasıl tepkiler verdiğine yönelik öğrenci görüşleri alındı. Bu görüşler aşağıdaki tabloda verilmiştir.



**Tablo 13. Öğrencilerin Öğretmen Tepkilerine Yönelik Düşünceleri**

İfadeler	Çok talep edilen okul (Ç)				Az talep edilen okul (A)						Toplam
	3.sınıf		5.sınıf		3.sınıf		4.sınıf		5.sınıf		
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	
Kızma, bağırma	5	6	13	10	2	3	-	13	-	3	55
Sözle uyarma	5	6	13	10	5	5	-	13	7	14	78
İsmiyle hitap etme	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Ses tonunu yükseltme	-	-	2	-	-	-	-	6	-	-	8
Ara verme	1	-	-	-	-	-	-	4	-	-	5
Dayak atma	1	1	-	-	-	-	-	13	-	-	15
Görmezden gelme	2	1	5	5	1	-	-	12	-	-	26
Göz kontağı	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	2
Nasihahat verme	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Söz hakkı vermeme	-	2	1	1	4	5	-	10	-	-	23
Derse dikkatini çekme	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
Mizahtan yararlanma	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Yerini değiştirme	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	3
Kural hatırlatma	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Empati	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Bireysel görüşme	-	1	-	-	-	-	-	7	-	-	8
Öğrenciye küsme	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	4
Ceza verme	2	1	-	-	1	2	-	1	-	-	6
Açıklama yapma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	9
Beden dilini kullanma	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	4
Aile ile görüşme	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	9

Araştırmaya katılan öğrenciler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerinin en çok “sesli uyarma ve kızma, bağırma” tepkilerini verdiklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin yaklaşık olarak % 90’ı öğretmenlerinin sesli uyarma tepkisini verdiklerini belirtirken, yaklaşık olarak % 65’i de kızma ve bağırma tepkisini verdiklerini ifade etmişlerdir.

“Bazen arkadaşlarımız tuhaf sesler çıkarıyor. O zaman öğretmenimiz ‘Burası çiftlik mi?’ der. Gürültü yapınca ya da dersi dinlemeyince de ‘Önüne bak, dersine bak.’ diye uyarır bizi.” (Ç 3.)

“Öğretmenimiz gürültü yaptığımızda sürekli ‘Gürültü, en büyük hastalıktır.’ diye uyarıyor bizi.” (A 4.)

“Öğretmenim beni uyarır, davranışımı düzeltir. Dersi daha iyi dinlememi ister.” (Ç 5.)

Çalışmaya katılan öğrenciler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerinin çoğu zaman sesli olarak davranışı yapmayı bırakmaları için uyardıklarını ifade etmektedirler. Bununla birlikte öğretmenlerinin kızdığını, bağırıldığını söylemektedirler. Bu durum her iki okulda da öğretmenlerin çoğunlukla benzer tepkiler verdiklerini göstermektedir.

“Öğretmenimiz arkadaşlarımız derse geç gelince eğer evi uzaksa ona şans tanıyor, kızılmıyor. Evi yakınsa uyarıyor, bazen de kızıyor.” (A 4.)

“Öğretmenimiz önce uyarır ama ikinci kez olursa kızar.” (Ç 3.)

Bununla birlikte az talep edilen okuldaki bazı öğrenciler, öğretmenlerinin sürekli olarak “Böyle şeyler ayıptır.” şeklinde uyardığını söylemişlerdir. Öğrencilerin kendilerine ve kişiliklerine yönelik olumsuz algı içine girmelerine, yaptıklarının toplum tarafından onaylanmayan büyük hatalar olduğunu düşünmelerine neden olabilecek bu tepki; düşük düzeyde istenmeyen davranışlar için aşırı ve etik olmayan bir tepki olarak düşünülebilir. Öğretmenin bu tür küçük sorunlara yönelik öğrencilerde böylesine bir algı oluşturması, istenmeyen davranışın şiddetini arttırmakla birlikte öğrencinin kişisel ve duygusal gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilecek yanlış bir tepki olarak görülebilir.

“Bazen arkadaşlarımız arkasına dönüp konuşuyor. Bazen de birbirlerine bir şeyler atıyorlar. Öyle olduğunda öğretmenimiz sürekli “Böyle şeyler ayıptır, yapmayın.” diye uyarıyor onları.” (A 5.)

Öğrencilerin % 30’u öğretmenlerinin bu tür düşük düzeyde istenmeyen davranışlarını görmezden geldiğini, önemsemediğini söylemişlerdir. Öğrenciler, öğretmenlerinin bu tepkiyi “kısa süreli komiklik yapma” davranışına gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Az talep edilen okuldaki öğrenciler öğretmenlerinin “fısıldama” davranışına da görmezden gelme tepkisini verdiklerini söylediler. Öğrenciler, kısa süreli komiklik yaptıklarında öğretmenlerinin çoğu zaman onlarla birlikte güldüğünü de belirtmişlerdir.

“Derste bazı arkadaşlarımız nedensiz gülüyor veya komiklik yapıyor. O zaman biz de gülüyoruz. Öğretmenimiz bunu görünce bir şey demiyor. O da bizimle birlikte gülüyor, hatta bazen o da komik şeyler anlatıyor, hep beraber gülüyoruz.” (Ç 5.)

Buna rağmen, öğrenciler “kısa süreli komiklik yapma” davranışlarına yönelik öğretmenlerinin kırıcı, hoş olmayan sözlerle de uyardıklarını söylemişlerdir.

“Öğretmenimiz biz gülünce ‘Hiç komik değil, komik olsa herkes güler.’ diyor öğretmenimiz . Bazen de ‘Gülünecek bir şey varsa bize de söyle, biz de gülelim.’ diyor.” (Ç 3.)

Bazı öğrenciler, “ders sırasında uyuma” davranışına yönelik öğretmenlerinin davranışı görmezden geldiğini söylediler.

“Öğretmenimiz derste uyuyan arkadaşlarımıza dokunmaz, bir şey söylemez. Bazen o arkadaşımızın üstünü örter, bazen de biz örteriz.” (A 4.)

Araştırmaya katılan öğrencilerin %27’si kendilerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına, öğretmenlerinin “söz hakkı vermeme” tepkisini gösterdiğini söylediler. Bu tepkiyi genel olarak “parmak kaldırmadan konuşma” davranışına yönelik verdiklerini ifade ettiler. Bu tepkinin, az talep edilen okuldaki öğretmenler tarafından daha fazla verildiği görülmektedir.

“Parmak kaldırmadan konuştuğumuzda öğretmenimiz ‘İzin alarak konuşursan daha iyi olur.’ diye uyarıyor. O zaman bize söz vermez, konuşurmaz.” (Ç 3.)

“Bir arkadaşımız sırası gelmeden, parmak kaldırmadan konuşunca öğretmenimiz onu uyarıyor, ona söz hakkı vermiyor. Dersle ilgili soruları cevaplamasına da izin vermiyor.” (A 3.)

Özellikle az talep edilen okuldaki öğretmenlerin çoğu, öğrencilerin bu davranışlarına yönelik dayak attığını belirtmişlerdir. Dayak atma; meslek ahlakına uymayan, etik dışı bir davranıştır. Öğrenci görüşleri, öğretmen ifadelerinin aksine az talep edilen okuldaki bazı öğretmenlerin de dayak attığını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin %17’sinin, yani önemli bir kısmının, dayak atması, düşük düzeydeki küçük sorunlara yönelik aşırı tepki verdikleri ve etik dışı davranışlarda bulduklarını göstermektedir.

“Öğretmenimiz böyle davrandığımızda, bazen tahtaya çıkartıp elimize vuruyor.” (Ç 3.)

“Sınıfta böyle problem çıkardığımızda öğretmenimiz bir daha yapmamız için kulağımızı çeker.” (A 4.)

Öğrencilerin %10 ‘u bu tür davranışlarına yönelik öğretmenlerinin “açıklama yapma, aile ile görüşme” tepkisini verdiklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, bu tepkinin az talep edilen okulda verildiği ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler, öğretmenlerinin (sürekli devam eden) derse geç kalma/geç gelme, nesnelere fırlatma ve uyuma” davranışlarında aile ile görüşme tepkisini verdiklerini söylediler. Bu durum öğretmenlerin düşük müdahalelerle çözülebilecek davranışlara, aşırı tepki verdikleri şeklinde düşünülebilir. Çalışma grubu, öğretmenlerin açıklama yapma tepkisini ise, genel olarak davranışlarının yanlış olduğunu anlatmak için kullandığını ifade etmiştir.

“Sınıfta biri bir şeyler atınca veya derse geç kalınca öğretmenimiz ‘Velini çağırırım.’ diyor, ailesini arıyor.” (A 4.)

“Arkaya dönüp konuşunca ya da başkasını rahatsız edince öğretmenimiz bu yaptığımızın yanlış olduğunu anlatıyor, ‘Bir daha yapmayın.’ diyor.” (A 5.)

Çalışmaya katılan öğrenciler, öğretmenlerin bu davranışlara yönelik “bireysel görüşme, ses tonunu yükseltme ve ismiyle hitap etme” tepkilerini de verdiklerini söylediler. Bu tepkilerin az talep edilen okulda daha fazla verildiği görülmektedir. Öğrenciler bireysel görüşme tepkisinin, “başkalarını rahatsız etme ve uyuma” davranışlarına yönelik verildiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerinin ses tonunu yükselterek uyardığını ifade ettiler.

“Birisi arkasına dönüp konuşunca öğretmenimiz sesli bir şekilde o kişinin ismini söyler.” (Ç 3.)

“Genelde başkalarını rahatsız edince öğretmenimiz kaba bir ses tonuyla bize kızar.” (Ç 5.)

“Derste başka arkadaşlarımızla konuşunca öğretmenimiz bundan hoşlanmaz. Daha sonra özel olarak görüşme yapar konuşan kişi ile.” (A 4.)

“Öğretmenimiz bizi uyarmak için sesini yükseltir, gür bir ses tonuyla uyarır. Bazen de sesini alçaltarak uyarır.” (Ç 5.)

Çalışma grubundaki öğrencilerden bazıları, öğretmenlerinin “empati kurmalarını sağlama, ara verme, beden dili ve ceza verme” tepkilerini verdiklerini söylemişlerdir.

“Öğretmenimizin ses tonundan yüzünden anlıyoruz kızdığını, yanlış bir şey yaptığımızı.” (A 4.)

“Böyle davranınca öğretmenimiz derste mola verdiriyor, niye böyle yaptığımızı düşündürüyor.” (Ç 3.)

Düşük düzeyde istenmeyen davranış gösteren öğrencilerin empati kurmalarını sağlama tepkisi çok talep edilen okulda verilmektedir. Bu da öğretmenlerin istenmeyen davranışlara yönelik daha olumlu ve etkili tepkiler verdiğini ortaya koymaktadır. Buna rağmen cezanın az talep edilen okulda daha fazla görülmesi, bu okuldaki öğretmenlerin çoğunlukla geleneksel sınıf yönetimi anlayışını sürdürdükleri şeklinde düşünülebilir.

“Birisi diğerinin sözünü kesince öğretmenimiz ‘Arkadaşının sözünü kesme, o senin sözünü kesse hoşuna gider miydi?’ der. Bazen de yerinde kıpırdanıp duran arkadaşlarımızı uyarıyor, ‘Arkadaşımı rahatsız ediyorsun, sana yapsalardı aynısını, nasıl hisederdin?’ diyor.” (Ç 3.)

Ceza; kısa vadede istenmeyen davranışı ortadan kaldıran, ancak uzun vadede öğrencilerin istenmeyen davranışları ile başetmede etkili olmayan bir müdahale yöntemidir. Öğrenciler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerinin ceza verdiğini söylemişlerdir.

“Böyle davrandığımızda öğretmenimiz bazen bizi dersten, sıfıtan dışarı atar. Parmak kaldırmadan konuşunca da bazen ceza veriyor ama bunu sürekli yapmaz.” (Ç 3.)

“Zil çaldığında ayaktaysak, öğretmenimizi beklemiyorsak bizi tek ayak üstünde bekletir.” (A 4.)

Çalışmaya katılan bazı öğrenciler, bu tür davranışlarına yönelik öğretmenlerinin kendilerinden küstüğünü belirtmişlerdir. Böylesi bir yaklaşım; öğretmenlerin çağdaş sınıf yönetiminden uzak bir anlayış içerisinde öğrencilerin kendilerine olan zaaflarından faydalanarak istenmeyen davranışlara müdahale ettiklerini göstermektedir. Özellikle bu tepkinin az talep edilen okulda daha fazla görülmesi, öğretmenlerin etkili lider sınıf yöneticiliği bakımından yetersiz oldukları şeklinde düşünülebilir.

“Birisi bir şeyler atınca öğretmenimiz onu yok sayıyor, ona küsüyor ve kızıp konuşurmuyor.” (Ç 3.)

“Parmak kaldırmadan konuşunca öğretmenimiz bize küsüyor böyle davrandığımız için.” (A 4.)

Bazı öğrenciler öğretmenlerinin “göz kontağı, dikkat çekmeye çalışma, yer değiştirme” şeklinde tepki verdiklerini belirtmişlerdir.

“Başkalarını rahatsız edenleri öğretmenimiz yerinden kaldırıyor, başka bir yere oturtuyor.” (Ç3.)

“Sınıfta dersle ilgisiz bir şeyle uğraşınca, öğretmenimiz bizi derse yönlendirmeye çalışır.” (Ç 5.)

Öğrenciler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerinin en az “nasihat/öğüt verme, mizahtan yararlanma ve kural hatırlatma” tepkilerini verdiklerini söylediler.

“Sırada düzgün oturmadağımızda öğretmenimiz kuralları hatırlatıyor bize, uyarıyor bizi.” (Ç 3.)

Görüşmeler sonucu elde edilen veriler; düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verilen tepkiler konusunda öğrencilerin ve öğretmenlerin ifadelerinin benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Öğrenciler öğretmenlerinin en fazla “sözle uyarma, kızma, bağırma, görmezden gelme ve söz hakkı vermeme” tepkilerini verdiklerini söylemişlerdir. Ceza verme gibi aşırı tepkilerin yanısıra, dayak atma gibi etik dışı davranışlar da öğretmenler tarafından gösterilen olumsuz davranışlardır.

## BÖLÜM V

### SONUÇ VE ÖNERİLER

#### 5.1 SONUÇLAR

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik tepkileri öğretmen ve öğrenci görüşleridoğrultusunda incelenmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizleri yapılarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

##### 5.1.1 Araştırma Sorusuna İlişkin Sonuçlar

##### 5.1.1.1 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, sınıflarda en sık karşılaşılan istenmeyen davranışlardır. Çalışmaya katılan sınıf öğretmenleri, sınıflarında birçok düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarının görüldüğünü belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, en sık görülen düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışının “parmak kaldırmadan konuşma” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç, Carotenuto (2011) ve Atcı (2004) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

Parmak kaldırmadan konuşma davranışının yanı sıra, aşağıda verilen düşük düzeyde istenmeyen davranışların görüldüğü ortaya çıkmıştır:

- Ders sırasında dersle ilgisi olmayan şeylerle meşgul olma
- Arkadaşlarını rahatsız etme/öğrenmelerini engelleme
- Karşıdakinin sözünü yarıda kesme
- Aynı anda konuşup gürültü yapma
- Arkasına dönerek konuşma
- Ders zili çaldığında derse hazır beklememe



- Ders sırasında izinsiz bir şeyler yeme içme
- İzinsiz yerinden kalkma
- Çöpü yere atma
- Dersle ilgisiz bir konuda yüksek sesle
- Rahatsız edici sesler çıkarma
- Hayal kurma
- Sınıfta izinsiz dolaşma
- Oturduğu yerde kıpırdanma
- Arkadaşından kalem, silgi alma bahanesiyle dersi bölme
- Derse geç gelme/geç kalma
- Nesnelere fırlatma
- Sırada uygunsuz oturma

Elde edilen bu sonuç, Carotenuto (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. “Ders sırasında dersle ilgisi olmayan şeylerle meşgul olma, aynı anda konuşup gürültü yapma, izinsiz yerinden kalkma” gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışların sıklıkla görülmesi sonucu, Atıcı (2004) tarafından yapılan çalışma sonucu elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonucunda, çok talep edilen ve az talep edilen okullarda ve her sınıf düzeyinde düşük düzeyde istenmeyen davranışların görüldüğü ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin görüşleri sonucunda, sınıflarda en az görülen düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarının “kısa süreli komiklikler yapma, çöp başında gereksiz bekleme, şikâyet etme, araç-gereç getirmeme, derste uyuma, fısıldama, ödev yapmama” davranışları olduğu ortaya çıkmıştır.

İstenmeyen davranışlara yönelik öğretmen tepkileri önemlidir. Özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışların azaltılması veya ortadan kaldırılmasında öğretmenlerin tepkisi oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalar ve literatür incelediğinde, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verilecek en uygun tepkiler düşük düzeyde müdahale yöntemleri olarak görülmektedir. Ancak bazı öğretmenler bu davranışlara aşırı tepkiler vermekte ve yüksek düzeyde müdahalelerde bulunmaktadır. Bu tür

tutum ve yaklaşımlar davranışın sürekliliğinin devam etmesine neden olmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en çok “sözel uyarı, açıklama yapma ve görmezden gelme” tepkilerini verdikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin bu tür davranışlara yönelik verdikleri diğer tepkiler şu şekilde belirlenmiştir:

- Söz hakkı vermeme
- Aile ile iletişime geçme
- Okul/sınıf kurallarını hatırlatma
- Soru tekniklerinden yararlanma
- Göz kontağı
- Dikkat çekmeye çalışma
- Beden dilini kullanma (jest, mimik, yüz ifadesi, ...)
- Mizahtan yararlanma
- Öğrencinin duygudaşlık kurmasını sağlama
- Yerini değiştirme
- Uygun davranışı övme
- Görev/sorumluluk verme
- Ara verme
- Ceza verme
- İsmiyle hitap etme
- Bireysel görüşme
- Anlaşma /sözleşme yapma
- Oyunlaştırma/oyundan yararlanma

Araştırma verilerinin sonucunda, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en az “ses tonunu yükseltme, etkinliği değiştirme,

ödüllendirme, rehberlik hizmetlerinden yararlanma, küme/grup çalışması ve anlatım şeklini değiştirme” şeklindeki tepkileri verdikleri görülmüştür.

Bulgular incelendiğinde; sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik genellikle düşük düzeyde müdahalelerde buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte çok talep edilen okulda, düşük düzeyde tepkilerin daha fazla verildiği anlaşılmaktadır.

Elde edilen veriler incelendiğinde; öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik çeşitli tepkiler verdikleri görülmüştür. Bu tepkilerin çoğunlukla düşük düzeyde ve zaman zaman orta düzeyde müdahaleler olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, bazı öğretmenlerin bu davranışlara yönelik zaman zaman “ceza verme” gibi aşırı tepkiler verdikleri belirlenmiştir. Ayrıca, araştırma sonucunda elde edilen veriler, az talep edilen okuldaki öğretmenlerin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik “bağırma, dayak atma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışlarda bulduklarını göstermektedir. Bu durum çoğu öğretmenin yapılandırmacı sınıf yönetimi anlayışı içinde olduğunu, buna karşın bazı öğretmenlerin hala gelenekselci sınıf yönetimi anlayışını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik sınıf öğretmenlerinin en çok “sözle uyarma ve kızma, bağırma” gibi tepkileri verdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca “görmezden gelme, söz hakkı vermeme” tepkilerinin de sıklıkla verildiği görülmüştür. Öğrencilerin görüşleri doğrultusunda, öğretmenlerin verdikleri diğer tepkiler şunlardır:

- Açıklama yapma
- Aile ile görüşme
- İsmiyle hitap etme
- Ses tonunu yükseltme
- Bireysel görüşme
- Ceza verme
- Ara verme

- Empati
- Öğrenciye küsme
- Beden dilini kullanma
- Yerini değiştirme

Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda; öğretmenlerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışlara yönelik en az “göz kontağı, derse dikkatini çekme, nasihat verme, mizahtan yararlanma ve kural hatırlatma” tepkilerini verdikleri ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerle yapılan görüşme sonuçları incelendiğinde, her iki okulda da öğretmenlerin öğrencilere yönelik “bağırma, azarlama, dayak” gibi öğretmenlik mesleği etik kurallarına uymayan, olumsuz davranışlar gösterdikleri anlaşılmıştır. Bu durum, sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi eğitimine ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bu sonuç, Konti (2011) tarafından yapılan araştırma sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları göstermelerinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Öğretmenlerin bu davranışlarla etkili şekilde baş edebilmelerinin temel yolu, istenmeyen davranışın asıl nedenini anlamaktır. Bu amaçla çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerine, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının nedenleri soruldu. Bulguların incelenmesi sonucunda; öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının en çok “aileden kaynaklanan nedenler” yüzünden görüldüğü anlaşılmıştır. Ailenin çocukla ilgilenmemesi, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması ve çocuğa doğru davranış eğitimi vermemesi, bu davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Araştırma sonucunda düşük düzeyde istenmeyen davranışların diğer nedenleri şu şekilde belirlenmiştir:

- Dikkat dağınıklığı
- Çocukların hareketli olması
- Teneffüs sürelerinin kısa ders saatlerinin ise uzun ve yoğun olması
- Öğrencinin kendini kanıtlama çabası

- Öğretmenden kaynaklanan nedenler
- Öğrenci ihtiyaçları
- Sınıfların kalabalık olması

Katılımcılar teneffüs sürelerinin öğrencilerin yeme-içme gibi temel ihtiyaçları ile dinlenme, eğlenme gibi sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için yetersiz ve kısa olmasından yakınmışlardır. Araştırma verileri incelendiğinde, öğrencilerin yeme, içme, dinlenme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmamasının, düşük düzeyde istenmeyen davranışlar olarak sınıf ortamına yansıdığı anlaşılmıştır.

Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara en az “çocukların yaşının küçük olması, dersten sıkılma, okul ve sınıfa uyum sağlayamama, teknolojik gelişmeler” gibi durumların neden olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda, 1.,2.,3.,4. ve 5. sınıf düzeyindeki öğrencilerin, yaşlarının küçük olması nedeniyle dikkat sürelerinin kısa olduğu, bunun sonucunda da ders sırasında dikkat çekici etkinliklere yer verilmediğinde öğrencilerin dikkatlerinin çabuk kaybolduğu belirlenmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da öğrencilerin dersten sıkıldıkları ve düşük düzeyde istenmeyen davranışları gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin tv., bilgisayar gibi teknolojik aletlerin başında uzun vakit geçirmeleri de bu tür davranışların bir başka nedeni olarak belirlenmiştir.

Öğrenciler istenmeyen davranışları bazı amaçlar doğrultusunda göstermektedir. Özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışların gösterilmesinde pek çok farklı öğrenci amacı olmaktadır. Bu amaçların belirlenip olumsuz etkilerinin azatılması, düşük düzeyde istenmeyen davranışları da büyük oranda azaltacaktır. Çalışma grubundaki öğretmenlere, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları hangi amaçlarla gösterdikleri soruldu. Bunun sonucunda elde edilen veriler bu davranışların en çok “dikkat çekmeye çalışma” amacı doğrultusunda gösterildiğini ortaya koymuştur. Görüşmeye katılan öğretmenler, öğrencilerin kendilerini ispat etme çabasından kaynaklanan dikkat çekme amacı içinde bu davranışları gösterdiklerini belirtmişlerdir. “Sıkıntıdan kurtulmaya çalışma, varlığını ispat etme çabası, öğrencinin yaşının küçük olması nedeniyle bilinçsizce istenmeyen davranış göstermesi” de bu davranışların gösterilmesindeki amaçlar olarak ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, düşük düzeyde istenmeyen davranışların en az “oyun-eğlence, dersi bölme, arkadaşlarının davranışlarından etkilenme” amacı doğrultusunda gösterildiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin istenmeyen davranışlarının sınıf ortamını, eğitim-öğretim etkinliklerini ve öğretmen/öğrenci motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Özellikle öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, sıklıkla görüldüğünden sınıf iklimini daha fazla etkilemektedir. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının en çok “motivasyonu düşürdüğü”nü ortaya koymuştur. Bu tür davranışlar sınıf ortamında “dersi engellemesi/bölmesi, diğer öğrencilerin öğrenmesini engellemesi ve dikkatlerini dağıtması” şeklinde olumsuz etkilerinin de olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte düşük düzeyde istenmeyen davranışların öğretim etkinlikleri ve sınıf iklimine yönelik “çok fazla olumsuz etkisinin bulunmadığı” sonucuna ulaşılmıştır.

Düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının olumsuz etkilerine yönelik veriler incelendiğinde, bu davranışların “öğretmenlerin dikkatini dağıtması ve zaman kaybı” gibi olumsuz etkilerinin de olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda; bu davranışlar ortaya çıktığında öğretmen ve öğrencilerin dikkatinin dağılmasına bağlı olarak öğretim etkinliklerinin bölündüğü, bunun sonucunda da hem öğretmen hem de öğrencilerin motivasyonlarının düştüğü belirlenmiştir. Öte yandan, öğretmenlerin bu dersin belli bir süresini ayırarak bu davranışlara müdahale etmeye çalıştıkları görülmüştür.

Literatürde de öngörüldüğü gibi, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik düşük düzeyde müdahalelerde bulunmaları gerekmektedir. Düşük düzeyde istenmeyen davranışa yüksek düzeyde müdahalede bulunmak bu davranışın şiddetinin artmasına, sınıf iklimi ve öğretim etkinliklerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik öğretmen yaklaşımının değerlendirmeye alınması büyük önem taşımaktadır.

Elde edilen veriler sonucunda, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepki verirken şu unsurları gözönünde bulundurdukları ortaya çıkmıştır:

- Öğrenciyi kazanmaya çalışma/dikkatini yeniden derse yönlendirme
- Öğrencinin onurunu kırmamaya çalışma
- Dersin bölünmesini engelleme
- Davranış değişikliği sağlama
- Sınıfta düzeni sağlama
- Kuralları öğretme

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda; bazı öğretmenlerin bu tür davranışlara yönelik tepki verirken çok fazla dikkat etmedikleri ve genelde kendi verdikleri tepkileri doğru buldukları ortaya çıkmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, öğretmenlerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara tepki verirken en az “iyi bir dinleyici olma, sorunu çözmeye çalışma, öğretmen-öğrenci ilişkisi” ne dikkat ettiklerini göstermiştir. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, sınıf öğretmenlerinin genelde ders düzeni ve akışının bozulmamasına özen göstererek tepki verdikleri belirlenmiştir.

Sonuç olarak sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik genellikle düşük düzeyde kontrol yaklaşımı içinde oldukları, zaman zaman bu davranışlara aşırı tepkiler verdikleri ve etik dışı davranışlar da bulunabildikleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan çok talep edilen okulda daha çok düşük düzeyde müdahalelerde bulunduğu, az talep edilen okulda ise aşırı tepkilerin ve etik dışı davranışların daha fazla gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır.

### **5.1.1.2 Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Düşük Düzeyde İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Tepkileri Kişisel Özelliklerine, Sınıf Düzeylerine ve Okul Yapısı ve Özelliklerine Göre Nasıl Farklılaşmaktadır?**

İstenmeyen davranışlarla etkili şekilde baş edebilmede en önemli faktör, öğretmenlerin bu davranışlara yönelik tepkileridir. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmen tepkileri, öğretimin sürdürülmesi ve düzenin korunması bakımından büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin bu davranışlara yönelik tepkileri ise; kişisel özelliklerine, sınıf yönetimi anlayışlarına, çalıştıkları kurumun niteliğine göre farklılık göstermektedir. Bu araştırmada; sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkileri cinsiyet, yaş, kıdem ve öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kurumun niteliği kişisel özellikleri ile sınıf düzeyleri ve okulun yapısı ve özelliklerine göre nasıl farklılaştığı incelenmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırma sonucunda, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik öğretmenlerin verdikleri tepkiler ile cinsiyetleri arasında farklılık görülmediği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetleri, verdikleri tepkileri doğrudan etkilememektedir. Bu sonuçlar, Korkmaz (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Araştırma sonuçları, öğretmenlerin yaşının 41-45 yaş aralığında yığıldığını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin çoğu orta yaş ve üzeri grupta olmakla birlikte, çalışma grubunda genç yaş grubunda öğretmen bulunmamaktadır. Elde edilen verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepki 46 yaş ve üzeri öğretmenlerin daha olumlu tepkiler verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu yaş grubundaki öğretmenlerin, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik daha anlayışlı ve hoşgörülü bir yaklaşım içinde oldukları belirlenmiştir. Diğer yaş grubundaki öğretmenlerin, yaşlarına bağlı olarak verdikleri tepkilerde farklılık ortaya çıkmamıştır. Araştırma sonucunda, yaşı daha büyük olan öğretmenlerin, daha genç olan öğretmenlere düşük düzeydeki istenmeyen davranışlara yönelik daha ılımlı ve hoşgörülü bir yaklaşım içinde oldukları ve düşük müdahale yaklaşımlarını daha fazla kullandıkları ortaya çıkmıştır.



Öğretmenlerin sınıflarındaki öğrenci sayısının ortalama 30-31 olduğu ve yapılandırmacı sınıf yönetimi ilkelerine göre sınıfların kalabalık olduğu ortaya çıkmıştır. Görüşmeler sonucunda, kalabalık sınıfların öğretmenlerin verdikleri tepkileri doğrudan etkilediği ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin kalabalık sınıflarda düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla etkili şekilde baş edebilmeye yönelik uygun ve çeşitli teknikleri kullanmak için yeterli zamanı bulamadıkları ortaya çıkmıştır.

Bulgular incelendiğinde, öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin 16-20 yıl arasında yoğunlaştığını ve çalışma grubunun mesleklerinde deneyimli öğretmenler olduğunu ortaya çıkmıştır. Elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda, 21-25 yıl ve 26 yıl ve üzerine kıdeme sahip öğretmenlerin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik daha hoşgörülü ve anlayışlı bir yaklaşım içinde oldukları, öte yandan verdikleri tepkilerin bu davranışlarla baş etmede yetersiz ve etkisiz kaldığı ortaya çıkmıştır. 11-15 yıl ve 16-20 yıllık kıdeme sahip öğretmenlerin ise bu davranışlara yönelik çağdaş sınıf yönetimi anlayışı çerçevesinde daha etkili tepkiler verdikleri anlaşılmıştır. Meslekte deneyimli öğretmenlerin geleneksel bir anlayış çerçevesinde tepki verdikleri, bu davranışlarla etkili şekilde baş edebilme konusunda yetersiz kaldıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bu sonuçlar, Akın (2006) tarafından yapılan araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Araştırmada, çalışma grubundaki öğretmenlerin, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik verdikleri tepkilerin öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kurumun niteliğine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin 8 tanesinin Eğitim Fakültesi-Sınıf Öğretmenliği programından mezun oldukları, diğer 6 öğretmenin ise sınıf öğretmenliği dışındaki bölümlerden mezun oldukları belirlenmiştir. Bunun sonucunda, öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kuruma göre öğretmenlerin verdikleri tepkilerin farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin okuttukları sınıf düzeyine göre verdikleri tepkilerin farklılaşma düzeyi incelendiğinde, sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik tepkilerinin okuttukları sınıf düzeylerine göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bulgular incelendiğinde, az talep edilen ve çok talep edilen her iki okulda da sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları ile sıklıkla karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda, okulların yapı ve özelliklerinin, öğretmenlerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışlara yönelik tepkilerini doğrudan etkilediği ortaya çıkmıştır.

Buna göre; çok talep edilen okuldaki öğretmenlerin, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara uygun olarak düşük düzeyde müdahale yaklaşımı çerçevesinde daha olumlu ve etkili tepkiler verdikleri görülmüştür. Az talep edilen okula oranla, çok talep edilen okulda ceza gibi aşırı tepkilerin çok sık verilmediği anlaşılmıştır.

İmkânları kısıtlı, az talep edilen okulda ise; öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına aşırı tepkilerin ve yüksek düzeyde müdahalelerin daha fazla verildiği anlaşılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, bu tür davranışların sınıf içerisinde özellikle dersin akışı bakımından ciddi birer sorun olarak görüldüğü ve tepkilerin de bu anlayış doğrultusunda şekillendiği ortaya çıkmıştır. Az talep edilen okuldaki sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu davranışlara ceza verme gibi yüksek düzeyde tepkiler verdikleri ve “dayak atma, bağırma, gözdağı verme” gibi etik dışı davranışlarda buldukları belirlenmiştir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Az ve çok talep edilen okulların her ikisinde de öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları sıklıkla görülmektedir.
2. Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik en çok “sözel uyarı, açıklama yapma ve görmezden gelme” tepkilerini, en az “rehberlik hizmetlerinden yararlanma, küme/grup çalışması, anlatım şeklini değiştirme” tepkilerini verdikleri ortaya çıkmaktadır.
3. Öğretmenlerin yaşı, mesleki kıdemi, sınıflarındaki öğrenci sayısı ve okulların yapı ve özellikleri verdikleri tepkileri etkilemektedir. Kalabalık sınıflar, öğretmen tepkilerini doğrudan etkilemektedir.

4. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verilen tepkiler; cinsiyet, okutulan sınıf düzeyi ve öğretmenlik mesleği eğitiminin alındığı kurumun niteliğine göre farklılık göstermemektedir.
5. Verilen tepkilerin okulların yapı ve özelliklerinin öğretmen tepkilerini doğrudan etkilediği ortaya çıkmaktadır. Buna göre; çok talep edilen okulda, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik düşük düzeyde tepkiler daha fazla verilmektedir. Az talep edilen okulda ise; ceza gibi aşırı tepkiler ve "dayak, bağırma, gözdağı verme" gibi etik dışı davranışlar daha fazla görülmektedir.

## 1.2 ÖNERİLER

Sınıf yönetiminin öğretmen yetiştirme programları içinde yer almaya başlamasıyla birlikte, bu alandaki kuramsal ve uygulamalı çalışmalarda bir artış görülmüştür. Ülkemizde de 1997-1998 akademik yılından itibaren öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarının eğitim programlarına sınıf yönetimi zorunlu bir ders olarak konmuştur. Buna rağmen, günümüzde öğretmen ve öğretmen adaylarının sınıf yönetimi ve özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik yeterli bilgi ve yeteneğe sahip olmadıkları görülmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda sınıf öğretmenlerinin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla etkili şekilde başedemedikleri ve eğitim-öğretim etkinlikleri ile sınıf düzeninin bu durumdan olumsuz etkilendiği belirlenmiştir. Özellikle meslekte deneyimli sınıf öğretmenlerinin, bu alanda yönelik yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerine yönelik; sınıf yönetimi, özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışlar alanında hizmetiçi eğitim programlarının düzenlenmesi mesleki gelişim bakımından faydalı olacaktır. Özellikle meslekte kıdemli öğretmenler seminerler ve eğitimler yolu ile yapılandırmacı sınıf yönetimi yaklaşımı verilmelidir. Bu eğitimler aracılığıyla, deneyimli ve deneyimsiz tüm öğretmenlerin istenmeyen davranışlara yönelik etkili ve uygun tepkileri vererek sınıf düzenini korumaları ve başarılı bir öğretim yapmaları sağlanabilecektir. Bu eğitimlerin kuramsal boyutundan ziyade uygulamaya dayalı olması da öğretmenlerin hangi davranışlara hangi tepkinin uygun olacağını bilmelerini sağlayacaktır.

Çalışmaya yönelik söylenebilecek bir diğer öneri; eğitim fakültelerinde yeniden yapılanma kapsamında programa konulan “sınıf yönetimi” dersinin düzenlenmesidir. Öğretmenler, öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik uygun tepkiler vermemektedirler. Bu durum öğretmen adaylarının, eğitim fakültelerinde istenmeyen davranışların salt teorik boyutuna yönelik eğitim almaları sonucu, uygulama konusunda eksik ve yetersiz kalmalarından kaynaklanmaktadır. Sınıf yönetimine ilişkin kuramsal bilgi, etkili öğretmenlik için gerekli ama yeterli değildir. Öğrenilen bilgilerin uygulamalı olarak beceriye dönüştürülmesi gerekir ki, etkili sınıf yönetimi sağlanabilsin. Beceri haline gelmeyen bilgiler “ezber ve kuru bilgiler” olarak kalacağından sınıf ortamında eğitim-öğretim etkinliğinin kalitesine katkıda bulunamayacağı açıktır. Bu doğrultuda “sınıf yönetimi” dersine yönelik programın yeniden düzenlenmesi ve uygulamaya dayalı eğitimin geliştirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Öğretmen adayları, eğitim fakültelerinden yapılandırmacı sınıf yönetimine ilişkin bilgi ve beceri donanımıyla mezun olmalıdır.

Olumlu bir sınıf ve öğrenme atmosferinin oluşturulması şüphesiz ki, sınıf yönetimi ve sınıf yönetiminde kullanılan stratejileri önemli derecede etkilemektedir. Kalabalık ve imkânları kısıtlı sınıflarda yapılandırmacı anlayışa uygun öğretim etkinlikleri yapılamakta, bu durumun doğal bir sonucu olarak da her sınıf düzeyinde sıklıkla görülen düşük düzeyde istenmeyen davranışlar ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırma sonuçları da; okulların yapı ve özelliklerinin öğrencilerin bu düzeydeki davranışlarını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır. Düşük düzeyde istenmeyen davranışlarla etkili şekilde bahsedilebilmesi için imkânları sınırlı okulların altyapı ve olanakları düzenlenmelidir. Derslikler çoğaltılmalı, her sınıfta gerekli materyal ve araç-gereç sağlanmalı, sınıf mevcutları azaltılmalıdır. Sınıflar teknolojik donanıma sahip olmalıdır. Böylece dikkat çekici etkinlikler ve araç-gereçler yolu ile öğrencilerin görev odaklı olması sağlanarak düşük düzeyde istenmeyen davranışlar azaltılabilir.

Öğretmenlerin istenmeyen davranışlar karşısında etkisiz kalmasının önemli nedenlerinden biri de, sınıf yönetimine yönelik basılı kaynakların yeterli bilgiyi içermemesidir. Sınıf yönetimi alanındaki kitaplar incelendiğinde, özellikle düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik yerel ve yabancı kaynaklarda çok fazla bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, sınıf yönetimi kitaplarının içeriği yeniden düzenlenmelidir. Kaynak kitaplarda, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik

derinlemesine bilgi ve özellikle örnek uygulamalara yer verilmesi, öğretmenlerin bu davranışlara yönelik daha etkili müdahale ve tepkilerde bulunmasını sağlaması bakımından önemli bir düzenleme olacaktır.

Bu araştırma, Kars ilinde yapılmıştır. Aynı çalışma daha büyük bir örneklem grubunda daha fazla sınıf öğretmeni ve öğrenci ile yapılabilir. Ülkemizin farklı illerinde söz konusu çalışma alanına yönelik yapılacak benzer araştırmalar, düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik kapsamlı ve ayrıntılı bilgi sağlayacaktır. Bu tür çalışmalar, öğretmenlerin mesleki gelişimleri ve literatüre kaynak oluşturması bakımından önemli görülmektedir. Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları, bu davranışların nedenleri, gösterilen tepkiler ve sonuçları ile ilgili derinlemesine bilgi edinilmesini sağlayacak nicel ve nitel araştırmalar yapılmalıdır. Yanı sıra sadece sınıf öğretmenleri üzerinde yürütülen bu çalışmanın, farklı branş öğretmenleri üzerinde de yapılması faydalı olabilir.

## KAYNAKÇA

Ada, S. ve Çetin, M.Ö. (2002). *Eğitim ve Öğretim Ortamında Disiplin Nedir?*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ahmad, I., Rauf, M., Zeb, A., Rehman, S., Khan, W., Rashid, A. ve diğerleri. (2012). Teachers' perceptions of classroom management, problems and its solutions: case of government secondary schools in chitral, Khyber Pakhtunkhwa- Pakistan, *International Journal of Business and Social Science*, 3(24), 173-181.

Akar, H., Erden, F.T., Tor, D. ve Şahin, İ.T. (2010). Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Yaklaşımları ve Deneyimlerinin İncelenmesi. *Elementary Education Online*, 9(2), 792-806.

Akın, U. (2006). *Öğretmenlerin Sınıf Yönetimi Becerileri ile İş Doyumları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Altun, S. ve Çolak, E. (2009). *TEGV Yöntem Eğitimi Projesi Çalışma Notları*, İstanbul.

Allday, R. A. (2011). Responsive Management: Practical Strategies for Avoiding Overreaction to Minor Misbehavior. *Intervention in School and Clinic*, 46(5), 292-298.

Arends, R. I. (1997). *Classroom Instruction and Management*. The McGraw Hill.

Arslan, H., Can, N., Dönmez, B., Gülveren, H., Işık, H., Karşlı, M.D. ve diğerleri. (2011). *Sınıf yönetimi* (8. bs.). M. Şişman, ve S. Turan (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Atçı, A. (2004). *İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Sınıf İçi Problem Davranışlara Yönelik Müdahalelerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Aydın, A. (2012). *Sınıf Yönetimi* (15. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Balay, R. (2003). *2000'li Yıllarda Sınıf Yönetimi*. Ankara: Sandal Yayıncılık.

Balay, R. (2012). *2000'li Yıllarda Sınıf Yönetimi* (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Başar, H. (1999). *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Başar, H. (2010). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Borich, G. (2007). *Effective Teaching Methods*. Pearson Prentice Hall.

Bloom, L. A. (2009). *Classroom Management-Creating Positive Outcomes for All Students*. New Jersey: Pearson.

Boyacı, A., Sabancı, A., Çağlar, Ç., Babaoğlan, E., Güneş, H., Taşar, H. ve diğerleri. (2008). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Sınıf Yönetimi. M. Çelikten (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Burden, P. R. (1995). *Classroom Management and Discipline- Methods to Facilities Cooperation AND Instruction*. Kansas.

Burden, P.R. (2006). *Classroom Management- Creating a Successful K-12 Learning Communit.* Kansas.

Bushell, D. JR. (1973). *Classroom Behavior*. New Jersey: Prentice-Hall.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2011a). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (8. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Ş. (2011b). *Veri Analizi El Kitabı* (15. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Cangelosi, J., S. (1988). *Classroom Management Strategies*. New York & London: Longman.

Carotenuto, M., R. (2011). *Pupil misbehaviour and classroom management: the impact of congruence*. Doktora tezi, Southampton Üniversitesi Hukuk, Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İngiltere.



Celep, C. (2004). *Sınıf Yönetimi ve Disiplini*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Charles, C.M. & Senter, G.W. (2002). *Building Classroom Discipline*. Allyn & Bacon.

Çalık, T., Güçlü, N., Yüksel, G., Demirbolat, A., Cemaloğlu, N., Küçükahmet ve diğerleri (2010). *Sınıf Yönetimi* (11. bs.). L. Küçükahmet(Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çandar, H. (2007). *İlköğretim Birinci Kademe Derslerinde Uygulanan Yapılandırmacı Yaklaşımın Sınıf Yönetimine Etkisi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.

Çankaya, İ. ve Çanakçı, H. (2011). Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları istenmeyen Öğrenci Davranışları ve Bu Davranışlarla Başa Çıkma Yolları, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(2), 307-316.

Çelik, V. (2012). *Sınıf Yönetimi* (6. bs.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Dağlı, A. ve Baysal, N. (2012). İlköğretim Öğretmenlerinin Sınıfta Karşılaştıkları Disiplin Sorunlarının Nedenlerine İlişkin Görüşleri, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi*, 18, 259-271.

Demirel, Ö. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri - Öğretme Sanatı* (18. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Dhaem, J. (2012). Responding to Minor Misbehavior through Verbal and Nonverbal Responses, *Beyond Behavior*, 21(3), 29-34.
- Eggen, P. & Kauchak, D. (2001). *Educational Psychology: Windows on Classrooms*. New Jersey: Merrill-Prentice Hall.
- Eliason, B.M. & Horner, R.H. & May, S.L. (2013). Evaluation brief: out-of-school suspension for minor misbehavior, *Positive Behavioral Interventions & Supports*, 13, 1-8.
- Erden, M. (2008). *Sınıf Yönetimi*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erzurum, H.H. ve Kır, İ. (2011). İlköğretim Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Türleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 8(16), 271-286.
- Evertson, C.M. & Weinstein, C.S. (2006). *Handbook of Classroom Management*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Evertson, C.M. & Emmer, E.T. & Worsham, M.E. (2006). *Classroom Management for Elementary Teachers*. Pearson Education.
- Finger, J. & Bamford, B. (2010). *The Classroom Teacher's Book of Management Essentials* (Karaköse, T., Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Gall, M.D. & Gall, J.P. & Borg, W.R. (2007). *Educational Research*. Pearson Education.
- Galton, M. & Türnükü, A. (2001). Students' Misbehaviors in Turkish and English Primary Classrooms. *Educational Studies*, 3, 291-305.
- Girmen, P., Anılan, H., Şentürk, İ. ve Öztürk, A. (2006). Sınıf Öğretmenlerinin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Gösterdikleri Tepkiler. *Sosyal Bilimler*, 15, 235-244.
- Glasser, W. (2001). *Choice Theory in the Classroom*. Quill.
- Good, T.L. & Brophy, J.E.(2008). *Looking in Classrooms*. Pearson Educaiton, Inc.
- Gordon, D. G. (2001). Classroom Management Problems and Solutions, *Music Educators*. 88(2), 17-23.
- Gordon, T. (1996). *E.Ö.E. – Etkili Öğretmenlik Eğitimi* (Aksay, E., Çev.). İstanbul: Sistem Matbaacılık.
- Grossman, H. (2004). *Classroom Behavior Management for Diverse and Inclusive Schools*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Güleç, S. ve Alkış, S. (2004). Öğretmenlerin Sınıf Ortamında Kullandıkları Davranış Değişirme Stratejileri. *Uludağ Eğitim Fakültesi*, XVII (2), 247-266.

Gürsel, M., Bayrak, C., Ağaoğlu, E., Ada, Ş., Akar, İ., Aksüt, M. ve diğerleri. (2011). Sınıf Yönetimi (11. bs.). Z. Kaya (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Jones, F. & Jones, L.S. (1998). *Comprehensive Classroom Management-Creating Communities of Support and Solving Problems*. Allyn & Bacon.

Karakelle, S. ve Canpolat, S. (2008), Tükenmişlik Düzeyi Yüksek İlköğretim Öğretmenlerinin Öğrencilere Yaklaşım Biçimlerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 33 (147), 106-120.

Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karlin, M.S. & Berger, R. (1972). *Discipline and the Disruptive Child*. Parker Publishing.

Kayabaşı, Y. ve Cemaloğlu, N. (2007). Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyi ile Sınıf Yönetiminde Kullandıkları Disiplin Modelleri Arasındaki İlişki, *Gazi Eğitim Fakültesi*, 27(2), s. 123-155.

Kirk, J. & Miller, M.L. (1986). *Reliability and Validity in Qualitative Research*. United States of America: Sage Publications.

Konti, F. (2011). Teachers and students perceptions towards teachers classroom management applications in primary schools, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 4093–4097.

Korkmaz, N. (2007). *İlköğretim Okullarında Etkili Sınıf Yönetiminde Öğretmen Davranışlarının İncelenmesi - İstanbul-Tuzla İlköğretim Okullarında Pilot Bir Araştırma*. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kuş, E. (2012). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri* (4. bs.), Ankara: Anı Yayıncılık.

Kounin, J. (1970). *Discipline and Group Management in Classrooms*, New York: Holt, Rinehart & Winston.

Kutlu, E. (2006). *Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Sınıf Yönetiminde Davranış Düzenleme Sürecinin Değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Lemlech, J.K. (1988). *Classroom Management*. New York & London: Longman.

Levin, J. & Nolan, J.F. (2000). *Principles of Classroom Management- A Professional Decision Making Model*. Boston: Allyn & Bacon.

Martin, N. K. & Shoho, A. R. (2000). The Influence of Teacher Characteristics on Classroom Management Style. *Annual Conference of the Southwest Educational Research Association*, Dallas, January.

McEwan, B. (2000). *The Art of Classroom Management*. Prentice Hall.

- Okutan, M., Aksoy, N., Özden, Y., Ekici, G., Kısaç, İ., Ergün, M. ve diğerleri. (2011). Sınıf Yönetimi (10. bs.). E. Karip, (Ed.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Okutan, M. (2010). *Sınıf Yönetiminde Örnek Olaylar* (4. bs.). Ankara: Eğreti Yayıncılık.
- Paliç, G. ve Keleş, E. (2011). Sınıf Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (2), 199-220.
- Sadık, F. ve Doğanay, A. (2007). Sınıf İçi İstenmeyen Davranışlarla İlgili Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin Karşılaştırılması, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 16(1), 539-560.
- Sadık, F., Yıldırım, B., Tunç, B., Okutan, M., Tok, T. N., Taş, S. ve diğerleri. (2008). Sınıf Yönetimi-Teori ve Pratik Uygulamalar. B. Yiğit (Ed.). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Sarıtaş, M. (2006). Öğretmen Adaylarının Değerlendirmelerine Göre Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarını Değiştirmek ve Düzeltmek Amacıyla Yararlanılan Stratejiler, *Eğitim Fakültesi*, XIX (1), 167-187.
- Savage T.V. & Savage, M.K. (2010). *Successful Classroom Management and Discipline- Teaching Self Control and Responsibility*. Santa Clara.

- Schiff, M. & BarGil, B. (2004). Children with behavior problems: improving elementary school teachers' skills to keep these children in class, *Children and Youth Services Review*, 26, 207–234.
- Selimoğlu, C. (2009) *İlk ve Orta öğretimde İstenmeyen Öğrenci ve Öğretmen Davranışlarının Çoklu Disipliner Anlayışla Gruplandırılarak Çözümlemesi*. Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Fen ve Matematik Alanları Ana Bilim Dalı, Van.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim* (15. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sezgin, F. ve Duran, E. (2010). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Öğrencilerin İstenmeyen Davranışlarına Yönelik Önleme ve Müdahale Yöntemleri, *Gazi Eğitim Fakültesi*, 30(1), 147-168.
- Siyez, D.M. (2009). Liselerde Görev Yapan Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Algıları ve Tepkileri, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, (1) 25, 67-80.
- Smith, C.J. & Laslett, R. (1996). *Effective Classroom Management: A Teacher Guide*. London and New York: Routledge.
- Sun, R.C.F. & Shek, D.T.L. (2012). Classroom Misbehavior in the Eyes of Students: A Qualitative Study. *The Scientific World*, 1-8.

- Tan, Ş. (2008). *Öğretimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara. Pegem Akademi yayıncılık.
- Tanhan, F. ve Şentürk, E. (2011a). Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumlarının Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Milli Eğitim*, 40 (192), 62-73.
- Tanhan, F. ve Şentürk, E. (2011b). Development of Teacher Attitude Scale Towards Undesirable Intraclass Behaviours of Students [Sınıf İçi İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına Yönelik Öğretmen Tutumları Ölçeğinin Geliştirilmesi]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 4 (35), 44-53.
- Tertemiz, N. (2003). *Sınıf Yönetimi ve Disiplin (5.bs.)*, Ankara: Nobel Yayın dağıtım.
- Turanlı, A. ve Yıldırım, A. (2007). A Comparative Assessment of High and Low Control Teachers' Classroom Management Behaviors [Düşük ve Yüksek Düzeyde Kontrolü Tercih Eden Öğretmenlerin Sınıf Yönetim Davranışlarının Karşılaştırılması]. *Education and Science*, 32(143), 100-116.
- Uşun, S., Erözkan, A., Akbaş, A., Oksal, A., Köksalan, B., İpek, C. Ve diğerleri. (2007). *Eğitim Psikolojisi*. K. Ersanlı ve E. Uzman (Ed.). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Weinstein, C.S. (2007). *Middle and Secondary Classroom Management*. New Jersey: McGraw Hill.



Woods, R. (2008). When rewards and sanctions fail: a case study of a primary school rule-breaker. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(2), 181- 196.

Yeşilyurt, E. ve Çankaya, İ. (2008). Sınıf Yönetimi Açısından Öğretmen Niteliklerinin Belirlenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler*, 7(23), 274-295.

Yağcı, E., Gündüz, H.B., Gelişli, Y., Erişen, Y., Balcı, S., Özdemir, İ.E. ve diğerleri. (2004). Sınıf Yönetimi. Ş. Erçetin ve M. Ç. Özdemir (Ed.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. bs.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, C. (2012). Sınıf Öğretmenlerinin Sınıflarında Sergiledikleri Davranışlar, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 4 (7), 119-140.

Yılmaz, N. (2008). Dersin Akışını Bozan İstenmeyen Davranışları Yönetme Stratejilerinin İncelenmesi, *Erzincan Eğitim Fakültesi*, 10, 1-38.

Yin, R.K. (1984). *Case Study Research: Design and Methods*. Beverly Hills: Sage Publications.

<http://www.aksam.com.tr/yasam/ogretmen-dayagi--kamerada/haber-185940#>  
adresinden 11 Nisan 2013 tarihinde alınmıştır.

[http://www.habervitrini.com/sinif\\_ogretmeni\\_ogrenciye\\_oyle\\_bir\\_ceza\\_verdi\\_ki-451221.html](http://www.habervitrini.com/sinif_ogretmeni_ogrenciye_oyle_bir_ceza_verdi_ki-451221.html) adresinden 18 Haziran 2011 tarihinde alınmıştır.

**EK 1****KİŞİSEL BİLGİ FORMU****1. Cinsiyetiniz:**

Kadın       Erkek

**2. Yaşınız:**

20-25     26-30     31-35     41-45     46 ve üzeri

**3. Meslekteki Hizmet Süreniz:**

0-2 yıl       3-6 yıl       7-10 yıl       11-15 yıl       16-20 yıl  
 21-25 yıl       26 yıl ve üzeri

**4. Görev yaptığınız okulun adı:**

.....

**5. Öğrenim Durumunuz:**

Eğitim Fakültesi-Sınıf öğretmenliği       Eğitim Fakültesi- ..... öğretmenliği  
 Fen-Edebiyat Fakültesi (Formasyon)       Yüksek Lisans  
 Öğretmen Okulu       Diğer.....

**6. Mezun Olduğunuz:**

Üniversite : .....

Fakülte : .....

Bölüm : .....

**7. Şu anda kaçınıcı sınıfı okutuyorsunuz?**

1. sınıf       2. sınıf       3. sınıf       4 sınıf       5. sınıf

**8. Sınıfınızdaki öğrenci sayısı:**

.....

9. Görev yapmakta olduğunuz okulun yapısını, aşağıda verilen ölçütlere göre değerlendirdiğinizde ne derece yeterli / yetersiz buluyorsunuz?

.....  
.....  
.....  
.....

- Okulun fiziksel özellikleri (sınıflar, aydınlatma, sıcaklık,... gibi)
- Okulun öğrenci sayısı
- Okul kuralları
- Okulun yönetim yapısı
- Okulun eğitim öğretim için gerekli olan materyal, araç – gereç ve kaynaklar yönünden yeterlik düzeyi
- Okulun sosyo-ekonomik düzeyi okulun bulunduğu sosyal çevre, sahip olduğu olanaklar, velilerin / öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyi)

## EK 2

## ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

Okul:.....

Tarih/saat (başlangıç/bitiş) :.....

Görüşmeci:.....

**Araştırmanın amacı**

**Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkileri analiz etmektir.**

**GİRİŞ**

Merhaba. Ben Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı'nda Tezli yüksek lisans programı öğrencisiyim. Tezim için bir araştırma yapıyorum ve bunun için sınıf yönetimi alanının düşük düzeyde istenmeyen davranışları boyutu üzerinde çalışıyorum.

Sınıf içerisinde etkili bir öğrenme sağlanması ve sınıf düzeninin sürdürülmesi açısından öğrencilerin istenmeyen davranışlarını kontrol etmek ve en düşük düzeye indirmek öğretmenler için oldukça önem taşımaktadır. Günümüzde okullarda bu davranışlardan en çok parmak kaldırmadan konuşma, sınıfta uyuma, rahatsız edici sesler çıkarma gibi düşük düzeyde istenmeyen davranışlara rastlanmaktadır. Bu tür davranışlar öğretmenler tarafından doğru bir şekilde yönetilmediğinde baş edilmesi zor büyük problemler haline gelmekte, sınıf düzenini bozmaktadır. Bu yüzden sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkileri belirlemeye çalışıyorum. Bunun için de ilköğretim birinci kademedeki görev yapan sınıf öğretmenleri ile görüşme yapıyorum.

Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler, sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Görüşmenin yaklaşık 10 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz görüşmeyi kaydetmek istiyorum. Bu şekilde hem zamanı daha iyi kullanabiliriz, hem de sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutma fırsatını elde edebilirim.

Bu araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederim. Eğer sizin görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir soru varsa önce bunu yanıtlamak isterim.

Şimdi izninizle sorularıma geçmek istiyorum.

**SORU 1.** Sınıf ortamlarında genellikle öğrencilerin başkalarını rahatsız etme, izinsiz konuşma gibi düşük düzeyde, küçük istenmeyen davranışlarına sıkça rastlanmaktadır. Kendi sınıfınızda öğrencilerin düşük düzeydeki istenmeyen davranışlarından sıklıkla karşılaştığınız davranışlar nelerdir?

**SORU 2:** Şimdi size öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarından bazılarını listeleyeceğim. Bu davranışlara yönelik tepkileriniz ne şekilde olmaktadır?

**Öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları**

- Arkaya dönerek konuşma
- Sırası gelmeden konuşma (parmak kaldırmadan konuşma)
- İzinsiz yerinden kalkma
- Başkalarını rahatsız etme
- Sınıfta uyuma
- Nesneleri atma, fırlatma
- Rahatsız edici sesler çıkarma
- Sürekli konuşarak gürültü yapma
- Sınıfta ders dışında şeylerle meşgul olma

- Derse geç gelme/geç kalma (derse zamanında girip çıkmama)
- Ders zili çaldığında derse hazır olmama (öğretmeni sınıfta hazır beklememe)
- Derste dersle ilgisi olmayan bir konuda yüksek sesle konuşma
- Derste her şeye amaçsız gülme
- Arkadaşlarının dikkatini dağıtacak şekilde kıpırdanıp durma
- Fısıldama
- İzinsiz ayağa kalkma
- Sınıfta izinsiz dolaşma
- Karşıdakini sözünü yarıda kesme
- Sırada yayılarak oturma (sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme)
- Gündüz düşü kurma (dalma, hayal kurma)
- Derste izinsiz bir şeyler yiyip içme, sakız çiğneme
- Kalem açma, silgi alma bahaneleri ile dersi bölme
- Kısa süreli komiklikler yapma
- Kalem açma bahanesi ile çöp başında bekleme

SORU 3: Size göre öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının nedenleri nelerdir?

SORU 4: Size göre öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışları göstermekteki amaçları nelerdir?

SORU 5: Sizce öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarının sonuçları nelerdir? Bu tür davranışlar sizi ve sınıfı nasıl etkiliyor? (sınıf ortamı, eğitim ve öğretim, sınıf yönetimi ,.. açısından)

SORU 6: Düşük düzeyde istenmeyen davranışlara yönelik bu tepkileri verirken nelere dikkat ediyorsunuz? (neye göre, hangi kriterleri göz önünde bulundurarak, hangi amaçla bu tepkileri veriyorsunuz?)

## EK 3

## ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU

Okul:.....  
 Tarih/saat (başlangıç/bitiş) :.....  
 Görüşmeci:.....

**GÖRÜŞME FORMU****Araştırmanın amacı**

**Bu araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik verdikleri tepkileri analiz etmektir.**

**GİRİŞ**

Merhaba. Ben Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı'nda Tezli yüksek lisans programı öğrencisiyim. Tezim için bir araştırma yapıyorum ve bunun için sınıf yönetimi alanının düşük düzeyde istenmeyen davranışları boyutu üzerinde çalışıyorum.

Sizlerin sınıfta zaman zaman dersin işlenmesini önleyen, sınıftaki düzeni bozan bazı küçük problem davranışlarınız olmaktadır. Öğretmenleriniz de bu davranışların sınıf düzenini ve dersleri olumsuz yönde etkilemesini önlemek için bu davranışları gösterdiğinizde bazı tepkiler göstermektedirler.

Yaptığım tüm görüşmelerde verilen bilgiler, sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır.

Şimdi sorularına geçiyorum.



1.Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz? ( ) 3. Sınıf ( ) 4.sınıf ( ) 5.sınıf

2.Cinsiyetiniz: ( ) Kız ( ) Erkek

3.Aşağıda sizlerin bazı küçük problem davranışlarınızı sıraladım. Siz bu davranışları gösterdiğinizde öğretmeniniz ne yapıyor, nasıl bir tepki veriyor, söyler misiniz?

- Arkaya dönerek konuşma
- Sırası gelmeden konuşma (parmak kaldırmadan konuşma)
- İzinsiz yerinden kalkma
- Başkalarını rahatsız etme
- Sınıfta uyuma
- Nesnelere atma, fırlatma
- Rahatsız edici sesler çıkarma
- Sürekli konuşarak gürültü yapma
- Sınıfta ders dışında şeylerle meşgul olma
- Derse geç gelme/geç kalma (derse zamanında girip çıkmama)
- Ders zili çaldığında derse hazır olmama (öğretmeni sınıfta hazır beklememe)
- Derste dersle ilgisi olmayan bir konuda yüksek sesle konuşma
- Derste her şeye amaçsız gülme
- Arkadaşlarının dikkatini dağıtacak şekilde kıpırdanıp durma
- Fısıldama
- İzinsiz ayağa kalkma
- Sınıfta izinsiz dolaşma
- Karşıdakinin sözünü yarıda kesme
- Sırada yayılarak oturma (sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme)
- Gündüz düşü kurma (dalma, hayal kurma)
- Derste izinsiz bir şeyler yiyip içme, sakız çiğneme
- Kalem açma, silgi alma bahaneleri ile dersi bölme
- Kısa süreli komiklikler yapma
- Kalem açma bahanesi ile çöp başında bekleme

**EK 4****UZMAN BİLGİ FORMU**

Değerli katılımcı,

Ben Hacettepe Üniversitesi İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmekte olan Ebru Karahancı.

“Sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin düşük düzeyde istenmeyen davranışlarına yönelik tepkilerinin nitel bir analizi” konulu tez çalışmamı hazırlıyorum. Bu araştırmanın amacı Kars ilinde bulunan biri başarı, fiziksel olanaklar gibi özellikler açısından oldukça talep edilen; diğeri ise bu nitelikler açısından az talep edilen amaçlı olarak seçilmiş iki ilköğretim okulunda görev yapan sınıf öğretmenlerinin, istenmeyen davranışları düzeylerine göre ne şekilde gruplandıklarını inceleyerek bu tür davranışlardan düşük düzeyde istenmeyen davranış olarak nitelendirdikleri davranışlara verdikleri tepkilerin ve yaptıkları uygulamaların analiz edilmesi şeklinde planlanmıştır.

Sınıf içerisinde etkili bir öğrenme sağlanması, sınıfın temel dinamiklerinden biri olan sınıf düzeninin sağlanması ve engelleyici, istenmeyen davranışları kontrol etmek ve azaltmak açısından sınıf yönetimi öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır ve çok önemlidir. Sınıf yönetiminde geçmişten günümüze değim öğretmenlerin yaşadıkları en büyük sıkıntılardan birisi de; “problem davranış” ya da “yaramazlık” olarak da nitelendirilen istenmeyen öğrenci davranışlarıdır. Bu tür davranışlar parmak kaldırmadan konuşmak gibi düşük düzeyde olduğu gibi; sigara, içki gibi okul dışındaki kötü alışkanlıklarını sınıfa getirmek gibi yüksek düzeye varan istenmeyen davranışlar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür davranışlara yönelik olarak sınıf öğretmenlerinin verdikleri tepkiler bu davranışları ortadan kaldırmakla birlikte yanlış tepkileri sonucunda sınıf düzeni ve sınıf yönetimini daha büyük zarar verecek ciddi davranış sorunlarına da dönüşebilmektedir.

Araştırma kapsamında, aşağıdaki listede sınıf öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları istenmeyen öğrenci davranışları sıralanmıştır. Bu davranışlardan bazıları büyük sorunlara yol açan, sınıf düzenini ciddi anlamda etkileyen *yüksek düzeyde istenmeyen davranışlardır*. Bazıları ise bu kadar ciddi sorunlara yol açmamakla birlikte yine de dersin ve sınıfın düzenini bozabilen *orta düzeydeki istenmeyen davranışlardır*. Bazıları da, araştırmamın asıl konusunu oluşturan, sınıfta çok büyük sorunlara neden olmayan ve çoğu sınıfta karşılaşılan ve bazı küçük tepkilerle (müdahalelerle) ortadan kaldırılabilecek *düşük düzeyde istenmeyen davranışlardır*.

Size yolladığım listedeki temel amacım; istenmeyen davranışları düşük, orta ve yüksek düzey olarak düzeylerine göre sınıflandırmak. Sizden ricam “düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışı” kavramını kendi yorumunuz dahilinde kısaca tanımlamanız ve aşağıdaki listede yer alan istenmeyen öğrenci davranışlarını “düşük düzeyde, orta düzeyde ve yüksek düzeyde” müdahale (tepki) gerektiren davranışlar olarak listelemeniz. Yerel ve yabancı kaynaklarda tez konuma yönelik yeterince bilgi yer almadığı için sizin yapacağınız liste araştırmam için önemli bir kaynak olacaktır.

Zaman ayırdığınız ve değerli görüşlerinizi belirttiğiniz için teşekkür ederim.

**Düşük düzeyde istenmeyen öğrenci davranışları (tanım) :**

ÖĞRENCİLERİN İSTENMEYEN DAVRANIŞLARI	İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN DÜZEYLERİ		
	Düşük Düzey de İstenmeyen Davranışlar	Orta Düzeyde İstenmeyen Davranışlar	Yüksek Düzeyde İstenmeyen Davranışlar
(izin vermeden) Sırası gelmeden ve parmak kaldırmadan konuşur.			
Arkaya dönerek konuşur.			
Sürekli konuşarak (ders dışı konular hakkında) gürültü yapar.			
Sınıfta uyur.			
Sınıfta ders dışında şeylerle meşgul olur.			
Arkadaşlarına nesnelere (kalem, silgi) atar, fırlatır.			
Ders zili çaldığında derse hazır olmaz (öğretmeni sınıfta hazır beklememe).			
Sürekli olarak derse geç gelir/geç kalır. (derse zamanında girip çıkmama)			
Derste dersle ilgili olmayan bir konuda yüksek sesle konuşur.			
Derste her şeye amaçsız güler.			
Arkadaşlarının dikkatini dağıtacak şekilde kıpırdanıp durur.			
(arkadaşları ile) Fısıldar.			
(herhangi bir neden olmadan ve izin almadan) Yerinden, sırasından kalkar, ayağa kalkar.			
Sınıfta dolaşır (neden yokken).			
Karşıdakinin sözünün yarıda keser.			
Sınıfta yayılarak oturur (sınıfta oturma biçimine dikkat etmeme).			

Gündüz düşü kurar (dalma, hayal kurma).			
Ders sırasında izinsiz bir şeyler yiyip içer, sakız çiğner.			
Kalem açma, silgi alma gibi bahanelerle dersi böler, bu bahanelerle çöp kutusu başında bekler.			
Kısa süreli komiklikler yapar.			
Ders sırasında dikkati dağınıktır.			
Arkadaşlarını engeller, çalışmalarını böler.			
Arkadaşlarına veya öğretmenlerine kaba ve saygısız davranır.			
Okul eşyalarına zarar verir.			
Kopya çeker veya kopya çekmeye kalkışır.			
Sorumluluktan kaçınır, görevleri ya da ödevleri yapmak istemez, ders etkinliklerine katılmayı reddeder.			
Küfürlü konuşur.			
Arkadaşları ile fiziksel kavgada bulunur.			
Arkadaşları ile sözel kavgada bulunur.			
Kılık kıyafet ve dış görünüşüne özen göstermez.			
Yalan söyler.			
Ders zamanını boşa geçirir.			
Okuldaki ortak kullanım alanlarını özensiz kullanır.			
Dikkat çekmeye çalışır.			
Arkadaşlarıyla alay eder veya onları küçük düşürür.			
Sorulan sorulara ve işlenen konulara ilgisiz kalır.			
Öğretmenin ders esnasında uyarılarını dikkate almaz.			

## ÖZGEÇMİŞ

<b>KİŞİSEL BİLGİLER</b>	
Adı Soyadı	: Ebru KARAHANCI
Doğum Yeri ve Tarihi	: Kars, 25.03.1988
<b>EĞİTİM DURUMU</b>	
Lisans Öğrenimi	: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Programı
Yüksek Lisans Öğrenimi	: İlköğretim Ana Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	: -
<b>İŞ DENEYİMİ</b>	
Stajlar	: MEB
Projeler	: -
Çalıştığı Kurumlar	: MEB
<b>İLETİŞİM</b>	
E- Posta Adresi	: ebrukarahanci@gmail.com
<b>TARİH</b>	: 21.06.2013